

Krejčová, Elena

Příručka pro výuku bulharské stylistiky

Příručka pro výuku bulharské stylistiky 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014

ISBN 978-80-210-7095-0; ISBN 978-80-210-7098-1 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131307>

License: [CC BY-NC-ND 3.0 CZ](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220902

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Příručka pro výuku bulharské stylistiky

Elena Krejčová

Masarykova univerzita

Brno 2014

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Příručka pro výuku bulharské stylistiky

Elena Krejčová

Masarykova univerzita
Brno 2014

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Dílo bylo vytvořeno v rámci projektu Filozofická fakulta jako pracoviště excelentního vzdělávání: Komplexní inovace studijních oborů a programů na FF MU s ohledem na požadavky znalostní ekonomiky (FIFA), reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0228 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Recenzoval: Mgr. Borislav Borisov, Ph.D.

© 2014 Masarykova univerzita

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česko (CC BY-NC-ND 3.0 CZ). Shrnutí a úplný text licenčního ujednání je dostupný na: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/>.

Této licenci ovšem nepodléhají v díle užitá jiná díla.

Poznámka: Pokud budete toto dílo šířit, máte mj. povinnost uvést výše uvedené autorské údaje a ostatní seznámit s podmínkami licence.

ISBN 978-80-210-7095-0 (brož. vaz.)

ISBN 978-80-210-7096-7 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-7097-4 (online : ePub)

ISBN 978-80-210-7098-1 (online : Mobipocket)

Obsah

PŘEDMLUVA	6
1. УВОД	7
1.1. Национален език. Разновидности на националния език	7
1.2. Функционални стилове. Обща характеристика	8
1.3. Стилистика	11
1.3.1. Основни понятия и категории на стилистиката	12
1.4. Комуникативният акт и текстът	13
1.5. Упражнения.	14
1.5.1. Да припомним:	14
1.5.2. Разделете се на три екипа, като всеки от екипите работи върху следните три текста и отговорете на следните въпроси:	15
1.5.3. Прочетете внимателно текстовете и определете към кои стилове принадлежат. Мотивирайте се, като посочите от какво точно се ръководихте при решаването на задачата..	16
2. НАУЧЕН СТИЛ	20
2.1. Основни понятия и дефиниции	20
2.2. Упражнения.	25
2.2.1. Напишете кратък текст, като имате предвид следните комуникативни фактори:	25
2.2.2. Определете към кои подстилове на научния стил се отнасят дадените по-долу текстове според избрана от Вас класификация.	25
2.3 Текстове за упражнения.	28
2.3.1. Учебник:	28
2.3.2. Рецензия	31
2.3.3. Анотация	33
2.3.4. Енциклопедична статия	34
2.3.5. Отзив	35
3. ПУБЛИЦИСТИЧЕН СТИЛ	37
3.1. Основни понятия и дефиниции	37
3.2. Упражнения.	43
3.2.1. Да си припомним:.	43
3.2.2. Определете към кои подстилове на публицистичния стил се отнасят дадените по-долу текстове, като използвате една от предложените по-горе класификации.	44

3.3. Тѣкстове за упражнення	46
3.3.1. Хроніка	46
3.3.2. Статія	47
3.3.3. Репортаж	49
3.3.4. Діскусія	50
3.3.5. Діскусія	56
3.3.6. Інтэрвю	57
3.3.7. Пісма	61
3.3.8. Разследващ аналіз	63
3.3.9. Коментар	66
3.3.10. Есе	67
3.3.11. Очерк	75
3.3.12. Памфлет	80
4. ОФІЦІАЛНО-ДЕЛОВІ СТЫЛ	88
4.1. Асновні панятія і дэфініцыі	88
4.2. Упражненія.	94
4.2.1. Апрадэлетэ кѣм коі падстылове на афіцыйна-деловія стыл се атнасят даденыя по-долу тѣкстове.	94
4.2.2. Прадлагаме вѣ два тѣкста: тѣкст 1. е аткѣс ат „Закон за дѣржавнѣя бюдѣт“, абнародван в „Дѣржавен вестнѣк“, бр. 55, 1993 г., а тѣкст 2. е магнетофонен запіс ат абсѣждането на сѣщѣя закон в Народнога сѣбрание. Сѣпоставете двата тѣкста, като посочѣте:	97
4.2.3. Прадѣтете внимателно тѣкстовете, прынадлеѣащѣ кѣм афіцыйна-деловія стыл. Самога найменоване на атделнѣя документѣ показва, че тѣкстовете се атнасят кѣм разлѣчны жанрове. Открѣйте общото і разлѣчното меѣду макротѣкстовете, като наблюдавате:	99
4.2.4. Апрадэлетэ кѣм коі падстылове на публѣцыстычнѣя стыл се атнасят даденыя по-долу тѣкстове.	101
4.3. Тѣкстове за упражнене	101
4.3.1. Декларация	101
4.3.2. Договар	104
4.3.3. Конвенція	107
4.3.4. Комюніке	112
4.3.5. Обрѣщѣне	113
4.3.6. Поздравлене	114
4.3.7. Спогодба	114

4.3.8. Автобиография	119
4.3.9. Молба	123
4.3.10. Обява	124
4.3.11 Удостоверение	125
4.3.12. Заявление	126
4.3.13. Покана.	128
4.3.14. Протокол	130
4.3.15.Пълномощно	131
5. РАЗГОВОРЕН СТИЛ (КНИЖОВНО-РАЗГОВОРНА РЕЧ).	132
5.1. Основни понятия и дефиниции	132
5.2. Текстове за упражнения	138
6. ХУДОЖЕСТВЕН СТИЛ.	142
6.1. Основни понятия и дефиниции	142
6.2. Упражнения.	146
6.2.1. Прочетете внимателно художествените текстове и определете езиковите маркери на кои функционални стилове се откриват във всеки един от текстовете. За целта определете:	146
6.3.Текстове за упражнения.	146
6.3.1 Трагедия.	146
6.3.2. Балада	176
6.3.3 Ода	177
6.3.4. Сонет	183
6.3.5. Лирическа импресия	183
6.3.6. Лирическа поема	188
6.3.7. Разказ	196
6. 3. 8. Драма	198

Předmluva

Publikace *Příručka pro výuku bulharské stylistiky* je určena především studentům magisterské bulharistiky a balkanistiky na Masarykově univerzitě. Užitečná bude hlavně při výuce předmětu *Stylistika pro studenty jihoslovanských jazyků*, ale bohatý jazykový materiál určený ke stylistickému rozboru jistě poslouží i k procvičování a doplňování aktivit v jazykových kurzech pro pokročilé studenty a v překladatelských seminářích. Teoretický výklad, který slouží jako úvod ke každému představenému funkčnímu stylu a který je určen především k samostudiu, vychází z vybraných současných bulharských jazykovědných publikací o stylistice (Христина СТАНЕВА: *Стилистика на българския книжовен език*. Велико Търново: Абагар, 2001; Христина СТАНЕВА: *Практически упражнения по стилистика*. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2002; Рашка ЙОСИФОВА и Мария ИЛИЕВА: *Стилистика: кратки теоретични бележки; задачи и текстове за упражнения*. Велико Търново: Фабер, 2002, 2. изд.). Cvičení a ukázky textů jednotlivých funkčních stylů jsou určeny jak k samostatné přípravě studentů, tak především ke společné práci na seminářích pod vedením vyučujícího.

Na konci svého úvodu bych ráda poděkovala Mgr. Borislavu Borisovovi, Ph.D., z Plovdivské univerzity Paisije Chilendarského za cenné rady a připomínky při recenzování této příručky.

Brno, srpen 2014
autorka

1. Увод

1.1. НАЦИОНАЛЕН ЕЗИК. РАЗНОВИДНОСТИ НА НАЦИОНАЛНИЯ ЕЗИК

Като всеки друг език и българският език има едно основно предназначение – да бъде *средство за общуване* (комуникация). Това българският език (можем да използваме и термина *български национален език*) постига чрез своите разновидности: *книжовен език*, *интердиалект* и *диалект*. Или другояче казано, българският национален език реално съществува чрез посочените разновидности, които се характеризират по следния начин:

- I. **Книжовен език** – средство за комуникация във всички слоеве на обществото и във всички краища на страната, т. е. няма социална или териториална ограниченост; подчинява се на общоприети норми; отличава се с богатство и обработеност на езиковите средства; реално съществува чрез т.нар. *функционални стилове* (научен, официално-делови, публицистичен, разговорен, художествен), притежава официален статут.
- II. **Интердиалект** (наддиалект, градско койне) – разновидност на националния език, която заема средищно място между книжовния език и диалекта, т.е. характерна е за тази част от носителите на българския език, чийто диалект е разколебан, но те не са усвоили в достатъчна степен нормите на книжовния език. Интердиалектите са следствие на струпването на огромни маси хора с различни езикови навици в големите градски центрове и представляват смесици от езиков материал, произтичащ от различни местни говори, при което най-ярките черти на традиционните диалекти се заличават.
- III. **Диалект** – бива два вида: териториален и социален; териториалният диалект (народен говор) е пълноценно средство за общуване и е свързан с определена територия, т.е. той е териториално ограничен; социалният диалект (социолект, жаргон, сленг) се използва в по-малки или по-големи социални групи и се оформя предимно със свой речник и фразеология.

Запознаването с разновидностите на националния език е необходимо, за да мотивираме по-особеното място, което заемат разговорният и художественият стил в сравнение с научния, официално-деловия и публицистичния стил. По традиция си служим с термините *разговорен* и *художествен стил*, макар че по-точни биха били термините *книжовно-разговорна реч* (вм. разговорен стил) и *език на художествената*

литература или *художествена реч* (вм. художествен стил). По-особеното място на двата стила може да се разбере, като характеризираме разновидностите на българския национален език и с оглед на противопоставянията *книжовно / некнижовно* и *разговорно / неразговорно*. Интердиалектът и диалектът имат едновременно некнижовен и разговорен характер, а част от стиловете на книжовния език – научен, официално-делови и публицистичен, имат едновременно книжовен и неразговорен характер. Разговорният стил е както *книжовен*, така и *разговорен*, докато текстовете на художествения стил могат да бъдат както книжовни, така и некнижовни (написани например на диалект с цел постигане на стилистичен ефект), *разговорни* или *неразговорни* (имитиращи например научна реч).

1.2. ФУНКЦИОНАЛНИ СТИЛОВЕ. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА

От разновидностите на българския национален език най-престижно, най-представително средство за общуване се явява *книжовният език*. Употребата на този език в сферите на обществена дейност (наука, администрация, обществено-политически живот, бит, изкуство) води до различен подбор и организация на езиковите средства от всички равнища (фонетично, морфологично, лексикално, синтактично, текстово), т.е. до оформяне на отделните стилове. Следователно книжовният език реално съществува чрез своите стилове, наречени още *функционални (колективни) стилове*, а именно: научен, официално-делови, публицистичен, разговорен, художествен. Подобно на разновидностите на българския национален език и функционалните стилове не са строго изолирани един от друг – налице е взаимодействие и преливане между текстовете, принадлежащи на различни стилове.

Функционалният стил е уникална функционална проява на книжовния език, характеризираща се със социална устойчивост и приспособеност към определена обществена дейност, с устойчиво ядро от типизирани начини на изразяване. Всеки функционален стил има задължителни функционално-стилистични признаци, които се проявяват и при всеки конкретен функционален текст. Тези признаци са: речева системност, речева структура, основни стилови черти и относителна затвореност, които се проявяват и в ядрото (което е устойчиво), и в периферията, която е променлива, и в дълбинната, и в повърхнинната структура на всеки функционален стил. Тези признаци са зависими както от екстралингвистични, така и от лингвистични фактори, характеризирани обикновено като стилоопределящи. Функционалният стил е подсистема, в която

има непрекъснато взаимодействие между екстралингвистични (комуникативни) и лингвистични фактори, което е в основата и на неговата речева системност.

Обособяването на всеки един от стиловете е резултат от два вида стилотворни (стилооформящи) фактори:

- 1) *комуникативни* (свързани с акта на общуване)
- и
- 2) *лингвистични* (свързани с подбора на езикови средства).

Като най-важен комуникативен фактор се определя *речевата сфера*, т.е. сферата на общуване (научна, институционална, медийна, битова, естетическа). Останалите комуникативни фактори могат да се представят като съставки (компоненти) на *речевата ситуация*. Речевата ситуация включва:

1. *Предмет* (наричан още *денотат*, *обект*, *референт*) и *тема* на общуването, показваща какво точно се съобщава за предмета.
2. *Цел* на общуването (*комуникативна задача*, *комуникативно намерение*). Изследвачите посочват следните цели – *общуване* (при разговорния стил), *съобщение* (при научния и официално-деловия стил), *въздействие* (при художествения стил), *съобщение* и *въздействие* (при публицистичния стил). Трябва да се има предвид, че представените по този начин цели на общуване са основни за съответния стил, но естествено при оформянето на стила от значение е не само една от целите на общуване.
3. *Участници* в общуването (*комуниканти*) – кой създава текста (или кой е *адресантът*, *субектът на речта*, *говорещият*, *пишещият*, *отправителят*) и за кого е предназначен този текст (или кой е *адресатът*, *реципиентът*, *слушащият*, *възприемащият*, *получателят*).
4. *Условия на общуването*. Условията на общуване се разкриват чрез следните опозиции:
 - а) *официално / неофициално* общуване – зависи от отношенията между събеседниците и от обстановката;
 - б) *персонално / неперсонално* общуване – определя се от характера на контакта (*пряк*, *непосредствен* или *непряк*, *опосредстван*) между събеседниците;
 - в) *спонтанно / неспонтанно* общуване – т.е. дали е налице импровизация или и предварителна подготовка на речта от страна на комуникантите;
 - г) *диалогично / монологично* общуване – основен делитбен признак в случая е прекъснатост (тогава говорим за *диалог*, ако събеседниците са двама, и за *полилог*, ако са повече лица) или непрекъснатост на речта (при *монолог*);

д) *устно / писмено* общуване – зависи от характера на материята (звук или графика), чрез която функционира речта.

От всичко казано за речевата сфера и за речевата ситуация става ясно, че при една и съща речева сфера са възможни различни речеви ситуации. Например: при научната сфера на общуване е възможна речева ситуация с диалогично и устно общуване (научна беседа) и речева ситуация с монологично и писмено общуване (научна статия); при битовата сфера на общуване е възможна речева ситуация с монологично и писмено общуване (писмо до приятел) и речева ситуация с диалогично и устно общуване (беседа с приятел).

Лингвистичните стилотворни фактори се откриват чрез наблюдение върху езиковите средства от фонетичното, морфологичното, лексикалното, синтактичното и свръхфразовото (текстовото) равнище на съответния текст. Освен това наблюдаваните езикови средства могат да бъдат *общоупотребими* (срещат се във всички стилове) и *стиловоспециализирани*, *стиловомаркирани* (присъщи са на някои от стиловете). Понеже в отделните стилове е налице различен подбор и различна организация на езиковите средства, от значение се оказват и статистическите (количествени, глотометрически) данни за тези езикови средства.

Всеки един от функционалните стилове може да се характеризира и от гледна точка на т.нар. стилкови черти (екстралингвистични признаци), които са резултат от комуникативните стилотворни и намират конкретен езиков израз. Например: присъща на научния стил черта е точността на изказа, която се постига чрез употреба на термини, избягване на синоними, на многозначни думи и на експресивна лексика.

Като се имат предвид комуникативните и лингвистичните стилотворни фактори, трябва да отбележим, че функционалните стилове реално съществуват чрез т.нар. *подстилове*, а от своя страна подстиловете реално съществуват чрез т.нар. *жанрове* (жанровете се характеризират като композиционно-речеви форми, които са свързани с определено съдържание).

И още нещо – освен посочените функционални стилове, наричани и *колективни*, можем да говорим и за *индивидуални стилове*. Не всеки автор, който създава текстове, принадлежащи към някой от колективните стилове, изгражда свой индивидуален стил. Такъв стил е присъщ само на най-изявените творци (учени, публицисти, писатели).

1.3. Стилистика

Стилистиката е наука за употреба на речта, тя изучава характеристиките и особеностите на писмения и говоримия език. Основните задачи на стилистиката са:

- 1) да създава умения за разпознаване на различни текстове, което помага за пълноценното им възприемане и осмисляне;
- 2) да създава умения за съставяне и редактиране на собствени текстове, чрез което се постига по-висока култура на речта.

Стилистиката дава отговор на въпроса дали даден израз е уместен, или неуместен, целесъобразен, или нецелесъобразен, т.е. дали отговаря на ситуацията на общуването. Както образно се изразява един от най-видните учени, които се занимават с тази наука, проф. Мирослав Янакиев, „стилистиката не казва изобщо, че носенето на една дреха е лошо, а носенето на друга – хубаво, а коя дреха за кой случай е подходяща“.

Стилистиката като дял от науката за езика изучава принципите на подбора и целесъобразното използване на номинативните и комуникативни езикови средства при тяхното функциониране в различните сфери на общуване. Стилистиката е лингвистична наука, която изучава богатството и вариативността на стилистично маркираните и немаркирани езикови единици, изграждащи функционалните подсистеми на книжовния език – стиловете. Следователно стилистиката е наука за „движещия“ се книжовен език (за функционалните стилове) и „поведението“ на стилистично маркираните езикови единици при отразяване на действителността в зависимост от целта на комуникацията в дадената сфера на общуване.

Стилистиката има за предмет две основни групи проблеми:

- първата е свързана със *стилистичните възможности на езиковите единици* от всички езикови равнища – от фонемата до текста, като определя и закономерностите при тяхното функциониране в различните сфери на общуване, т.е. проблемите за инвариантите и вариантите (език – реч);
- втората група проблеми е свързана с *разкриване и описание на речевата системност на функционалните стилове* като подсистеми на книжовния език. Обобщаващ, централен проблем на стилистиката е синонимията в широк аспект, разбираана като възможност за целесъобразен подбор, избор на езикови средства в съответствие с целите и задачите на общуване. Проблемът за избора, за синонимната употреба на езиковите единици от различните езикови равнища има важна и неотменна практическа стойност, което дава основание да се определя стилистиката като наука за редактирането.

Стилистиката е тясно свързана с редица научни дисциплини, между които на

първо място фонетика, лексикология, морфология и синтаксис. Макар и самостоятелна научна дисциплина, тя няма собствени езикови единици и затова изучава стилистичните възможности на другите езикови единици и на функционалните типове реч, които намират своето изразяване в подбора, организацията и характера на стиловата целенасоченост на езиковите единици като компоненти на комуникативната речева структура на текста и в закономерностите на стилистиката на узуса.

1.3.1. Основни понятия и категории на стилистиката

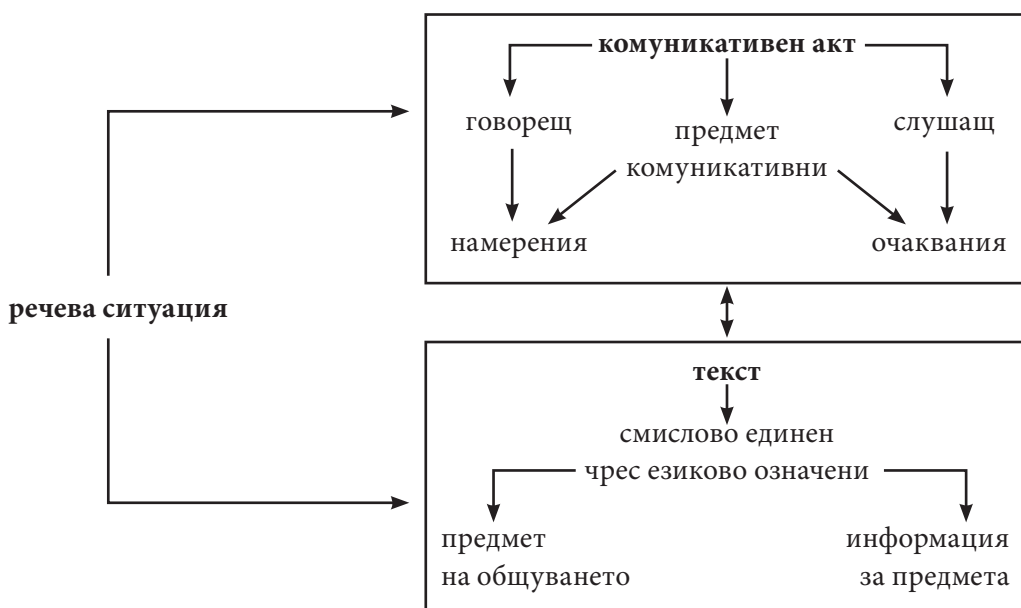
Стилистиката изучава изразителните възможности на езиковите средства и речевата системност на функционалните стилове, подстилове и жанрове, като използва както общолингвистични понятия и категории, така и свои специфични понятия и категории, които отнасяме към общотеоретичните проблеми на стилистиката

1. *Стилистична парадигма*: образува се от близки по значение езикови единици от всички езикови равнища, които се различават по своята стилистична маркираност. Членовете на стилистичната парадигма притежават два типа значения: семантично (граматическо и семантико-лексикално) и стилистично, явяващо се диференциален признак. Членовете на стилистичната парадигма образуват синонимен ред от стилистични синоними и варианти.
2. *Стилистично значение* на думата: в стилистичното значение на думата се отделят два основни компонента: стилистична окраска (качество на думата, свързано с типичната за нея сфера на употреба) и емоционално-експресивна окраска (допълнителен елемент в значението на думата, характеризиращ преди всичко означавания от нея предмет (явление), като изразява отношението на говорещото лице към него (тържественост, ласкателност, ироничност).
3. *Синтагматични отношения между езиковите единици*: установяват се в потока на речта, в текста, с наличието на отношения на последователност и паралелно съществуване. Една и съща дума или синтактична единица в различни контексти проявява в текста разнообразни значения.
4. *Функционалностилова норма*: това са задължителните в дадено време закономерности (условия, правила) за подбор и организация на езиковите норми във функционалните стилове и подстилове.
5. *Образност*: стилистична категория, която е свързана преди всичко с художествения текст, това е система от изразни и езикови средства в художествения текст, които изграждат неговата речева структура, вербален израз на дълбинната структура, мотивирана от естетическата концепция на автора.

6. *Експресивност*: начин за усиляване на изразителността при изразяване на емоции, воля, мисли.
7. *Стилистичен контекст*: фон, върху който, предимно чрез контраст, но понякога и по сходство, възниква експресивност на стилистичния начин
8. *Конотация*: това са допълнителните семантични и стилистични оттенъци, които се наслаждат върху основното значение на думата и служат за изразяване на емоционално-експресивна окраска, придавайки на изказването непринуден, тържествен, императивен, фамилиарен тон и т.н.
9. *Функционална семантико-стилистична категория*: стилистична категория, свързана с определен функционален стил, стилев признак, стилев маркер, характеризиращ даден функционален стил.

1.4. Комуникативният акт и текстът

Речевата ситуация: комуникативният акт и текстът

Видове общуване:

- официално и неофициално;
- диалогично и монологично;
- устно и писмено;
- спонтанно и предварително обмислено.

В зависимость от условия на общуване, които действат комплексно, се оформят различните **езикови регистри** – неутрален, официален, строго официален, неофициален, приятелски, интимен.

1.5. УПРАЖНЕНИЯ

1.5.1. Да припомним:

Функционален стил – речевата сфера	Къде функционират текстовете?	Каква информация съдържат текстовете?
Разговорен стил – в битовата сфера	у дома, в училище, на улицата, в автобуса, в киното и т.н.	за всичко, което интересува човека във всекидневното общуване
Научен стил – в научната сфера	в научни институции, в университети, в училище	за закономерностите в природата и в обществения живот
Публицистичен стил – в медийната сфера	във вестници, списания, по радиото и телевизията	за актуални събития в обществения живот, свързани с политика, икономика, култура, развлечения, спорт и т.н.
Официално-делови стил – в институционалната сфера	в документи – закони, наредби, укази, договори и т.н.	за регламентираните отношения между граждани, държавни институции, фирми и т.н.
Художествен стил – в естетическата сфера	в творбите на художествената литература – стихотворения, разкази, романи и т.н.	за човека и света в цялата им многообхватност

Функционалностилевата норма представя начините за изразяване и подбор на езикови средства, съобразени с изискванията на отделните функционални стилове. От нейно гледище дадена словоупотреба може да се определи като уместна само ако се вземе предвид характерът на комуникативната ситуация и специфичните критерии на конкретния функционален стил.

1.5.2. Разделете се на три екипа, като всеки от екипите работи върху следните три текста и отговорете на следните въпроси:

- В коя комуникативна сфера се е породил текстът?
- Кой е основният предмет на текста и с каква тема е свързан той?
- Заявено ли е, или не е заявено отношението на автора към предмета на текста? Мотивирайте отговора си.
- Кое е основното глаголно време в текста и защо е използвано именно такова глаголно време?
- Кои от анализираните езикови средства бихте определили като стилово маркирани и защо?

А.

- Ти разбра ли за онова грамадно цвете в Лондон, дето сума ти хора се редили на опашка да го видят.
- Какво цвете?
- Ами вчера го показаха по телевизията. Някакво, взето от тропиците. Отглеждали го в парника на Уелската принцеса. Гигант, ти казвам! Ставало три метра и цъфтяло страшно рядко.
- Да, бе! Цвете три метра! Та то си е цяло дърво! И какво?
- Не можеш да си представиш обаче, че като цъфнело, страхотно воняло – на умряло, на мърша, ти казвам...

Б.

Екзотично цвете събира над 5000 души на опашка пред Лондонската ботаническа градина. Телевизията показва на забавен кадър как то се разтваря. Единственото, което медиите не можеха да отразят, бе отблъскващата му миризма.

Цяла Великобритания бе затаила дъх пред гледката. Цветето цъфти рядко – веднъж на три години, в джунглата на остров Суматра в Индонезия. Екземплярът в Лондон не беше го правил от 33 години насам.

Парникът на Уелската принцеса стана обект на рекордно стълпотворение. Атракцията си струваше. Не стига че това е едно най-големите цветя на Земята, на всичко отгоре изпуска убийствена миризма – разлагащ се труп, на отпадъци от захарна рафинерия, на кофи за боклук през лятото...

B.

Аморфофалос (*Amorfofalus titanus*) – многогодишно екваториално автотрофно двуполово растение с големи размери. Височината му достига до три метра. Цветът му има форма на голямо жълто жило, увито в листо със светлозелен цвят от външната страна и лилав цвят от вътрешната страна. Цъфти веднъж на три години. Размножава се чрез смяна на поколенията. По време на цъфтежа растението двукратно издава силна миризма, съответстваща, както се предполага, на двете му състояния – мъжко и женско. Разпространено е в екваториалните гори на остров Суматра в Индонезия. Пренесено е в Европа от английски ботаници. Отглежда се в парникови условия.

1.5.3. Прочетете внимателно текстовете и определете към кои стилове принадлежат. Мотивирайте се, като посочите от какво точно се ръководихте при решаването на задачата.

Продължете с *по-конкретни* наблюдения на същите текстове. Помислете кое е общото и кое е различното между отделните текстове. За целта отговорете на следните въпроси:

- а) Към кои разновидности на българския национален език спадат текстовете?
- б) Характеризирайте всеки един от текстовете, като използвате следните опозиции: *книжовен / некнижовен, разговорен / неразговорен, художествен / нехудожествен?*
- в) Към коя речева сфера принадлежат текстовете?

Текст 1

Японският принц Нарухито, наследник на най-старата монархия в света, сключи вчера брак с дипломатката Масако Овада. По време на обгърнатия в тайна ритуал на бракосъчетанието в най-святото за императорския дворец място – шинтуисткия храм на богинята на Слънцето – младоженците сякаш се върнаха векове назад. Престолонаследникът бе облечен в пламтяща оранжева роба, а принцесата изглеждаше тържествено и сковано в 14-килограмовия си многопластов изумруденозелен костюм – брачни одежди, останали непроменени от VIII век до днес. Нито един от 800-те поканени на сватбата, включително императорската двойка, не видяха какво става зад бамбуковата преграда, отделяща храма.

След сватбената церемония наследникът на 1400-годишния трон на Хризантемата и небожествената му съпруга се преобрази в съвременна императорска двойка и преминаха в открит „Ролс ройс“ по улиците на Токио на път от императорския дворец за новия си дом, двореца Тогу. Почти 200 000 души, размахващи знамена, се бяха събрали, за да поздравят младоженците. Феминисти и либерали се надяват, че като възпитаничка на Харвард и Оксфорд образованата бъдеща императрица ще помогне на прекалено обвързания с традицията японски двор да се приспособи към модерните времена.

Текст 2

Сватбата, а до известна степен и годежният етап представляват в цялост същинска драматична игра, наситена с музика – инструментална и вокална, и с танци. Драматичните моменти са в мисълта за щастливия изход на оженването, в мъката на годеницата поради отделянето ѝ от родния дом. Мрачната картина на неизвестното бъдеще, подчертавана още повече от песните при разните обреди, усилва тази драматичност при многобройните моменти на откупвания, дирижирания и пр. Сватбата-драма кулминира в момента на брачното свождане, след което или се отприщва във фриволно-весела, често пъти оргиастична форма, или заглъхва в трагедия и за двата дома. Страхът от магия, от зловредие върху младоженците доставя също постоянно напрежение за някои от сватбарите.

Цялата сватбена драма отразява и значителна първобитна идеология, проявявала в многобройни символични и магични постъпки, които имат най-често апотропейно осмисляне (някои маскарадни прояви, окичване с червени цветя и преди, слагане на лук и други билки на знамето, червено було на невестата, сватбеното знаме, вдигане на шум, гърмежи и др.).

Близки на апотропейните са и постъпките, които имат явно очистително предназначение: прекрочване на червен пояс или под него, прекрочване на огън и др. Значително място в сватбата имат постъпки с общо оплодително (карпогонично) осмисляне. За плодородие – пръскане на семена, овощия и други плодове, пръскане с вино, ръсене с вода, мазане с мед и масло по праговете; за оплождане на невестата – всички обичаи, свързани с малки деца при посрещане на невестата, при засевките, при раздялата на невестата с родителите, както и играта „госпипер“. Оплодителната идея за младоженците не винаги се провежда натуралистично, а повече символично в смисъл на съединяване на младоженеца с невестата в едно – търсене на момковия пръстен в моминото брашно, съединяване на двете знамена, търсене на юница за бик при годежа, свързване на младоженците с един пояс, впрягането им в яр ем и пр. В сватбата са налице и юридически по характера си постъпки за отделяне от една среда и приемане

в друга. Съществуват и много прояви на прикриваща, преграждаща, избягваща и маскираща магия пред постоянния страх от вреда спрямо младоженците. Затова се прибъгва до забулване, до обличане на дрехи наопаки и др. В българската сватба най-малък дял имат религиозните (сакралните) елементи.

Текст 3

1. Сутринта най-напред сватбата / на две места се почва// В дома на младоженеца и на младоженката// Гостите на младоженката отиват в нейния дом / на младоженеца / в неговия / и почват да ядат//
2. И да се напиват//
 1. Тя ги посреща всичките//
 2. Вие в кой дом отидохте сеа?
 1. На младоженката//
 2. Ааа... Ама сте нейни гости?
 1. Ами нейни гости сме//
 2. Еее / трябва да отидете в дома на младоженеца!
 1. Не! Нее!
 3. Е как на младоженеца / след като младоженецът е в Благоевград?
 1. Младоженецът си е от гара Пирин / ако нямаш нищо против//
 3. Е нали живее в Благоевград//
 1. Той живее / обаче родом е от гара Пирин//
 4. Майка му и баща му са там//
 1. Да// Живее на другия край на селото//
 2. Я кажи сега за яденето ти! Остави другото! Давай!
 1. Лиляна стои там и... посреща гостите / и се ръкува и им слага по една...
2. Диван чапраз им стои / а?
 1. по една кърпичка//
 9. Бяла ли?
 10. Лиляна ли беше?
 1. Да...
 10. Тя им дава?...
 1. Не бяла / ами най-различни//
 10. Не / не! Бяла ли беше Лиляна?
 1. Не// След това / като сервираха яденето / дойдоха... дойдоха...
 3. Те кумовете отиват / кумовете я вземат...
 1. кумовете...
 3. те я обличат//

1. И я облякоха там/ / И в туй време вече то стана обяд/ / Ядем ний супа / там
разни гарнитурни / кюфтета и тъй нататък / мелнишко вино / много хубаво /
2. Ааа... Ицо / чуваш ли?
 1. и някакво бяло вино / как му казват не знам// Много хубаво вино имат//
 2. Има ли сеа тамм / такова / подписване някъде или...
 1. Чакай / чакай! Не съм стигнала до там//
 2. Охооо...
 1. Дойде младоженеца
 2. Че даванайсе часа стана бе! Кога ше си...
 1. в одинайсе часа дойде младоженеца с неговите гости / И почнаха да нападат//
Наредиха малките деца по оградата / И ние / и тъй нататък / И продаваме
булката// И ...младоженецът обаче се изхитри / и мина от другата страна /
прескочи през оградата/ но беше спрял естествено// Даде там / не знам колко
лева / много лева дал// Може би към сто лева//
9. Ухааа...
1. Ама те са много богати// И почна// Те я скрили булката / И той почна да я
търси// Представяте ли си / на два етажа къща/ как я търси!?
11. Може в гардероба да са я скрили// Тя Лиляна / колкот е...
 1. И намери я най-накрая и... там пак пеят// Не знам какво се прощава / и след
това излязоха на двора / И Лиляна почна да се прощава с родната си къща//
Покланяха се / целуваха земи / и тъй нататък / и... снимки си правиха / и не
знам кво / И...
3. Тя кога ше си дойде? [...]
1. И сега / почват там вече да се... подписаха се те// Там / не знам / кръстницата си
въртя ръцете ей тъй (*показва с ръце*) да пият от чаши някакви...// Беше много
сложни процедури// Наредиха се и почнаха да се целуват сега всичките за
честито// [...]Ауу...забравих да ви кажа за чеиза! Почнаха да изнасят чеиза на
един камьон / и го редят там// И стоят бабички и гледат// Пет ката черги /два
ката дюшеци... богато / богато! (*смях*)

2. НАУЧЕН СТИЛ

2.1. Основни понятия и дефиниции

Сферата на обществена дейност, т.е. речевата сфера на *научния стил* е науката. В този стил са написани текстовете, които обслужват различните видове науки: хуманитарни, природо-математически, технически. Оттук и темите на общуване са разнообразни в зависимост от това, какви факти и явления от природата и обществото се описват в отделните текстове.

Целта на общуването чрез научния стил е да се съобщят научни знания, като се въздейства на мисълта, а не на чувството, на емоцията. Текстовете се създават от специалисти в определена научна област и са предназначени за специалисти в същата област, но някои текстове обслужват и по-широк кръг реципиенти (например: енциклопедии, речници, учебници в средното училище). Комуникантите (субектът и адресатът на речта) са абстрахирани. Общуването е предимно официално, неперсонално, предварително подготвено, т.е. неспонтанно, монологично и писмено. Възможно е (макар и по-рядко) пряко, диалогично и устно общуване (например: беседа по научен проблем, лекция или урок пред ученици, студенти и т. н.).

Екстралингвистичните фактори, специфични за научния стил, са свързани преди всичко с характера на сферата на научно общуване. Тя е интелектуално-комуникативна със специфичен тип научно мислене, чиято строга понятийност е подчинена на прагматичната задача на всеки научен текст – да предаде научната информация така, че да бъде разбрана сравнително най-еднозначно от адресата, за когото е предназначена.

Друг важен екстралингвистичен фактор при научния стил е отсъствието на обратна връзка в границите на реалното научно време, когато се създава текстът, поради което е налице стремеж към такъв подбор на езиковите средства, чрез който да се създаде нормативен, кодифициран текст (главно при писмените жанрове).

Екстралингвистичните и лингвистичните фактори, специфични за сферата на научното общуване, и особеностите на научното мислене, както и характерът на научното време и научното пространство определят (1) основните и (2) допълнителните функционални семантико-стилистични категории на научния стил:

1. Абстрактност, обобщеност и подчертана логичност: Абстрактността е задължителен стилев маркер за всеки научен текст, в който отделната дума означава общо понятие или абстрактен обект.

2. Интелектуална експресивност, оценъчност, творческа индивидуалност, междутекстовост, своеобразна емоционалност, смислова еднозначност и други.

Стиловите маркери на текста са: точност, яснота, логичност, абстрактност, обобщеност, обективност, информативност (с малко езикови средства да се съобщят повече научни знания).

Езикови особености на научния стил:

1. *Фонетични*. Условието на общуване (официално, непряко, неспонтанно, монологично, писмено) правят фонетичното равнище стилистически неактивно. Ако общуването е устно (а може и пряко, и диалогично), се наблюдават фонетични особености, характерни за устната реч: по-разнообразно интонационно оформяне, свързано с логическото ударение, темпа, паузите; възможност за по-небрежен изговор, който довежда до изпадане на някои гласни и съгласни.

2. *Лексикални*. Наличие на термини, абстрактната лексика преобладава над конкретната, честа употреба на чужди думи в качеството на термини, лексемите са с пряко значение, по-рядко е налице преносна употреба, полисемията не е желателна, избягват се омоними, пароними, не се употребяват жаргонизми, диалектни думи, сравнително рядко се срещат средствата на образната изразителност (сравнение, метафора).

Термините в научния стил като основно лексикално средство трябва да отговарят на определени критерии, които им позволяват да бъдат част от системната терминология, която пък има неутрален, общостилов пласт, използван във всички научни области, и специфичен, професионален терминологичен пласт, част от речевата система на дадения подстил, жанр, научен текст. Първата група термини в най-общ план притежава следните качества: точност, еднозначност, граматическа правилност, системност, стилистична неутралност, краткост. За професионалния терминологичен пласт трябва да посочим следните качества: детайлност, задължителен микроконтекст при актуализацията, строга системност, прагматическа обусловеност от рецепиента-специалист.

3. *Морфологични*. Имената (съществителни, прилагателни и местоимения) преобладават над глаголите за разлика напр. от разговорния стил, най-често се употребява сегашно (историческо) време, 1-во и 3-то лице, единствено и множествено число, деятелен залог (но твърде често и страдателен залог), изявително наклонение (но и преизказни форми предимно в някои – в исторически съчинения), употреба на причастия, деепричастия, отглаголни съществителни, срещат се повече относителни и по-малко качествени прилагателни имена, липсват емоционалните частици и междуметията.

Морфологічні средства за изрѣване на стилівий маркер абстрактност и обобщеност са най-често следніте: използване на единствено число вместо множествено число за обобщение и абстрактност; използване на множествено число при абстрактни съществителни имена (соли, киселини); използване на уточняващи прилагателни за означавање на постоянни, обобщено-абстрактни свойства. Глаголите са повече абстрактни или с контекстово абстрактно-обобщаващо значение, от несвършен вид, в сегашно (обобщено) време в 3 л. ед. ч. и 1 л. мн. ч.

4. *Синтактични*. Предпочитат се съобщителни изречения (по-рядко и въпросителни), безлични изречения, двусъставни изречения, разширени и усложнени прости изречения, сложни именни словосъчетания, сложните изречения преобладават над простите, от сложните по-типични са сложните смесени и сложните съставни изречения (следователно подчинителната връзка е по-често срещана), наличие на обособени части, на еднородни части, на вметнати думи и изрази, словоредът е обективен (на първо място е темата, а после ремата), по-голяма средна дължина на изреченията, абзаците са отчетливо оформени, предпочитан механизъм за постигане на свързаност в текста е лексикалното повторение (най-вече на термини), доминиращи композиционно-речеви форми са разсъждението и описанието, а също полусвободният и стандартният модел на текста.

На синтактично равнище стилівий маркер абстрактност и обобщеност се реализира чрез преобладаващите във всеки научен текст (зависи от жанра) безлични, неопределено-лични, обобщено-лични изрази, чрез вметнати конструкции, чрез специфична архитектуроника – проста или усложнена.

Тенденциите, които се наблюдават на синтактично равнище за актуализация на стилівий маркер абстрактност и обобщеност, можем да обобщим като:

- а) засилено използване на сложни подчинителни съюзи (*във връзка с, в това време, между това, благодарение на* и т.н.).
- б) специфични абзацни връзки (*следва, от една страна, от друга страна, първо, второ, по такъв начин, още нещо, както бе споменато..., безспорно е, поради изложените обстоятелства* и др.).

Втората задължителна стилистична черта на научния стил – подчертана логичност на изложението, се „вижда“ главно на текстово и синтактично равнище. Тази стилівий черта се актуализира чрез:

- а) средствата за формално-граматическата свързаност на научния текст – наречия за връзка, повторения (най-вече на термини), свързващи конструкции (причастни, деепричастни, страдателни);
- б) синтактичните структури, отделяни като микропроблеми от общия проблем, при членението на текста – сложно съчинено изречение и абзац.

Сложното изречение в научния текст се характеризира с някои допълнителни особености: по-голяма средна дължина на изреченията, засилено използване на присъединителна синтактична връзка и др.

В зависимост от това какъв вид наука обслужва съответният научен текст и за кого е предназначен, можем да отделим следните подстилове в рамките на научния стил:

- а) *научнохуманитарен* (обслужва хуманитарните науки и е предназначен за специалисти);
- б) *научнотехнически* (обслужва природо-математическите и техническите науки и е предназначен за специалисти);
- в) *научноинформационен* (обслужва всички науки, но е предназначен както за специалисти, така и за неспециалисти – това е справочната литература, анотациите към книги и др.);
- г) *научнопопулярен* (обслужва всички науки, предназначен е и за неспециалисти).

Подстиловете на научния стил (както и на всеки друг стил) реално съществуват чрез своите *жанрове*, напр.: монография, учебник, статия, рецензия, отзив, анотация на книга и др.

Друго деление в българската лингвистика на подстиловете:

- а) *Академичен (чисто научен) подстил*. Формирането му започва след Освобождението. Представлява ядрото на научния стил, в което основните стилови черти се изявяват в „най-чист“ вид. Ето и някои специфични за академичния подстил езикови средства, които се използват: лексиката е доминирана от термини-думи и термини-словосъчетания, носещи основната логическа информация в научния текст. Стремешът е терминът да бъде еднозначен, при което неговата повтаряемост в научния текст се явява допълнителен стилов маркер, закономерност.

Морфологичното равнище на академичния подстил носи следните задължителни особености:

- голям дял заемат съществителните имена (4 пъти повече), тъй като те са основно средство за номинация;
- над 60% се падат на абстрактните съществителни имена, които са повече от среден род и носят обобщено-абстрактно значение;
- глаголите са предимно безлични, възвратни, страдателни в сегашно обобщено, абсолютно време;
- задължително е използване на т. нар. „авторско ние“ в 1 л. мн. ч., чрез което се постига академична обективност и безличност на изложението.

Синтактичне равніще също е подчинено на основните стилони характе- ристики. Синтаксисът е подчертано книжен и логически, качества, които се проявяват чрез: стройната архитектоника на текста; правия словоред; ясно структуриране на сложното изречение, които носят информативност по отделни подпроблеми, части от общия основен проблем; преобладаващи усложнени синтактични конструкции, свързани чрез сложни подчинителни съюзи; специфични средства за свързаност; засилено използване на причастни и деепри- частни конструкции.

При определянето на академичните жанрове може да се изхожда от различни параметри, характеризиращи научния текст: като степен на пълнота на изложението, характер на конотацията (допълнителни стилони признаци), характера на адресата, обем на текста, прагматична насоченост, начин на комуникация и други, проявяващи се като водещи при определен подстил. Най- често срещаната класификация на научните жанрове е според формално- структурното оформяне на научната информация:

- жанрове с малък обем: анотация, резюме, кратка рецензия, реферат, тезис на доклад, кратка енциклопедическа статия;
- жанрове със среден обем: статия, доклад, лекция, рецензия, научно съобщение;
- жанрове с по-голям обем: монография, учебник, речник, ръководство, справочник.

б) *Научнопопулярният подстил* се намира по-скоро в префирерията на научния стил и си взаимодейства с художествения и публицистичния стил. Притежава основните стилони признаци, но стилистично маркирани от допълнителната стилон черта – популяризация, т.е. достъпност, чрез която научните знания се предават на по-широк кръг от читатели и слушатели.

Научнопопулярният текст е предназначен като цяло за неспециалисти, поради което неговата цел не е само да изчерпи научно даден проблем, а преди всичко най-важните страни от него да стигнат до адресата в достъпен вид.

в) *Научно-учебният подстил* също започва да се формира през Възраждането, като неговите текстове не са „строги“ като академичните и „занимателни“ като научнопопулярните. Допълнителната им и водеща функция е обучаващата, при която наука и педагогика са тясно свързани, за да се достигне до определен тип адресат – ученик, студент.

г) *Научноинформационният подстил* е стилът на справочната литература, в която отделните текстове в минимална вербална форма поднасят максимална

научна информация. В речниковата статия като тип научен текст се допускат съкращения, препратки, при което преобладават специфични синтактични структури, усложнени с еднородни, обособени и вметнати части.

2.2. Упражнения

2.2.1. *Напишете кратък текст, като имате предвид следните комуникативни фактори:*

- 1) Речева сфера – научна.
- 2) Речева ситуация:
 - а) тема – Понятието култура на речта от лингвистично гледище;
 - б) цел – да представите/демонстрирате своите знания по проблема с изразено/неизразено лично отношение отбележете избраното от Вас отношение след заглавието на текста;
 - в) участници в общуването – авторът на текста сте вие (специалист в тази научна област), а текстът е предназначен за специалисти/за по-широк кръг читатели (отбележете своя избор след заглавието на текста);
 - г) условия на общуването – официално общуване, при непряк контакт с читателя, за който е предназначен текстът, речта е монологична и в писмена форма. Съпоставете текста, който създадохте, с текста на ваши състуденти.

2.2.2. *Определете към кои подстилове на научния стил се отнасят дадените по-долу текстове според избрана от Вас класификация.*

За целта отговорете на следните въпроси:

- а) Каква е темата на всеки един от текстовете и какъв вид наука обслужва?
- б) За кого са предназначени текстовете и с каква цел са създадени?
- в) Какви са условията на общуване за всеки от текстовете?
- г) Какви езикови особености притежават (фонетични, лексикални, морфологични, синтактични)? Обърнете специално внимание и на начините на свързване на изреченията в съответния текст.
- д) Мотивирайте откритите от вас лингвистични особености чрез посочените в теоретичните бележки стилови особености на научния стил (например: безличните изречения, страдателният залог и третото лице на глаголите създават обективността на научното изложение).

Текст 1.

Сойка (*Garrulus glandarius*) – птица от сем. вранови. Тялото е с дълж. до 35 см. Оперението е рехаво, общият тон на оцветяването е червеникажо-сив, опашката е черна, крилете са със сивкаво-червени и черни махови пера, на темето има нисък качул от перца. Разпространена е в Европа, Азия и Северозап. Африка. В България е популярна птица, предимно в равнините и предпланините, обитава гори, паркове, градини. Постоянна птица. Строи гнезда по дърветата, женската снася 5–8 яйца. Храни се с жълди, лешници, плодове, насекоми и др.; често прави запаси, като заравя в земята плодове – неизядените покълват (това спомага за разселването на растенията). Защитен вид.

Текст 2.

Област на съвременния релеф в България е отражение не само на многократното изменение на палеогеографията в нашите земи, но и на продължителното и сложно геоложко и геоморфоложко развитие. То е било свързано с непрекъснатото взаимодействие между геоложката основа, земекорните движения и скулптурната роля на екзогенните процеси. Активната проява на ендегенните земни сили е причинила значителни промени в съотношението между сушата и водата. Често активизацията на ендегенните сили е била съпроводжана или с интензивна подводна вулканска дейност, или с огромни магмени интрузии. Успоредно с тези значителни геоструктурни изменения са се проявили въздействието и ефектът на екзогенните сили както върху издигащите се части на сушата, така и върху потъващите дъна на морските басейни. Земи на България неведнъж са били заливани от водите на различни по обхват и с нееднаква дълбочина морски басейни, върху чиито дъна, успоредно с проявата на вулканската дейност, с течение на времето са били отлагани седименти, различни по характер и дебелина. По-късно неведнъж наслагите на тези морски басейни са били подлагани на нагъване при проявата на орогенните (планинообразователните) процеси, чийто позитивен радиален и синхронен тангенциален натиск е бил стимулиран от активната и значителна по обхват магмена дейност. Многократното внедряване на интрузии е обусловило формирането на различните по възраст и строеж гънкови структури в нашите земи. Разпространението, обхватът и конфигурацията на гънковите структури са предначертавали не само диапазона на разнопосочните радиални земекорни движения, но и разпределението между сушата и морските басейни, както и диференцираната екзогенна дейност на денудационните и акумулационните процеси.

Забележка. Не забравяйте да проследите глаголното време и да мотивирате неговата употреба!

Текст 3.

Чехълчето живее в малки локви и блата, земните червеи в почвата детската глистя в червата на човека, пъстървата в чисти планински реки и потоци, катеричката в гората, камилите в пустинята, дивата коза високо в планините, рифообразуващите корали по осветеното от слънцето дъно на топлите морета, вълшебната лампа сред катраненочерните води на морските бездни... Всеки жив организъм съществува в определена среда, към която се е приспособил и с която има различни взаимоотношения.

Науката, която изучава взаимоотношенията между организмите и околната среда (жива и нежива), се нарича екология. Тя е един от най-важните дялове на биологичната наука въобще и се занимава с извънредно интересни проблеми. Резултатите, получени от екологичните изследвания, имат много голямо теоретично и практическо значение, защото те ни помагат по-дълбоко да вникнем в тайните на живота, по-правилно да използваме едни или други животни и растения за благо на човека и по-успешно да водим борба с вредните организми.

Има много примери, от които се вижда какво огромно влияние играе средата на обитание за различните видове животни. Едни от най-интересните са може би тези, които показват как някои животни са станали „завоеватели“. Същевременно те илюстрират ролята, която е играл човекът, като съзнателно или не е станал причина на някои животни да се разселят далеч от своята първоначална област на разпространение, както и последствията от тези преселвания.

Разпространението на животните върху нашата планета не е случайно. То се определя от редица екологични, географски, климатични др. фактори и е резултат от историческото развитие на отделните животински видове.

2.3 Текстове за упражнення

2.3.1. Учебник:

<http://www.book.store.bg/p25510/biologia-i-zdravno-obrazovanie-za-9-klas-profilirana-podgotovka-petyr-popov-vasilij-ishev-pavel-angelov.html>

1. Биосфера (Макросистема – структура и процеси)

1.1.1.

1.1.2.

Равнища на организация на живата материя

Същност на живата материя. Живата материя на Земята е много разнообразна.

Тя съществува под формата на огромен брой видове микроорганизми, гъби, растения и животни. Всяка една от тези групи има голямо разнообразие на строеж и функция. Въпреки това всички форми на живата материя имат общи свойства, които я отличават от неживата материя. Неживата материя се запазва в състоянието, в което се намира, толкова по-дълго и по-добре, колкото е по-изолирана от влиянието на околната среда. Живата материя – напротив, може да съществува като жива само и единствено в непрекъснато взаимодействие със средата, в която се намира. Едно растение или животно, изолирано от въздух, вода, храна, контакт с други организми и пр., ще загине.

Основни свойства на живата материя са още движението, растежът, обмяната на веществата, размножаването, развитието и приспособяването.

Движението трябва да се разбира не само като преместване в пространството. В живия организъм се извършват непрекъснато обменни процеси. По време на тези процеси става движение на вещества както вътре в организма, така и между него и средата, в която той живее. Например растението, което като цяло не се премества от едно място на друго, непрекъснато всмуква с корените си разтворени във водата соли, които се придвижват до листата. Там с помощта на слънчевата енергия при фотосинтезата, с участието на въглеродния диоксид, се образуват органични вещества. Те се придвижват из целия растителен организъм, участват в обменните процеси и изграждането на растителното тяло. Излишните за организма вещества се отделят във външната среда.

Движението се осъществява във всяка клетка. Цитоплазмата непрекъснато се движи.

Растежът и развитието са също характерна особеност на живия организъм. Вярно е, че кристалите, които са неживи тела, също растат. Но колкото и да расте, кристалът не се променя. Докато живият организъм едновременно с растежа се изменя. Той се развива, като придобива нови качества. Покълналото семе расте

и едновременно с това се и развива, образува тъкани, органи и се превръща например в дърво. Между покълналото семе и дървото разликата е огромна

Размножаването също е специфично за живия организъм. То осигурява възпроизвеждането и непрекъснатото съществуване на дадения вид.

Приспособяването към непрекъснато променящи се условия за живот е много важно условие да съществуват живите организми. Ако те не притежаваха това свойство, биха загинали, защото условията на средата са силно променливи. Чрез приспособяването се осигурява еволюцията на живите организми

Равнища на организация. Животът като цяло е една сложна биосистема, съставена от различни равнища на организация. Живият организъм например е биосистема от различни структури. Тези структури показват голямо разнообразие. Чехълчето е един жив организъм. То има ядро, цитоплазма, реснички, вакуоли и т.н. Лисицата е също жив организъм. Той е изграден от различни системи от органи, те от своя страна – от тъкани, последните от клетки и т.н.

Всички тези структури, които изграждат живия организъм, не са случайно и хаотично струпани. Те съставят една структурно-функционална организация (биосистема), която осигурява протичането на обменните процеси.

Живият организъм не е единственото равнище на организация на живата материя. В даден район отделните индивиди живеят на групи и си взаимодействат по между си. Отделният индивид не може да просъществува дълго. Дълго просъществуват групите индивиди, които се намират в постоянна връзка със средата. Те изменят тази среда, тя се повлиява от тях и придобива нови свойства.

На нашата земя съществуват различни равнища на организация. Те не съществуват независими едно от друго, а се намират в строги йерархични връзки по между си.

Основно равнище на организация е живият организъм. По-простите от него структури образуват *подорганизмовите равнища* на организация на живата материя. Това са тъканите, органите и системите от органи. Към подорганизмовото равнище на организация на живата материя се отнася и клетката, когато тя е част от един многоклетъчен организъм. Но клетката може да бъде и самостоятелен организъм. Припомнете си голямото разнообразие от едноклетъчните растения и животни.

По-сложните структури от живия организъм образуват надорганизмовите равнища на организация на живата материя. Това са популациите, видовете, биоценозите, и екосистемите. Те представляват живата съставка на биосферата.

Отделните равнища на организация на живата материя имат различна самостоятелност. Отделният организъм, популациите, видовете, биоценозите и екосистемите имат по-голяма самостоятелност от подорганизмовите равнища – клетки, тъкани и органи. Отделената от тъканта клетка има кратък живот. Отделен вид или популация имат значително по-дълъг живот. За всички обаче е характерна относителна самостоятелност. Т.е. те имат различна, но винаги временна самостоятелност. Това е така, защото никое от равнищата на организация не може да съществува без непрекъснатата връзка с неорганичната среда.

Нещо повече, животът на Земята, взет като цяло, също има само относителна самостоятелност. Това е така, защото животът е невъзможен без енергия. А единствен на енергията на Земята е Слънцето.

Следователно животът на Земята е свързан с Космоса. По своеобразен начин той си взаимодейства с него.

Основни групи биосистеми. Биосистемите са сложни структури. Те са изградени от различни равнища на организация на живата материя. Всяко по-ниско равнище на организация се включва в по-висшето. Това обаче не означава, че структурата и свойствата на по-високото равнище са механичен сбор от тях. Всяко равнище има свои, специфични закономерности, по които то функционира. Например клетката като част от многоклетъчен организъм е едно равнище на организация на живата материя. Тя има определена структура и функционира по определен начин. Тъканите, които са изградени от клетки, имат друга структура и те функционират по различен начин от отделните клетки.

Основните групи биосистеми са три: макросистема, мезосистема и микросистема.

Макросистемата е най-високата степен на организация на живата материя. Тя е наречена биосфера. Съставена е не само от надорганизмовите равнища, но и от средата, в която живеят и с която си взаимодействат живите организми.

Мезосистемата е равнището на организация на живата материя в *отделния многоклетъчен организъм*. Живият организъм е единно цяло. Неговите подорганизмови структури – тъкани, органи и системи от органи, функционират координирано и осигуряват живота му в околната среда.

Микросистемата е най-ниската степен на организация на живата материя – клетъчната. Съставни части на клетката са органелите и молекулните комплекси

– структури, които осигуряват функционирането на клетката. В тях се извършва обмяната на веществата.

Когато говорим за биосистемите, трябва да имаме предвид, че те могат да съществуват само в единство и взаимна връзка със средата и при непрекъснат поток на енергия от Слънцето.

Въпроси и задачи

1. Вие сте изучавали човешкия организъм. Къде в подреждането на биосистемите ще го поставите? Каква е връзката на биосистемата човек с всички останали? Кои са основните свойства на живота? 3. Посочете в резултат на какво животът може да съществува на Земята?

2.3.2. Рецензия

<http://naim.bg/content/editions/500/1/issue/10/>

Археология [Брой: 2003, 1]

Стефан Чохаджиев. Ваксево. Праисторически селища. С приноси от В. Генадиева, М. Гюрова, Ц. Попова, Л. Нинов, Велико Търново, Faber, 2001, 253 стр., 120 рис., 38 фиг.

Българската историческа наука се сдоби с наскоро издадения монографичен труд на Стефан Чохаджиев „Ваксево. Праисторически селища“.

Книгата се явява завършек на проведените от 1989 до 1995 година археологически разкопки на три праисторически селища в землището на село Ваксево, разположено в басейна на река Струма. Това са селищата в местностите Студена вода, Сланец и Скалето. Те са съществували по различно време и имат различна продължителност в рамките на VI–III хил. пр. Хр.

Най-голямо място е отредено на селището в местността Студената вода, което с вертикалната си стратиграфия застъпва трите исторически епохи – неолит, енеолит и бронзова епоха. Разграничени са общо 7 строителни хоризонта. Първите два хоризонта се отнасят до ранния неолит и дават възможност за прецизиране на етапа с бялорисувана украса. Трети хоризонт се отнася към края на ранния неолит и се характеризира с кафяво рисувана керамика. Важно значение за вътрешната периодизация на неолита по горното течение на река Струма има четвърти строителен хоризонт. Авторът го определя като най-ранен сред няколкото селища в басейна на река Струма, характеризиращи се с черно излъскана керамика.

От самото начало на ранния енеолит се датира селището в местността Сланец, намиращо се на 200 метра от селището в местността Студена вода.

Пети хоризонт в местността Студена вода е от времето на късния енеолит. Макар и оскъден материалът предлага интересни „предписмени знаци” и антропоморфна пластика.

Следващата фаза на късния енеолит е представена чрез хоризонтална стратиграфия в местността Скалето. Тук едновременно са застъпени различни техники на украса – рисуването с графит и минерални бои, инкрустацията и лъжливият шнур.

Шести хоризонт в местността Студена вода представлява непроучен до момента етап в развитието на късноенеолитните култури в басейна на река Струма и се отнася към третата, последна фаза на късния енеолит. Седмият хоризонт от същото селище се отнася към ранната бронзова епоха. Той е силно разрушен и според проучателя селището е имало поне още един хоризонт. След известно прекъсване през желязната епоха, селището продължава свое животно през античността и ранното средновековие. В предлагания труд изчерпателно са разгледани в последователен ред трите праисторически селища. Селището Ваксево – Студена вода съдържа пет глави, в които подробно и с необходимите изводи е извършена сполучлива интерпретация на придобития археологически материал. В глава I-ва са разгледани местоположението, историята на проучванията, стратиграфията, периодизацията и хронологията. Глава II се отнася до архитектурата и отбранителните съоръжения. Глава III е посветена на стопанството. Разгледани са оръдия на труда. Тук авторът е привлякъл специалисти от интердисциплинарните изследвания като Мария Гюрова, Цветана Попова и Лазар Нинов, които обработват и написват материала от техните специалности.

Следващата IV глава се отнася до керамиката. Тук авторът прави задълбочен анализ на керамичния материал по хоризонти, разработва технологията и типологията за всеки хоризонт, като привлича и съответни аналогии за близки и далечни обекти. Показани са отлични познани на праисторическите селища не само в Югозападна България, но и в съседните територии като Гърция, Сърбия, Македония, Румъния, Албания и пр.

За седми хоризонт – ранната бронзова епоха авторът е привлякъл Венета Генадиева, която разработва материала от това време.

Глава пета се отнася за духовния живот. В нея са обнародвани антропоморфни и зооморфни изображения, култови масички, дребни и неясни предмети. Отделено е внимание на погребалните обреди. Направена е антропологическа характеристика. Подобно е съдържанието и за останалите две селища Сланец и Скалето, макар че археологическият материал е по-малко.

Книгата на Стефан Чохаджиев представлява сериозно и задълбочено изследване на почти цялата праисторическа епоха в долината на Струма. Материалът е поднесен ясно, точно и прегледно. Извлечена е максимална информация от него, направени са ценни изводи. Трите праисторически селища от Ваксево дават почти пълна хронология и периодизация на праисторическите култури в басейна на река Струма и се явяват като еталон на праисторията не само на България, но и на Балканите и Югоизточна Европа. Книгата е богато илюстрирана с карти, стратиграфски профили, топографски план, със 120 качествено поднесени таблици с рисунки и 38 фигури със снимков материал. Представен е списък на използваната литература на кирилица и латиница, използваните съкращения и резюме на английски език. Книгата е ценен принос за праисторията на България, Балканите и Югоизточна Европа. Тя ще бъде ценно помагало в ръцете на праисториците у нас и в чужбина, както и за студентите, ориентирани към праисторията. С ясения и точен език тя ще бъде приятно четиво и за читателите, интересувани се от праистория. Нека да честитим на нашия колега новоизлязлата книга и да му пожелаем написването и на други подобни монографии.

Вълка Илчева

2.3.3. Анотация

<http://www.psihologiqzaroditeli.net1.cc/page2.html>

„Психология за родители“

Анотация на книгата „Психология за родители“

„Психология за родители“ е книга, която обяснява зараждането и проследява развитието на връзката семейство – дете и отговаря на въпроса: „Защо девиантното поведение се формира в семейна среда?“. Авторката Антонина Кардашева споделя как психологията като наука може да се докосне до толкова аспекти на човешката душевност и да разгадае как прекъсването на „пъпната връв“ между родители и деца, формира пълноценно и креативно дете или комплексирана и антисоциална личност. Книгата „Психология за родители“ тълкува важни моменти от раждането на детето до неговото пълнолетие, през които родителите могат да предпазят децата си от проява на девиантно поведение или едновременно с това да им помогнат да израстнат уверени в себе си и утвърждаващи се, за да са устойчиви и адаптивни към трудните социални условия. В книгата се обсъждат въпроси като: Кога е подходящо да се помисли за моделите на родителско влияние? Кой в семейството задава нормата на

поведеніето?, Откъде се взима тя?, Какъв е принципът за създаване на норма, спрямо който да определим отклоняващото се поведение на децата?

В текстовете на „Психология за родители“ могат да се прочетат много данни от изследвания, според които от момента на раждането до края на първата година се формират различни стилове на детска привързаност, които се отразяват на бъдещото поведение на децата и обясняват защо в пубертета те са склонни да се поддават на неблагоприятно влияние, водещо до престъпност. „Психология за родители“ е четиво за тези, които искат да научат повече за ефектите на родителските влияния или чрез приложените тестове, приказки и мисли да сравнят своите модели на поведение с тези, описани в литературата. Там има текстове за трудностите на майките в периода на бременността, за страховете на бащите, за комуникативните взаимоотношения в семейството и училището, за влиянието на семейните тайни, за психичното здраве на родители и деца.

В редовете от книгата авторката тълкува отговори на много от тревожните въпроси, които родителите си задават, но все не намират време да се консултират със специалист-психолог.

2.3.4. Енциклопедична статия

<http://www.book.store.bg/p27606/enciklopedia-na-arhitekturata-emili-koul.html>

Енциклопедия на архитектурата

Емили Коул

Мастаби

Архитектурата на древния Египет навлиза в разцвета си с обединяването на Горното и Долното египетско царство при управлението на първия фараон, Месен. По време на Старото царство (3200 – 2778 пр.Хр.) започват да се появяват и най-ранните образци на египетска монументална архитектура – гробниците още наречени мастаби. Според египетската религия земният живот е временен, докато животът на душата е вечен и затова паметниците на вечността трябва да устоят на времето. Храмът и гробницата дават израз на това вярване: гробницата е вход към отвъдния живот, а храмът – дом на боговете. Това е причината за тяхното внимателно проектиране, оформление и украса, които комбинират естетическото с утилитарното. Древноегипетските градове и дворци днес са част от пръстта, от която са били изградени, но домовете на духа все още вдъхновяват съвременната архитектура.

2.3.5. *Отзив*

http://archiv.cl.bas.bg/knigi_site/otzivi_kniga_DK.pdf

ОТЗИВ

от проф. д.б.н. Костадин Гечев за книгата „Дончо Костов: виден генетик на XX век“, съвместно издание на Архивите на РАН и БАН

Новоизлязлата от печат книга „Дончо Костов: виден генетик на XX век“, съвместно издание на Архива на Руската академия на науките (РАН) и Научния архив на Българската академия на науките (БАН), заслужава вниманието не само на тесен кръг читатели от научните среди, но и на по-широки кръгове на българското общество, тъй като, както подсказва и самото заглавие, е посветена на безспорно най-видния български генетик от миналия век, чиято многостранна дейност е получила заслужено признание зад граница, но не толкова и в неговата собствена страна.

Книгата представлява сборник от оригинални документи, повечето от които се публикуват за първи път и разкриват нови страни от живота на бележития българин. Трябва да призная, че у мен, претендиращият да познава в значителна степен живота и делото на акад. Д. Костов, силно впечатление направи включеният в сборника биографичен очерк на Ружа Симеонова, където вещо и увлекателно са описани ключовите събития в неговия необикновен жизнен път. Читателят, без директни внушения на автора, се убеждава в изключителните му качества на учен и общественик, който за един сравнително кратък творчески период успява да постигне световно признание. Почти няма актуално и значимо за времето си направление на растителната генетика, което не е било обект на неговия изследователски интерес.

Интерес представлява и поместената в сборника статия на В.Ю. Афиани относно ролята на Д. Костов за развитието на генетиката в Съветския съюз, където по общо признание протича най-плодотворният етап от неговата научна дейност; за седем и половина години той публикува повече от половината (над 100) от научните си трудове. Човек не може да не изпита чувство на национална гордост от високата оценка, която световно известният руски учен Н. И. Вавилов дава на научните приноси на Д. Костов и от това, че той го привлича в наскоро създадения Институт по генетика на АН СССР, в екип от именити чуждестранни учени, някои от тях – бъдещи Нобелови лауреати.

За съжаление, почти целият жизнен и творчески път на Д. Костов в неговата Родина се оказва труден и много често белязан с трагичен драматизъм. В ранния

период основна пречка за кариерното му израстване е ограничеността на неговите университетски началници, чиито интереси рядко излизат извън злободневната приложна тематика. Талантливият учен, получил солидно образование и изследователски опит зад граница е изпреварил времето, в което живеят неговите сънародници и се оказва в обстановка на неразбиране и изолация. По-късно, той попада в центъра на печално известните събития на разгром на класическата генетика у нас, завършил с административно налагане на лъженаучната „Мичуринска генетика“ на Т. Д. Лисенко, на проведената през април 1949 г. Биологична конференция на БАН, на която акад. Д. Костов е главният обвиняем. Стига се до унижителна принуда от тогавашната научна върхушка той да излезе с писмена декларация, че се отказва от научните си убеждения и на практика от смисъла на всичко онова, което е постигнал в науката през своя живот. Този безпрецедентен акт на насилие има фатални последици за именития учен, който след три месеца, на 9 август същата година, напуска този свят едва на 52 години.

Бих искал да подчертая в заключение, че документираните в сборника събития, в които Д. Костов е участник и от които излиза с достойнство и чест, са класически пример подкрепа на максимата, че науката не търпи субективизъм и предупреждение, че всякакви опити за погазване на научната истина са обречени на провал. Целият живот на този забележителен българин впрочем, е изпълнен с ярки примери, достойни за подражание от сегашното поколение млади учени на България.

София,
27.10.2012 г.

3. ПУБЛИЦИСТИЧЕН СТИЛ

3.1. Основни понятия и дефиниции

Сферата на обществена дейност, т.е. речевата сфера на публицистичния стил е обществено-политическият живот. В този стил са написани текстовете, които обслужват т. нар. средства за масова информация: вестници, списания, радио, телевизия, интернет медии, а също и някои публични изяви – митинги, събрания. В сравнение с научния и официално-деловия стил темите на общуване са още по-разнообразни, понеже засягат (понякога едновременно и няколко) всички области на обществения живот: политика, икономика, култура, образование, изкуство, религия, спорт, бит и т.н.

Публицистичният стил като подсистема на книжовния език заема особено място между останалите подсистеми. От една страна, той се формира най-рано (още преди Възраждането), а от друга страна, най-бързо и непосредствено отразява промените в обществото, което го прави и изразител на процесите и тенденциите в развитието на книжовния език.

За разлика от научния и официално-деловия стил, при които целта на общуване е една – съобщаването на научни факти или на факти, уреждащи административно-делови отношения, като се въздейства предимно на разума, при публицистичния стил са налице две цели: съобщение и въздействие. С други думи публицистичният стил трябва и да *информира*, и да *въздейства*, като тези две цели са задължителни за всеки отделен текст, т. е. те присъстват едновременно в текста. Освен това съотношението между информацията и въздействието не е едно и също в различните жанрове на публицистичния стил.

Съдържателният диапазон на публицистичния стил е необикновено широк и много разнообразен, тъй като самият обществено-политически живот, който се отразява, е безкрайно богат; изразява се чрез различни стилно-езикови средства в различна и от различна гледна точка в съзнанието на хората.

За публицистичния стил е характерно обобщеното, събирателното мислене, тъй като съдържателният план не отразява взаимоотношения между отделните индивиди, а между цели социални групи, за които е типичен обобщеният тип мислене. Социалната обобщеност, присъща на публицистичния стил, предопределя не само основния тип мислене, но и типовете информация, а те са също твърде разнообразни – фактологична, обобщена, обектно-оценъчна, субективно-оценъчна и модално-императивна.

Публицистичния стил, наред с художествения стил, е предназначен за най-широка употреба и затова може да се приеме като най-прякото и най-непосредствено отражение на книжовноезиковите процеси в диахронен план. Периодичният печат, радиото, телевизията, в последно време и интернет разширяват неимоверно много неговата роля и дават възможност за засилване на съществуващите процеси и за възникване на нови процеси в книжовния език.

Текстовете на публицистичния стил са предназначени за масовия читател и слушател (т.е. адресатът има събирателен характер) и трябва да бъдат създавани така, че да се възприемат от всеки един, независимо от това в каква обществена сфера е ангажиран. Или казано с други думи, продуцентът на речевия акт, който също е събирателен, трябва да реши нелеката задача как да насочи своите текстове към конкретния индивид, но това трябва да се осъществи посредством масата. Общуването е официално, непряко (пряко общуване е налице при публичните изяви – митинги, събрания), неспонтанно (при публичните изяви и спонтанно), монологично или диалогично, писмено или устно. За да се засили въздействието върху адресата и да се спечели неговото доверие, при устните форми на публицистичния стил се наблюдава стремеж към пряк контакт и по-ниска степен на официалност, което от своя страна доближава текстовете на публицистичния стил до текстовете на разговорния стил (вж. например някои предавания на радиото и телевизията).

Основни и допълнителни функционални стилистико-семантични категории на публицистичния стил, които се проявяват във всеки публицистичен текст:

- Информативността е основна стилова черта на публицистичния стил. Определя се още като фактологична, документално-фактологична, но във всички случаи публицистичният преди всичко информира, съобщава за всекидневните събития, явления, процеси от всички области на обществено-политическия, икономическия, културния, социалния живот на обществото. Функционалната категория информативност се проявява по различен начин в подстиловете и жанровете на публицистичния стил, като своеобразно съчетава фактологичност с обобщеност, абстрактност с конкретност и глобалност.
- Въздействието е другата задължителна функционална стилистико-семантична категория на публицистичния стил, обусловена от същността, философията на избора на информация, чрез която да се оказва влияние, да се въздейства върху съзнанието на реципиента (т.е. на обществото).

Следователно характеристиките на текста са: информативност и експресивност (те се редуват и създават контраст, а така се привлича вниманието на реципиента), актуалност, открита оценъчност от страна на адресанта – позицията на публициста трябва да се разбира от текста, а не от подтекста.

Двете категории са тясно свързани и взаимнообусловени. Не случайно медиите се определят като „четвърта власт“, тъй като във всеки публицистичен текст има едновременно новина и експресия, информативност и въздействие, използвайки стандартни езикови средства за по-бърза от гледна точка на крайната цел информация, и експресивни езикови (неезикови) средства за въздействие.

При наблюдаване лингвистичните особености на публицистичния стил (за разлика напр. от научния и официално-деловия) е необходимо да се има предвид следното:

1. Разнообразието от теми, засягащи различни области на обществения живот, както и комуникативното намерение на адресанта (да информира и да въздейства) позволяват в текстовете на публицистичния стил да са налице езикови елементи от останалите стилове (научен, официално-делови, разговорен, художествен). Т.е. може да се говори за една своеобразна „разностилност“ на публицистичната реч.
2. Двете цели на общуване – информация и въздействие, налагат обособяване на два вида езикови средства: информативни, наречени още стандартни (те са стилистично неутрални и се отличават с възпроизводимост) и експресивни (т.е. въздействащи, усилващи изразителността). Както стандартните, така и експресивните езикови средства се откриват при всички равнища на езиковата система. Освен това стандартните средства сближават публицистичния стил с научния и официално-деловия, а експресивните – с разговорния и художествения стил.

Стилоопределящи фактори:

Екстралингвистичните и лингвистичните стилоопределящи фактори се намират в определена йерархическа взаимовръзка и система и са в зависимост от:

- Степента на официалност или неофициалност при общуването. За публицистичния стил е характерна официалност, която предполага предварително обмислена композиция на текста, гарантираща точност, стегнатост и икономичност в използване на езиково-стилните средства.

От друга страна, особено в някои средства за масова информация, живата реч се реализира в неофициална обстановка, при която преобладават езиково-стилните средства, характерни за разговорната реч, но подчинени на изискванията на публицистичната реч.

- Характерът на общуването също има стилоопределящо значение. За публицистичния стил е характерна полупряката и косвената връзка между отправителя и получателя.

В публицистичния стил за разлика от разговорния се използва основно писмената реч, макар че е активна и устната реч. Характерът на субекта на речта

в публицистичния стил е събирателен, социално-обобщен, макар че винаги присъства в индивидуалността на автора.

Езикови особености на публицистичния стил:

Вербалните средства от всички езикови равнища в жанровете се характеризират с устойчиво ядро и непрекъснати процеси на развитие, свързани с общите развойни тенденции в книжовния език на интелектуализация и демократизация, а също и с творческата индивидуалност на публициста, на неговия индивидуален стил.

1. *Фонетични.* Фонетичното равнище е активно при радиотекста, телевизионния и ораторския текст, като негова основа е неутралният произносителен стил. Стилистично значимо е ударението, интонацията, паузите при сегментиране на текста, логическото ударение и особено словоредът и синтагматичното членение. Необходимо е да се добави и засилената роля на позата, на жеста (при телевизията и публичните изяви). Откриват се и случаи на звукопис (повторение на гласни или на съгласни), за да се създаде експресивен ефект.
2. *Лексикални.* Лексиката е нееднородна, т. е. може да се срещне и в други стилове, и в същото време и променлива (думи от пасивния речник на публицистичния стил преминават в активния и обратно, напр.: *демокрация* днес е актуална, а *перестройка* – не). *Стандартни* езикови средства: термини (които зависят от темата) от обществено-политическата област, научната, официално-деловата, военното дело, спорта и т.н., думи с пряко значение. *Експресивни* езикови средства: думи с преносно значение, емоционално-оценъчни думи с ограничена употреба – разговорни, диалектни, архаизми, жаргонизми, често се срещат синоними, антоними, присъщи са тропите – метафори, епитети. Лексиката и фразеологията на публицистичния стил са богати и разнообразни, съдържат почти изцяло лексикалното богатство на съвременния български книжовен език, като отразяват и процесите развитие в него. В същото време можем да отделим лексикални пластове със стилистична оцветеност и с функционално-стилистичен компонент в значението им. Те са най-често контекстово обусловени и са подчинени на основните цели на публицистичния стил – информативната и въздействащата. За информативната страна на публицистичния стил най-голямо значение има обществено-политическата лексика и фразеология, с която е свързано по същество и с формирането на публицистичния стил.
3. *Морфологични.* *Стандартни* езикови средства: по-голям е процентът на съществителните имена в сравнение с глаголите, употреба на сложни прилагателни, на съществителни собствени имена, на числителни имена, на съкра-

щения, сегашно, минало свършено и бъдеще време са най-честите времена, предпочита се трето лице, ед. число или първо лице, мн. число, наречия за време и място, форми за страдателен залог, отглаголни съществителни, причастия, деепричастия. *Експресивни* езикови средства: употреба на първо и второ лице ед. число в сегашно, минало или бъдеще време, повелително наклонение, преносна употреба на глаголни времена (напр.: вместо *утре ще се навършат 20 г. от...* се използва *утре се навършват...*). За морфологичното равнище са характерни: висок процент на абстрактни и обобщени имена, на топоними, антропоними, названия на организации, учреждения, числителни имена и думи от полето на множествеността. Преобладават отименни предлози, продуктивни суфикси (-ост, -ние) и префикси (анти-, про-). Глаголите са в сегашно време, сегашно репортажно, или минало свършено време. Преизказните форми се използват за експресия, за привличане на вниманието, особено в заглавията: „Щели да повишат пенсиите?“.

4. *Синтактични*. Най-общо синтаксисът на публицистичният стил е нормативен, характерен за книжовната реч. Но той има и специфични особености, мотивирани от основните стилоопределящи черти и проявяващи се в една или в друга степен в различните жанрове. *Стандартни* езикови средства: съобщителни изречения, прости разширени изречения, еднородни части, обособени части, безлични изречения, всички видове сложни изречения, прав словоред. *Експресивни* езикови средства: различни видове изречения по цел на изказване – възклицателни, подбудителни, въпросителни, вметнати думи и изрази, обръщения, непълни, кратки, именни изречения, безсъюзни сложни изречения, пряка реч, цитати, синтактико-стилистични фигури – сравнение, повторение, градация, антитеза, риторични въпроси, инверсия, синтактичен паралелизъм. Колкото до особеностите на *текстово равнище* предпочитането на определени текстови модели и функционално-смислови типове текст пряко се съотнася с подстиловата и жанровата принадлежност на макротекстовете. За близките до официално-деловия и научния стил подстилове – информационно-актуален и аналитико-коментарен, са типични съответно стандартният и полусвободният модел (а също текстовите типове съобщение, описание, разсъждение), а художествено-документалният подстил си служи предимно със свободния текстов модел (като се активизира и текстовият тип повествование). Освен това при публицистичния стил се срещат и диалогичните функционално-смислови типове реч. Предпочитанията към един или друг тип синтактична конструкция се определят и от формата на публицистичната реч – писмена или устна. В ораторската реч преобладават прости изречения и разговорни синтактични конструкции, а в произведенията с научно-публи-

цистична стойност – доклади, статии, брошури – повече място заемат сложните синтактични конструкции. Извънредно разнообразен и с интересни тенденции на развитие е синтаксисът на публицистичната телевизионна реч и радиото.

Публицистичният стил реално съществува чрез подстилове, които пък от своя страна се проявяват чрез жанрове. В публицистичния стил съществува твърде широк жанров диапазон, който предполага и наличието на разнообразни аналитични и синтетични структури в речевия строй, без да има тяхната строга определеност и диференцираност както например в научния или в разговорния стил. Социално-обобщеният характер на съдържанието му предлагат и структурно-разчленени сложни словосъчетания и сложни изречения, в които е засилена употребата на предлози и предложни съчетания, на съюзи и съюзни думи. От друга страна, в някои жанрове, особено в последните години, се установява стремежът към синтетичен изказ, характерен главно за разговорната реч, който отговаря най-добре на експресивно-въздействаща насоченост на публицистичния стил.

Подстиловете (и свързаните с тях жанрове) са:

- а) *Информационно-актуален* (с жанрове – информационна бележка, новина, хроника, кореспонденция, интервю и др.). При този подстил преобладава информацията и по своите езикови особености той се сближава с официално-деловия стил.
- б) *Аналитико-коментарен* (с жанрове – коментар, проблемна кореспонденция, публицистична статия и др.). При този подстил е налице известно „равновесие“ между информацията и въздействието и по своите езикови особености той се доближава до научния стил.
- в) *Художествено-документален* (с жанрове – репортаж, очерк, пътепис, есе, фейлетон и др.). При този подстил преобладава въздействието и по своите езикови особености той се сближава с художествения стил.
- г) *Ораторски* (с жанрове – реч, слово, изказване и др.). Този подстил е характерен за публични изяви (митинги, събрания) и неговите текстове са в устна форма (но понякога се четат, а не се говорят и е налице персонално общуване (по-точно контактът между комуникантите трябва да се определи като полупряк за разлика от контакт при разговорния стил). Жанровете на първите три подстила също могат да се проявяват в устна форма – като монолози или диалози. В тези случаи (както и при жанровете на ораторския подстил) откриваме езикови особености, типични за разговорния стил.

Друго деление на подстилове и жанрове на публицистичния стил:

Многообразието на обществения живот, предмет на публицистичните текстове, обуславя и развитието на неговите подстилове. В съвременен план можем да разграничим четири подстила, като сме уверени, че ще продължи обособяването на още подстилове, особено по отношение на новите технологии.

1. Вестинарски подстил и подстил на интернет публикациите;
2. Ораторски подстил;
3. Радиореч;
4. Телевизионна реч.

А. Публицистични вестникарски жанрове:

1. *Информативни:*

- 1.1. Информативно-монологични: статия, хроника, информация, кореспонденция, репортаж.
- 1.2. Информативно-диалогични: интервю, беседа, дискусия, „кръгла маса“.

2. *Интерпретативни*

- 2.1. Интерпретативно-монологични: коментар, редакторска бележка, персонална колонка, разследващ анализ, писмо.
- 2.2. Интерпретативно-диалогични: полемика, диспут.

Б. Художествено-публицистичните жанрове: памфлет, очерк, есе, политически пътепис.

Основните жанрове, които посочихме, са характерни за всички подстилове (по-специфична е ораторската реч), като при радиотекста и при телевизионния текст са активни и невербални средства – музика, визия (образ), гласови варианти, жест, мимика.

3.2. Упражнения

3.2.1. Да си припомним:

Стилово маркираните езикови средства в медийните текстове са следните в медийните текстове:

- разнообразна номинативната верига – наред с прякото назоваване на основния предмет тя включва парафрази, чрез които се изразяват отношение и оценка;
- означаване на предметна област и на съществена информация чрез думи и изрази – названия на институции, личности, държави;
- словоред, подчинен на целта, да се изтъкне най-важната част от информацията;

- глаголні форми за страдателен залог, употребени с цел да се подчертае важното според автора;
- непълни безподложни изречения, употребени с цел събитията, за които се говори, да се представят като по-важни от участниците в тях;
- системата от глаголні форми с основно минало свършено време и системата от глаголні форми с основно сегашно време.

3.2.2. Определете към кои подстилове на публицистичния стил се отнасят дадените по-долу текстове, като използвате една от предложените по-горе класификации.

За целта отговорете на следните въпроси:

- а) Каква е темата на всеки един от текстовете? Към коя сфера на общуване принадлежат? Какъв тип общуване предполагат текстовете?
- б) Какви са целите на общуване и в какво съотношение се намират в посочените текстове?
- в) За кого са предназначени текстовете?
- г) Какви са условията на общуване за всеки един от текстовете?
- д) Какви лингвистични особености притежават (фонетични, лексикални, морфологични, синтактични)? Посочете стандартните и експресивните езикови средства. Обърнете внимание и на начините за постигане на текстова свързаност.
- е) Мотивирайте откритите от вас езикови особености с посочените в теоретичната част екстралингвистични признаци на публицистичния стил. Ако откриете наличие на *контраст между стандартни и експресивни езикови средства*, посочете неговата роля.

Текст 1

<http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=3185347>

Италия спаси 1123 имигранти на салове

Военноморските сили на Италия спасиха 1123 имигранти на девет големи сала във водите южно от остров Сицилия, предаде Ройтерс.

Патрулиращи хеликоптери забелязали препълнените салове и била проведена спасителна операция, в която участвали четири кораба на ВМС. Имигрантите били от Северна Африка, посочва Би Би Си. След тях имало 47 жени, 4 от които

бременни, както и 50 деца. 7 души – 6-има мъже и жена, обаче се удавили и телата им са намерени на мароканския бряг.

Италия е основна врата към Европа за имигранти, а напливът им по море се увеличи повече от 3 пъти през 2013 г. в сравнение с предходната година, подхранван от гражданската война в Сирия и конфликта в Африканския рог, отбелязва Ройтерс.

През октомври 2013 г. кораб с около 500 души на борда потъна на километър от брега на средиземноморския остров Лампедуза. Загинаха над 210 души.

Миналия месец при подобен инцидент, но с лодка край гръцкия о. Фармакониси в Егейско море загинаха 12 нелегални имигранти. Оцелели обвиниха гръцките власти, че не са направили нищо, за да помогнат на бедстващите, и че насилствено са се опитвали да ги върнат в Турция.

Текст 2

http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2014/02/10/2238199_kapitan_andreevo_e_blokiran_za_kamioni/?ref=substory

Капитан Андреево е блокиран за камиони

Малко преди 10 ч. граничният пункт на границата с Турция Капитан Андреево е бил блокиран от камиони и хора, съобщи агенция „Фокус“.

През границата се пропускат само леки автомобили и автобуси.

Представител на автомобилните превозвачи коментира пред агенцията, че блокадата вероятно ще продължи докато се реши проблема с разрешителните за тировете. Вчера беше обявено, че международните превозвачи няма да проведат планираната блокада на българо-турската граница, а ще изчакат срещата на транспортните министри на България и Турция, която предстои на 21 февруари. Това съобщи пред БНР Ангел Траков, председател на Съюза на международните превозвачи.

3.3. Тексто́ве за упражне́ния

3.3.1. Хроника

http://www.budilnik.com/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=9&Itemid=202&limitstart=10

Църковна хроника

Литийното шествие на Бачковския манастир с копие на Чудотворната икона
Литийното шествие на Бачковския манастир, което се провежда на втория ден на Великден от векове, тази година ще бъде с първото копие на Чудотворната икона на Света Богородица, съобщи игуменът на манастира дядо Борис.

Празнуваме „разтурни понеделник“

„Разтурни понеделник“ е. Това е вторият ден след Великден. Той е свързан с обичая „размятване на яйца“, който предпазва от градушка и вещае плодородие.

Започва Страстната седмица

От днес започна Страстната седмица – седмицата на страданията, последната от живота на Исус Христос.

Започва Великият пост

От днес – седем седмици преди Великден започва най-важният пост.

Почитаме Свети Трифон – покровителя на лозарите

Православната църква почита днес паметта на Свети мъченик Трифон. Празникът е наречен от народа Зарезан, защото се празнува в началото на пролетния сезон, когато започва резитбата на лозята.

На Атанасовден зимата си съблича кожуха

Православната църква почита на 18 януари паметта на Атанасий Велики. На този ден празнуват всички, които носят името Атанас, Атанаска, Начо, Таньо, Тинка. В превод от гръцки „Атанас“ означава „безсмъртен“.

Антоновден се празнува за предпазване от болести

Православната църква почита днес паметта на Преподобния Антоний Велики, празникът е наричан от народа Антоновден.

На Богоявление небето се отваря

Православната църква празнува Богоявление – Йордановден, който е третият по значимост християнски празник през годината.

Синодът допуснал грешка, не бил срещу ин витротото!

Светият синод на Българската православна църква не е против ин витротото. Това обяви пред Дарик Ловчанският митрополит Гавраил.

Почитаме свети Спиридон

На 12 декември всяка година Православната църква почита Свети Спиридон,

епископ Тримитунтски и голям Чудотворец. Свети Спиридон е един от най-великите чудотворци на IV век.

3.3.2. Статия

<http://www.segabg.com/article.php?id=684474>

Президентът заложи предизборен капан на управляващите
Идеята на Плевнелиев за референдум по изборни въпроси се явява нещо като
продължение на антиправителствения протест с мирни средства.

Галя Горанова

Първо, декларирам, че съм убеден привърженик на пряката демокрация, за да неутрализирам отнапред стрелите на „ултрадемократите“. Второ, считам, че има значение кой, кога и защо гласува доверие на народа по въпросите на управлението. Обстоятелствата и целите на референдума имат значение и пряката демокрация не е самодостатъчна ценност. Защото още помним какво направи БСП миналата зима с допитването за „Белене“, нали? И трето, изненадващият ход на президента Росен Плевнелиев да инициира референдум по изборни въпроси е по-скоро коварен предизборен капан за управляващи, а не толкова привързаност към пряката демокрация. Капанът се състои в изкусителната демократичност на предложението. Така всеки, който го отхвърли, макар и основателно, попада в лагера на политическото мракобесие. А всеки, който го подкрепи, печели служебно титлата „приятел на народа“. Реакциите на партиите потвърдиха схемата. „Как, нима сте против пряката демокрация?“, влязоха в любимата си прокурорска поза десните „демократи“. Неизбежно ще стигнем и до непреходния рефрен „Кой не скача, е червен!“.

Предложението на президента няма шанс да мине в парламента, но парата вече задейства свирката.

Оформят се лагерите на демократите и недемократите

Кампанията може да започне сега! В подкрепа на референдума веднага наскачаха гербери и реформатори. И ако първите имат откровен интерес както от мажоритарния вот, така и от задължителното и електронното гласуване, то вторите просто ще изчезнат от политическата карта, ако, не дай боже, народът задължи всички да гласуват. Но когато е сигурно, че няма да се стигне до допитване, колко му е да изобразиш демократичен патос? БСП, ДПС и „Атака“ усетиха, че ги хващат в капан, но вече нямаше мърдане – резето хлопна барабар с табелката „лоши“. Напълно заслужена, впрочем, но не само от тях. Да не

забравяме, че навремето тъкмо най-личната представителка на „реформаторите“ Меглена Кунева беше против референдум за членството в ЕС, а от ГЕРБ провалиха преди година първия в демократичната ни история национален референдум с тъпи процедури и формулировки.

Всички партии до една са противници на пряката демокрация. Особено когато са на власт, но изкуственото деление на „добри“ и „лоши“ в сегашната ситуация ще свърши добра работа на „реформаторския“ ГЕРБ на изборите. Капанът хлопна!

Идеята на президента за референдум по изборни въпроси се явява нещо като продължение на антиправителствения протест с мирни средства. Не знам кой му подсказва хитрия ход и дали има връзка с някои нови съветнически назначения на „Дондуков“ 2, но не допускам, че е негова персонална приумица. Защо го смятам ли?

Първо, Плевнелиев никога досега не е заявявал ясни позиции по изборните правила в България, не е отстоявал последователно и идеята те да бъдат определяни чрез допитване до народа. Ако поне веднъж се беше изказал по тези въпроси, можехме да приемем идеята за референдума като автентична и логична. А поводи за това не липсваха. Дебатът за изборните правила започна още през май м.г. и ако искаше да даде своя фундаментален принос в изборознанието, президентът можеше да се включи още тогава. Въпросът за това как да изглежда избирателната ни система дори не бе сред трите му тематични „диалога“ с гражданското общество.

По-интересни за Плевнелиев се оказаха проблемите на пазарната икономика, съдебната система и медиите. Нещо повече – по същото време преди година Плевнелиев развиваше тезата, че народът не е компетентен да се произнесе по въпроса дали да строим нова атомна централа в „Белене“, или да не строим. Докато днес е готов да гласува пълно доверие на същия този народ по въпроси, които изискват не по-малка компетентност. Противоречието си струва да бъде анализирано.

Второ, изненадваща е тази несвоевременност на офертата. Конкретна причина за разтягане на вечната „дъвка“ за мажоритарния вот и задължителното гласуване няма. Новият изборен кодекс все още не е приет. В този смисъл не е ясно какви правила ще зададе той и дали няма да обезсмисли някои от предложенията на президента. Чисто теоретично, ако претендира за сериозност, държавният глава би следвало да изчака окончателния вариант на кодекса, за да реагира. Ако единствената причина да повдига дебата точно сега са приближаващите европейски избори, тоест чисто техническата възможност да се гласува на принципа „2 в 1“,

това е, меко казано, несериозно. Въпросите за мажоритарния избор на депутати, за задължителното и електронното гласуване са толкова фундаментални, че не може темата да бъде подчинена на някакви си срокове.

Отделно, че едно сериозно намерение за промяна на изборната система чрез допитване до народа предполага задълбочено и внимателно обсъждане, а не претупване в рамките на друга изборна кампания. В противен случай се превръща в някаква странна политическа импровизация. Да, съвместяването на толкова експлозивни за обществото теми с евровота може и да повиши избирателната активност, но утрепва из основи европейския дебат, който не е по-маловажен – особено в сегашния решаващ момент, когато Европа се кани да принесе и остатъчния суверенитет на страните членки в жертва на корпоративните интереси по линия на Трансатлантическото споразумение за търговия и инвестиции със САЩ. Или може би Плевнелиев, който подкрепя безрезервно скандалния договор, търси умишлено да измести дебата в друга посока? Къде по-безобидно е да си чешем езиците за задължителното гласуване, например, вместо да се бъркаме в сметките на големия бизнес? И трето, реакциите на политическите партии издават интересно взаимодействие между Плевнелиев, ГЕРБ и реформаторите. Дали чрез президента някой вече не инвестира в бъдеща управленска коалиция?

3.3.3. Репортаж

<http://paper.standartnews.com/bg/article.php?d=2006-04-26&article=77546>

Петър Волгин взе наградата за най-добър журналист

Призовете „Сирак Скитник“ бяха раздадени за втора поредна година в събота вечерта. Статуетките, които олицетворяват радионаградите, са дело на скулптора Вежди Рашидов. Те представляват прободеното от шрапнел пулсиращо желязно сърце на Сирак Скитник (псевдоним на Панайот Тодоров, първия директор на Радио София). Тази година се навършват 60 г. от смъртта и 120 г. от рождението на Сирак Скитник. Радиооскар за цялостен принос получи деканът на Журналистическия факултет проф. Веселин Димитров. Той е автор-основател на първото предаване на живо „Разговор с вас“. Новаторското в шоуто ни бе, че ни разрешиха да открием слушателски телефони, хората ни се обаждаха и говореха за всичко с нас, спомни си призьорът. Проф. Димитров заслужава най-много тази награда, защото всички ние сме негови ученици, заяви шефката на БНР Поля Станчева. Призът за най-добър радиожурналист пък грабна един от най-провокиращите и скандални радиоводещи Петър Волгин. Това е признание за

ролята ми в обществото, а също и награда за смелост, сподели Волгин. Най-добрият водещ в БГ-ефира получи специален подарък от Мис Скандинавия – здравословна храна. БНР почете един от най-големите специалисти по история на музиката на ХХ в. – Йордан Рупчев. Той е бил водещ на предавания като „Джаз в студиото“ и „Джаз около полунощ“. Йордан Рупчев получи приза посмъртно. Поля Станчева пък връчи наградата за първото частно радио у нас – „FM +“. Националното радио има много дълга традиция, която ние продължаваме, но в същото време се стремим да сме модерни, заключи шефката на БНР.

Таня Красиминова

3.3.4. Дискусия

<http://www.kultura.bg/bg/article/view/17025>

Проф. Никола Георгиев: Писмено и устно, буква и дух

Никола Георгиев: Нека не започваме с приповдигнат тон, макар че денят 24 май предразполага към приповдигнато говорене. Наистина има в българската култура такъв епизод: Стоян Михайловски е беспощаден сатирик, хаплив, черноглед, не вярващ в нищо – и тъкмо той написва произведение, възхваляващо делото на Кирил и Методий, делото на българщината и на славянството. Първият стих на неговата кратка ода гласи „Върви, народе възродени“, макар че в творчеството на Михайловски този народ е всичко друго, само не и възроден. Много странна точка в творчеството на един безусловен, тъй да се каже безукорен, сатирик. Този епизод е показателен и красноречив – докъде стига преклонението пред Кирил и Методий. Но ако започнем не от високия тон, а някъде от по-ниско – какво значи буква на български? Буквата е знак в един вид писменост, наречена азбучна писменост. Има различни видове писмености – пиктографна, знакът рисувателно напомня на значението; има идеографична писменост, йероглифна; в Южна Америка има и някаква „писменост“ върху ширити.... Та с какво име се ползва думата „буква“, градивото на писмеността? С двойствено. От една страна, в одично мислене и произведения, писмеността се прославя; от друга страна, апостол Павел поучава коринтяните: „Буквата убива, духът оживотворява“. Или в популярния латински превод: „Littera occidit, spiritus autem vivificat“. Буквата убива. И това скептично отношение към писмеността продължава и в двойката „дух-буква“, това противоречие продължава и до ден днешен. То минава и през Монтескьо, чието знаменито съчинение не е „За буквата на законите“, а „За духа на законите“. Ако днес попитате правник каква е разлика между буква на закона и дух на закона, ще го затрудните – в това се убедих от личен опит. Изразът

„Издаваш в буквализъм“ ласкателен ли е? Не. А определението „буквоед“ е направо обидно. Отношението към писмеността е дълбоко раздвоено. Черноризец Храбър казва, че до създаването на писмеността им славяните са пишели с черти и резки, „погани сонце.“ И неговото съчинение, наречено „О писменах“ или „За буквите“, е славословно. В работата обаче има и обратна страна. Когато в стара Гърция започва да навлиза писмеността, буквената писменост, Платон предупреждава: Внимавайте, вредите от това са много големи. Какво губи човек от това, че работи с писменост? Губи пряката си връзка със слушателите. Слушателят се отдалечава и се превръща в читател. По онова старогръцко време диалогът е на много голяма почит. В диалога можеш да видиш как въздействат, как се разбират думите ти. И ако видиш, че ги разбират криво, веднага можеш да се намесиш. С писмеността се губи това, което кибернетиката нарича „обратна връзка“. Това е единият удар. И има един знаменит латински израз: „Имат своя съдба книгите“, на Теренциан Мавър. Но целият израз на Мавър е: „Съдбата на книгите зависи от разбирането на читателя“. Който с писмеността вече е неизвестен, който е далечен. Александър Македонски, докато води битките си, скастрия своя наставник Аристотел в едно писмо, защото Аристотел е разпространил, съвременно казано, издал еди кое си свое съчинение. „То не е за всекиго“ – казва Александър Македонски. То може да се изложи само в диалог, с наблюдаване какво е разбрано, какво не е разбрано, какви противоречия възникват. Едната беда на писмеността е, че тя отчуждава автора от възприемателя. Няма вече говорител и събеседници, а някаква неизвестност. И съдбата на книгата попада в тази неизвестност. Писаното слово отчуждава не само говорителя от слушателя, но и четящия човек от самия себе си. Знае се, че векове наред хората са четели на глас и така са чували и усещали себе си в акта на четенето. Августин Блажени (IV – V в.) разказва, че като отишъл при своя духовно тачен духовен наставник, сварил го, че чете. Разбира се, не това изненадало Августин, а че епископът четял безгласно, както се казва, наум. Четенето на глас продължава през вековете, правело се е дори в читалните с много читатели – можем да си представим какво гъмжило е било. Постепенно гласът на читателя заглъхва и при четене говорният му апарат може да извършва само някакви безшумни движения. А хора, които при четене движат безшумно устните си, минават вече за простовати. Другото, което говорят старите гърци против писането, писмеността: човек изхайлазва паметта си, не я товари с много неща. Изследвания по въпроса показват, че народи, които нямат писменост, имат изключително силна и богата историческа памет. Помнят неща, които човек, ако е вече в ръцете на писмеността, не би помнил, никой не би имал грижата да му ги предаде.

Не е ясно колко века „Илиада“ и „Одисея“ съществуват устно, в устната култура. Управителят Пизистрат заповядва да бъдат записани. Това рязко променя съдбата на тези произведения. И големият въпрос е какво са загубили и спечелили те от записването; и какво губи човек и какво печели, когато умее да пише?

Ние сме склонни да говорим само за ценностите на писмеността, но (без да подценяваме 24 май), може да се зададат и тези въпроси. Да има ли принудително ограмотяване? Диктаторски режими, когато идват на власт, поемат и това начинание – да ограмотят неграмотните. За да управляват по-лесно – чрез грамотността властта действа по-силно, по-решително. И неграмотният човек по всяка вероятност може да бъде по-бунтарски настроен от грамотния, грамотният да бъде по-послушен.

Копринка Червенкова: По-разпространената теза обаче е, че неграмотният е по-лесно управляем.

Никола Георгиев: Това е тезата на властта. Когато идват комунистическите режими в Съветския съюз, в Източна Европа, една от културните им стъпки е принудителното ограмотяване. Правят се курсове. Ние сме привикнали с писмеността, а би могло да бъдем и критично настроени към нея. Броят на езиците днес е неустановим, но се говори някъде за около 4–5 хиляди езика. От тях около 300 имат писменост. Всички останали от мое гледище са свободни – мислене свободно, памет богата...

А ние се отнасяме към писмеността като към божествена даденост – в много митологии и религии творец на писмеността е Бог, бил той египетски, асирийски и пр. Ако създател на писмеността е земен човек, религията (примерно Черноризец Храбър) обявява, че е действал по божие наущение и е божи човек. Месроп, който създава арменската писменост, е обявен за светия, Кирил и Методий – също.

Копринка Червенкова: Не е ли твърде радикално да се отрича писмеността?

Никола Георгиев: Аз не отричам писмеността в никакъв случай, срещу ръжен не се рита, но човек може да се чувства по-свободен, когато вижда и кривиците на писмеността. Какво губи човек от това, че прописва?

Христо Буцев: Другият въпрос е: какво печели? С писмеността се ражда установеността, твърдостта на знанието.

Никола Георгиев: От това знанието само печели ли?

Христо Буцев: Сериозен въпрос. Между другото, парадоксално, но може да се говори и за това, че съвременната култура прави опити да се лиши от фиксираността на знанието. Писмеността като че ли губи терен в сблъсъка с изобразението и звука. Новите технологии, когато използват писмеността, я използват за разговор, като че ли може да се говори за връщане към говоренето като опора за културата – благодарение на технологиите.

Никола Георгиев: През вековете и хилядолетията ред мислители са отказали да напишат и ред. Спомнете си определението на Ницше за Сократ, класическото определение: „Човекът, който не написа ред“. Сократ, който много говори и това говорене го довежда до чашата с отрова – но нито ред. По времето на Сократ става този бавен преход от устна култура, която продължава да съществува, към писмена. Нека не мислим, че писмената култура унищожавя устната, двете живеят успоредно. А отказът от езика примерно в музиката е повсеместен, той е деклариран. „De la musique avant toute chose“, Верлен. Музиката преди всичко, звученето, не езикът като език. И порицателно: „Et tout le reste est littérature“. Всичко, което е извън звука, всичко останало е литература. Както може би и днес, след появата и изграждането на буквената писменост, преживяваме пореден духовен и технически трус.

Друг голям трус е влизането в Гутенберговата галактика, както наричат въвеждането на книгопечатането. Странно или не, печатната книга е посрещната с голямо неодобрение – като начин за опростачване и отчуждаване на хората. Последните ръкописни книги в България излизат към края на XIX век. Защото друго е, когато изпод ръката на човека излиза текст, той минава през ръката му, през очите му, през чувствата му. И това книжно тяло, тъй да го наречем, поражда любов. В много църковни книги има написани проклетия: „Който обсеби тази книга, да ври в не знам колко казана“. Ние сега преживяваме нещо донякъде сходно с Гутенберговата революция. И отново трябва да се замислим какви отрицателни точки има във въвеждането на книгопечатането. Авторът се отчуждава от съчинението си, читателят се отчуждава от автора...

Копринка Червенкова: Но устната реч, устното общуване не е ли доста по-елитарно занимание, отколкото писменото?

Никола Георгиев: В един тип устна реч, когато е за затворен кръг мислители, по модела на Платоновите диалози, действително може да има нещо елитарно. Но когато излезе Перикъл или Мирабо пред тълпата и говори, ораторското слово е устно слово. Ораторското изкуство е едно от върховните доказателства за силата на устното слово и на него може да присъства всеки. Нека не правим качествени съпоставки. Например речите на Цицерон са записани. (Един от първите стенографи в европейската култура е роб на Цицерон, който се научил да пише съкратено. Цицерон импровизирал, робът записвал.) Сигурен съм, че устната дейност на Цицерон е била много по-силна във въздействието си от това, което е останало записано.

Копринка Червенкова: По тази логика Бойко Борисов може да се окаже много хитър, че само говори, а не пише. Никой всъщност не е проверил дали той може да пише.

Никола Георгиев: Да речем, че е като Сократ... ако искаме да обидим светлата памет на този древен атинянин.

Копринка Червенкова: Само Сократ не го бяхме нарекли досега...

Никола Георгиев: Няма и да го наречем. Кокетирането с плебса е един тип държавническо поведение, което в България има повече корени, отколкото държането, примерно, на Константин Стоилов – добър оратор, но винаги настрани, надалеч от тълпата. Но устността е нещо, което остава в силата си, колкото и да го подценяваме в нашите представи. Във Френската революция главните герои са ораторите. Троцки е водел тълпите. Хитлер е бил голям оратор – с много преувеличения, много изхвърляния, изсилвания, но е показал силата на устното слово. Ние живеем днес с чувството на превъзходство на писменото слово над устното, но устното има много и много сила – и като въздействие, и като разпространение. Вицовете нямат автори, вицовете след това се записват. Народни песни след това се записват. Присъствието на устното слово продължава по някакъв начин във времето. И днешната техническа промяна върви с много подобия с Гутенберговата.

Христо Буцев: Четох един израз в македонски интернет форум: „Луѓе македонци Кирил и Методиј (од татко антички македонец и мајка македонска словенка)“. Ние не приличаме ли малко на македонците в това отношение?

Никола Георгиев: Всички народи като македонския и българския си приличат поне по една черта. Ревност към собствените достойнства и заслуги, склонност към обсебване на чуждото. А бащата на Кирил и Методий се нарича Лъв – и когато бяхме деца, ученици, се шегувахме, че майка му е лъвица. Определения за народност, за произход през IX век са много смътни, много тъмни. Въпросният Лъв е бил висш служител във византийската администрация. А въпросът за народността на Кирил и Методий, за принадлежността им към тази или онази култура е един от многото болни въпроси, в които участваме, разбира се, и ние, и македонците, и гърците. Но нека не започваме с разприте между българи и македонци. Спорът българи ли са, македонци ли са е несериозен. Но за нас сериозен е въпросът за бъдещето на кирилицата в България. Ние имаме един съвсем съседски пример. Сърбия на свой ред е била опора на кирилицата. Но там започва бавно разпространение на латиницата, за да се стигне днес до положение в Сърбия да има дружества, общества за защита на кирилицата. Един член на такова общество, професор в Ниш, ми каза: „Ако искаме да издадем книга и потърсим спомоществование от Запад, и те приемат, условието им е да излезе на латиница“. Сега в Сърбия има две официални писмености – латиница и кирилица. И в България вече ще започне официално изучаване на латиница още от детска възраст.

Копринка Червенкова: Латиница под формата на чужд език или..?

Никола Георгиев: Латиница под формата на писменост. На дело латиницата се разпространява все повече. Пред нас стои заплахата да изживеем мъчението на сърбите. Понеже аз съм виждал сърбин като пише: почва на кирилица, пък сбърква, минава на латиница, пак сбърква, колебае се. Докато други карат само на латиница. Ние можем да се хвалим, че сме духовната родина на Кирил и Методий, че сме най-близко до тях, може да празнуваме деня им, но така, както са тръгнали работите, очаква ни мъчително раздвоение. Което вече е налице. Не е нужно да гадаем бъдещето – пред нас, около нас е настоящето.

Христо Буцев: Да, но за какво да браним тази кирилица?

Никола Георгиев: Има хора, които държат на разнообразието... Не толкова, защото е наша, българска и пр. За това претендират и руснаци, и сърби, и македонци. А защото вълната на уеднаквяване заплашва да обхване писменостите.

Христо Буцев: Преди няколко месеца избухна един спор – за пълния член. Вие как гледате на този спор?

Никола Георгиев: Малко отдалече ще почна. По стара традиция писменият език се брои за вторичен, надстроен върху устния. Това дори Сосюр в началото на XX век го приема. По-късно през XX век се явява малко чудатата идея, че писменият и устният език са два различни езика. С много доказателства какви са различията – в произношението, в стилистиката, в смисъла. Дръзко и неприемливо е твърдението, че има два български езика, един писмен и един устен. Но неприемливо е и твърдението, че писменият език е обикновена надстройка над устния. Двата езика, ако ги определим като езици, са много свързани и много различни един спрямо друг. И едно от различията е, че писменият език се стреми към по-строга нормативност. И като стил, и като произношение, и като норма. Нормата изисква да се пише „няма“, в устния език можеш да кажеш „нема“. Правилата на писмения език могат да бъдат много далече от реалната, говорената реч, дори да нямат нищо общо с нея. И това се случва във всички езици. Но много е силно желанието за обособяване на двата стила – аз ги наричам стилове – писмен и устен. Търси се границата между простотията и просветеността. Просветеният човек пише с пълен член там, където правилото го изисква. Този просветен човек не говори с пълен член, но пише с пълен член. Една от консервативните тенденции в живота на езика е утвърждаване, приемане и налагане на правила. Има т.нар. правоговор, има и т.нар. правопис. За разлика от някогашния сръбски просветител Вук Караджич, аз съм за осъзнато разграничаване между устна и писмена реч.

5 май 2010 г.

3.3.5. Діскусія

http://offnews.bg/news/България_1/Какво-иска-протестът-Діскусія-на-OFFNews_162952.html

Какво іска протестът? Діскусія на OFFNews

Кои са автентичните лідери е впросът на деня, в който по едно і също време в Софія і Слівен се събїрат рїзличні лідери на протестите.

OFFNews ізлїчи на живо срещата в Софія от 11 часа і ще іма свой репортер в Слівен.

Іма лі лиця, на които всїчки протестїращі вярват?

Кои са самозванці і генерали без армія?

Іма лі внедренї „революціонери“, които да яхнат протеста ілі да обслужат нечії інтереси?

След жалкія опїт на вече бївшія премїер да сі назначї свой човек за лїдер на протеста і след още по-наглия опїт на ТІМ да оглаві протеста вїв Варна, тези впросї стават още по-острі.

Най-важніят впрос обаче е: Какві са ісканїята на протеста?

Знаем срещу какво протестїрат хората і какво іскає да се променї.

Впросът е какві механїзмі да се ізградят, за да не се повтарят сегашніте безобразя і при следващата власт.

Хората, които дадат най-добріят отговор на този впрос, ще са істинскїте лїдери на протеста.

От това кой ще формуліра най-добре ісканїята на протеста і начїнїте за тяхното осїществяване, ще пролічі кои са автентичніте лїдери і кои са самозванціте.

Като медїя OFFNews няма как да се ангажіра с подобні оєнкі. Но іменно зашто сме медїята, която пїрва і в най-голяма степен отразява протестїте, се чувстваме длїжні да дадем платформа, на която протестїращіте да формулірат ісканїята сі і начїнїте за техното осїществяване.

Затова OFFNews започва діскусію „Какві са ісканїята на протеста“. В нея ще потїрсїм за мнєніє тези, които са ні ізнєстні като лїдери на протестїте, но діскусіята е отворена і за всїчки, които імає своя візія за гражданиското общєство і участїєто му в процєса на вземанє на рєшєнія.

Вашїте мнєнія можете да ізпращатє на редакціонната ні поща offnews@off-news.bg, на Фейсбук страницата ні, а най-лесніят начїн є да натїснєтє бутона с мегафона до главата на сайта.

Щє сме Ві благодарні, ако заєдно с мнєнієто сі ні ізпратїте Ваша снїмка і телефон за връзка.

3.3.6. Интервю

<http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=3122434>

Владимир Зарев: Идва поколение, което ще промени България

С писателя ВЛАДИМИР ЗАРЕВ разговаря ВАЛЕНТИНА ПЕТКОВА

– Г-н Зарев, във филма „Дървото на живота“, изграден по мотиви от романа ви „Битието“, претворявате исторически събития и герои от началото на миналия век. Каква карма носим съвременните българи? С какво сме обременени и с какво облагодетелствани от предците си?

– Доста тежка кармата на българите. Зажалост голяма част от характеристиките, които определят националния ни характер, идват от турското робство, когато се извършват две огромни, драматични поражения. Първото е, че се нарушава националният ни генетичен фонд. Известна е поговорката „Преклонена глава сабя не я сече“. Възпроизвеждали са се най-вече примирените, подчинените, уплашените и пречупени българи. По-смелите, по-интелигентните и одързостени наши сънародници, които са искали да осъществят някакъв национален идеал, физически са били унищожавани и не са оставили своето продължение. Второто, което силно влияе и до днес в националната ни съдба, е недоверието, бих казал ненавистта дори, на българина към институциите. Институционализмът у нас е на много ниско ниво.

– Защо?

– Ако обърнем поглед назад, ще проумеем, че българинът не се е разпознавал в управниците си, защото султанът не е бил неговият княз, нито кадията – неговият съдия. Мохамеданството не е неговата вяра, полумесецът не е неговият символ и аллах не е неговият бог. Чужди, натрапени, омразни са по това време наместниците на държавната власт. Самата държава е враг в продължение на векове, през които се трупа и съпротивата, неуважението към нейните институции... А и до днес виждаме например с какъв невероятен авторитет се ползват институциите в Англия, от какво значение са натрупванията на традиции, памет и законност в общото им национално живеене.

– А силно изразеният ни индивидуализъм откъде идва?

– Пак оттам, от дъното на несвободата. Индивидуализмът ни е силен, отстояван, защото винаги сме се спасявали поединично. Зад високите зидове, в семейството, в Балкана. Най-често се чувстваме сами в общността. Българинът сам по себе си е интелигентен, умен, притежава невероятни качества, но трудно вирее и работи в екип, правилата все нещо го дразнят и му пречат. Оттук произтича моят гняв към днешната политическа класа, която не само че позволи разграбване на националното богатство, но и съучаства в него с алчна безмилостност. Не само че

прогони близо два милиона българи извън страната, но и не прояви и воля за създаването на голяма и общозначима кауза, която да обедини националната енергия. Политическата класа наложи фасадната демокрация, която в същността си е анархия, тенденциозно поддържана анархия дори, убеден съм. Така бе попиляна колосалната възможност да се окуражи градивната същност на нацията, на предприемчивия дух, да се осмисли свободата като равновесие между частния и обществения интерес.

– Днес възможно ли е да се роди национална идея, която да обедини и събуди енергията на народа ни?

– Аз съм сред тези, които поддържат протестиращите, защото очевидно това е пътят за създаване на гражданско общество. Хората вече осъзнават силата си и показват категорично на егоистичните политици, че обществените промени и решения напред ще зависят и от тях, избирателите. Че могат да бъдат несъгласни, да изискват, и в крайна сметка да наложат собствената си воля. Това е прекрасно. Но само ако тези протести са насочени срещу цялата политическа класа, срещу всяко погрешно, лобистко, цинично и късогледо действие. Ако са против определена партия или партии, те по-скоро разединяват народа. Гражданското общество трябва да се състои от хора, които имат различни политически позиции. Тогава то ще е изключително силно и ще може да държи изкъсо политиците.

– Кажете, че за да успеят, протестите трябва да са надпартийни? Засега обаче това не се очертава.

– Само тогава може да бъде увлечено цялото общество. Иначе едната половина застава организирана срещу другата. Протест и контрапротест, предизвикване на взаимна омраза. Разделяш, за да владееш. Така като че ли стана и при студентите. По тази причина не се откриха истински лидери, не се формулираха конкретни искания. Например да се разсекретят и осветлят големите сделки, направени през последните 20 години, за да се види цялата цинична отвратителност на политическата класа и прилежащите задкулисия. Защото това е в името на частните, а не на националните интереси.

– Неспособността им да излъчат лидери и послания не се ли дължи и на това, че най-интелигентните и решителните напуснаха България?

– Това е една от възможните причини. Мнозина от най-интелигентните и способните и тези, които са най-склонни да рискуват, напуснаха България. Но не е почтено да се правят подобни обобщения наедно, така обиждаме останалите или завърналите се тук, работещи и активни наши сънародници. В обществото се случват и окуражаващи събития, има тенденции, които ме обнадеждават. Тези дни имах среща с млад, умен и много образован човек, името му е Николай

Драгов, от когото разбрах, че идва едно поколение, което остава в България и иска да промени нещата отвътре. Изграждат се широките основи на модерна IT индустрия. От този младеж научих, че в момента работи голяма българска софтуерна компания, конкурентоспособна на световни фирми. Той и негови колеги се събират в общество на реализирани хора с визия за бъдещето и споделени ценности, с идеи за изграждане на работещи социални модели. Бих нарекъл общността им и духовна. Те искат да останат в България и да променят България. А това, повярвайте, е много лесно, защото имаме изключителна земя, невероятно красива природа и бързо можем да се справим, ако от обществения организъм се изрежат „същинските тумори“.

– Преживяхме толкова разочарования, че трудно можем да повярваме, че бързо и лесно можем да се оправим.

– Ако политическата класа, самоопределяща се често като елит, не осъзнае собствената си отговорност към националното ни битие, аз съм сигурен, че ще последват събития, за които не ми се и мисли. Границата на българската търпимост е почти достигната. Голяма част от хората дори не живеят, а съществуват на ръба. 20 и няколко години в историческото битие са миг, но са една трета от човешката участ.

– Споделяте ли песимистичните прогнози, че се топим безвъзвратно. Демографският проблем наистина е сериозен, но наистина ли може да се стигне до изчезване на българската нация?

– Българският народ е преодолел много и страшни премеждия. Преминал е през византийско робство и опасността да бъде асимилиран. Не е станало. След това турското робство обезкръвява народа, но и създава редица от качества му за оцеляване. За жалост цялото българско битие е история най-вече на оцеляването. Несъмнено помним и няколко звездни мига – Освобождението, Съединението, Българо-сръбската война, Балканската война. За съжаление и българската буржоазия, и социализмът не позволяват да се разгърнат нито градивните сили, нито предприемчивостта. Дано да оцелеем, но този път ще е по-трудно и по други причини.

– Кои са тези причини?

– Голяма е опасността, която носи глобализмът. Това са идеи на много богати хора, управляващи властващите механизми, по които се движи светът и основният им стремеж е насочен към глобалния човек. Той, уви, трябва да е под средноинтелигентен, да е примерен работник, да умее само едно нещо и да притежава най-важното, обгрижвано качество – да консумира, да консумира и да консумира. Ако има една кола, иска втора. Ако притежава едно жилище, копнее за второ и т.н. Този стремеж на човека да се разширява не духовно,

а в материалния свят, се използва рационално. Това прави хората привидно щастливи в своята елементарност. А в материалното няма национални идеи. То не носи национален дух. Освен тоталната бедност на българина и смущаващата несправедливост, обърнете внимание и какъв генетичен материал остана, и кой се възпроизвежда. Промени се човешкият пейзаж по улиците. Интелигентните хора, които навремето срещаме по улиците, сега почти изчезнаха. За жалост България все повече се превръща в територия.

– Какво непременно трябва да се направи, за да не се превърне в територия?

– Първо, да се прекъсне връзката между мафията и държавността. Второ, да се възвърне справедливостта. Изключително важно е, защото освен че хората обедняха много, в България витае усещането за тотална несправедливост. Не става въпрос дори за съотношение между бедни и богати, където ножицата е докрай отворена. Има незаслужено богати хора, които продължават да трупат пари по нечестен начин. Има незаслужено бедни хора с качества, които са маргинализирани и натикани в бита, в първосигналното. Да се възстанови справедливостта означава хората да могат да живеят нормално от почтения си труд, така ще се върне и усещането за просперитет, ще се създаде чувство за бъдещност. Голяма част от напусналите ще се върнат. Повярвайте, където и да отиде, българинът си остава чужденец. Винаги има носталгия по езика, по страната, по светлината, по усмивките на хората. Защото хората се различават и по това за какво се смеят.

– Вие имате теория, че добрата литература преди 1989 г. е играла ролята на опозиционна партия. Как?

– Хората се събираха около добрата книга. Тя беше форма на единение и по този начин на протест. Да четеш американска литература или добри български писатели беше форма на отрицание на скудоумието на времето. Четенето е може би най-висшето удоволствие. Когато човек прочете книга, той я дописва, става неин съавтор. В някакъв смисъл той досътворява нейния свят и се съизмерва с бога, тъй като прочетената книга става и негово творение.

– Като писател сте прониквали в душевността на всякакви хора. Кои качества могат да ни помогнат сами да се измъкнем от блатото?

– Българинът притежава вродено чувство за справедливост. Съгласен е дори животът му да е труден, но да бъде справедлив. Българинът е невероятно находчив, жилав, устойчив и изключително приспособим в добрия смисъл. Световен шампион е по оцеляване, с все още съхранени чувство за хумор и култ към образованието. Нима е малко?

Роден е през 1947 г. в София.

Завършил е българска филология в СУ „Св. Кл. Охридски“.

Работи в сп. „Съвременник“ от 1973 г. като редактор, зав. отдел, зам. главен и главен редактор.

Автор на 16 книги, 10 от които романи.

По романа му „Битието“ е заснет сериалът „Дървото на живота“.

3.3.7. Писмо

<http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=1828314>

Отворено писмо до президента

ДО

Г-Н РОСЕН ПЛЕВНЕЛИЕВ

ПРЕЗИДЕНТ НА БЪЛГАРИЯ

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕЗИДЕНТ,

В навечерието на съставянето на служебно правителство на страната отново се обръщаме към Вас като олицетворение на стабилна власт и гарант за намиране на изход от кризата с прагматични решения.

Пишем Ви за втори път, тъй като молбата ни от миналата седмица за спешна лична среща с нас, представители на ключови за зимния туризъм и спорт планински общини, остана глас в пустиня.

Приветстваме намерението Ви да търсите работеща формула за състава и работата на бъдещите обществени съвети към служебния премиер и към ресорните министри. Убедени сме, че това е пътят за гражданско представителство и чуваемост на гласа на хората. Ето защо съставът на съветите трябва да е попълнен от лица, гарантиращи равнопоставено представителство на гледните точки, особено в случай на обществено поляризиране по даден казус. Екземплярен пример на подобно разделение е развитието на инфраструктурата в планинските общини в сферата на зимния туризъм и спорта. С възмущение десетките хиляди жители на нашите общини възприеха поканата Ви единствено до незаконната (нерегистрирана в съда) Коалиция „За да остане природа в България“, известна с екстремистките си позиции и настояваща за спиране на всяко развитие в планинските региони. Припомняме, че на единственото досега заседание на Обществения съвет протестиращите граждани напуснаха масата за преговори, нежелайки да седят до лица на статуквото, срещу които се изправя народният гняв. Едно от тези лица беше и г-н Тома Белев.

Заявеният от Вас приоритет на икономическото развитие в дейността на следващия служебен кабинет много ясно кореспондира с нашите дългогодишни усилията и очакванията на нашите съграждани за мерки, които да повишат

жизнения стандарт, да спрат безработицата и обезлюдяването. Представителите на екстремисткото крило на природозащитниците, начело с Коалиция „За да остане природа в България“ от десетилетие продължават да играят ролята на зелен монопол, на щатни рекетъори на държавата, бизнеса и населението чрез необосновано обжалване на инвестиционни проекти, важни за регионите и гарантиращи работни места. Българите няма да излязат по-бързо от кризата, ако ги натикаме в екологичен резерват, напротив, ще задълбочим кризата и ще настроим народа против собствената си природа, която сега той обича, но и иска да ползва. Заради активната политика на крайните зелени за отричане на всичко и всички нашето население става все по-бедно. Инвеститорите се оплакват от рекета на зелените посредници, имащи пълна власт в МОСВ и членуващи в 74 обществени съвета към различните. Досега те са водили (без успех) стотици дела за спиране на инвестиционни процедури с ялната цел да ги забавят и обезсмислят. До днес загубите заради спрени или забавени от тях проекти са около 2 милиарда евро.

Докато народът на България гладува зелените екстремисти (по техни данни) са усвоили над 30 милиона евро от проекти за защита на храсти и птички. В дни на протести срещу статуквото, когато хора горят като факли и майките нямат храна за децата си, поставянето на интересите на зелените милионери пред нуждите на обикновените хора е престъпен цинизъм!

Като се осланяме на гаранциите Ви за обективност и прозрачност в държавното управление, настояваме пред Вас в бъдещите експертни съвети към служебния премиер и ресорните министри по въпросите на развитието на инфраструктурата в общините, развиващи зимен туризъм и спорт, да се включат както представители на нашата администрация, така и експерти на екологични организации, които търсят балансиращи решения в интерес на държавата и местното население и не спират безусловно всяко полезно инвестиционно намерение.

Очакваме Вашите действия, господин президент!

Подписали:

Георги Икономов, кмет на община Банско

Красимир Герчев, кмет на община Разлог

Методи Чимев, кмет на община Дупница

Тодор Бозуков, кмет на община Чепеларе

Сашо Иванов, кмет на община Сапарева баня

Владимир Георгиев, кмет на община Самоков

Радостин Радев, кмет на община Костенец

Димитранка Каменова, кмет на община Берковица

3.3.8. Разследващ анализ

http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2008/01/11/446989_120_miliona_ot_batko/

120 милиона от батко

Шефът на пътния фонд възлага на брат си да ремонтира и чисти снега

Иван Михалев

Тези, които след миналата снежна седмица са се усъмнили, че в чистенето на пътищата из страната има „нещо гнило“, са били прави. Фирмите, които строят, ремонтират и поддържат шосета, се наемат от фонд „Републиканска пътна инфраструктура“, а както се оказа, неговият шеф Веселин Георгиев има интерес в същия бизнес. По-точно фирмата, която управлява единият му брат, е получила от фонда поръчки за 120 млн. лева, включително за чистене на сняг. Фирмата, водена от другия му брат, пък продава материали за строеж на пътища.

При това положение за 2500-те (!) служители във фонда надали е възможно честно да защитават обществения интерес, като контролират изкъсо дружествата изпълнители. А когато компромисите са възможни за този, който „командва парада“, те са норма в целия отрасъл. Впрочем пътната инфраструктура се очаква да погълне най-много средства от бюджета и европейските фондове през следващите години. Веселин Георгиев е човекът, който трябва да ръководи процеса.

Челен конфликт на интереси

„Биндер“ АД е регистрирана в Сливен. Един от управляващите ѝ допреди две години е бил самият Веселин Георгиев. След като е поел държавния пост, позицията му заема неговият по-малък брат Емил Георгиев. В последните години бизнесът на фирмата се развива стремително нагоре. Справка в регистъра на обществените поръчки показва, че „Биндер“ АД е между често предпочитаните изпълнители на проекти за строителство и рехабилитация на пътища. Най-големите проекти с нейно участие са ремонтите на Твърдишкия проход, пътя Омуртаг – Котел, участъци от пътя Сливен – Хасково, както и рехабилитацията на пътя Гурково – Нова Загора.

Същата фирма (заедно с „Пътни строежи“ – Велико Търново) е изпълнител и на ремонта на Прохода на републиката Хаинбоаз. Поръчката е за ремонт на близо 23 километра от пътя Велико Търново – Гурково, а стойността ѝ е за 19.3 млн. евро, или близо по 850 хил. евро на километър. Това е най-високата договорена цена на километър път у нас от проведените търгове по програмата „Транзитни пътища

IV“, която се кредитира от Европейската инвестиционна банка. Високата цена беше обяснена със сложното трасе – минава се през планински терен и тунели. За сравнение – средната цена за всички търгове по програмата е три пъти по-ниска.

Справка в регистъра на обществените поръчки показва, че „Биндер“ е получател и на голям брой от т.нар. малки обществени поръчки за ремонти на второкласни и третокласни пътища, чийто възложител отново е била агенция „Пътища“ и наследникът ѝ фонд „Републиканска пътна инфраструктура“ (виж таблицата).

Единият възлага, другият строи, третият продава материали. Самият Веселин Георгиев не вижда нищо нередно. Шефът на пътния фонд заяви, че няма конфликт на интереси, и добави, че договорите не се подписват от него, а от началниците на областните пътни управления. „Не мога да знам в 27 области какво правят нашите директори“, заключи шефът на пътната агенция.

Според Георгиев семейството няма собственост в „Биндер“ АД, а по-малкият брат Емил само управлява дружеството. Кое то впрочем е достатъчен конфликт на интереси според Етичния кодекс на лицата, заемащи висши длъжности в изпълнителната власт.

Друг е въпросът, че според публичните документи Веселин Георгиев има и миниатюрен дял (под 1%) в една от компаниите – акционери в „Биндер“. Неговият адвокат твърди пред „Капитал“, че когато е заел поста, шефът на пътния фонд е прехвърлил участието си, без да уточни на кого. Това засега не е отразено в официалните регистри (БУЛСТАТ на Националния осигурителен институт).

Нещо повече, според регистрите Веселин Георгиев и сега е мажоритарен собственик (през фирмата „Балмат“) в добивното дружество „Инмат“, което се управлява от другия му брат – Бойко Георгиев. „Инмат“ и още няколко свързани фирми се занимават с добив на инертни материали, използвани в строителството на пътища.

Може би е важно да се отбележи, че споменатите досега фирми са част от консорциума „Тера груп“, който нашумя покрай активния бизнес, който развива в Казахстан. В структурата на консорциума влизат над 40 фирми с различен предмет на дейност – от отглеждане на свине до медии (негова собственост е кабелната телевизия „ЕВФ икономика“). „Тера груп“ и нейните дъщерни дружества са сред най-големите производители на инертни материали, използвани при строителството на пътища в България. Една част от кариерите за добив на трошен камък и пясък се държат от самата „Биндер“. Тя разполага и с няколко асфалтови центъра. Друга част се управляват от „Инмат“. Кариерите, стопанисвани от дружеството, са разпръснати в пет области – Сливен, Хасково, Ямбол, Стара Загора и Бургас.

Представител на пътностроителна фирма твърди пред „Капитал“, че много фирми от отрасъла са принудени да купуват материали от дружествата на братя Георгиеви, за да си гарантират поръчки за ремонти от пътния фонд. Той обаче пожела да остане анонимен. До редакционното приключване на броя не успяхме да потвърдим тази информация, която Веселин Георгиев определи като смешна и клеветническа.

И малко чистене на сняг

Семейния кръг функционира и в областта на зимната поддръжка, където фирмата „Биндер“ също е активен участник. Тя има договори за чистенето на пътища в две области – Сливен и Стара Загора.

В тази връзка шефът на фонда възложител се оказва в любопитна ситуация през седмицата. След гафа с почистването на участъци от магистрала „Тракия“ директорът на пътното управление в Стара Загора Динко Георгиев обяви, че четирите фирми, които подържат Старозагорска област (включително тази, свързана с шефа му Веселин Георгиев), ще бъдат глобени заради затворените пътища. Санкциите щели да бъдат между 30 и 100 процента от стойността на договорите, а при повторно неизпълнение поръчките ще бъдат прекратени.

Тази информация съвпадна със разпространеното съобщение, че самият Динко Георгиев е бил наказан от шефа на фонд „Републиканска пътна инфраструктура“ с последно предупреждение за уволнение. Как да се тълкува фактът, че Веселин Георгиев наказва подчинен, който заплашва със санкции фирмата, управлявана от неговия брат?

Морал и право

Пак според Етичния кодекс на високите държавни лица шефът на фонд „Републиканска пътна инфраструктура“ е в конфликт на интереси, който е длъжен да декларира пред своите началници. В случая това са финансовият министър (като председател на управителния съвет на фонда), строителният и транспортните министри и премиерът. В строителните среди се смята, че към момента на появата си във властта Георгиев е бил приближен до министъра на регионалното развитие Асен Гагаузов, който е бивш кмет на Сливен – градът на „Биндер“. При преструктурирането на бившата агенция „Пътища“ (и преименуването ѝ в „Републиканска пътна инфраструктура“) по-висш началник на Георгиев се оказва финансовият министър.

На въпрос на „Капитал“ от финансовото министерство казаха, че при тях не е подадена декларация за конфликт на интереси. До редакционното приключване на броя не получихме отговор от останалите институции, но съдейки по

изявленията на самия Георгиев, такъв документ надали съществува. В интервю за вестника той каза, че е направил всичко необходимо по закон и не се притеснява от никакви проверки срещу него.

Етичният кодекс не е закон, но е морално обвързващ. Той беше приет от кабинета като част от антикорупционните мерки наложени от еврокомисията. В него се казва, че на служителите, които го нарушават, може да бъде поискана оставка. Чакаме министрите и премиерът да преценят и да уведомят публиката.

3.3.9. Коментар

Текст 1

<http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=3025677>

България, това крехко охлювче

Веселин Стойнев

И с наблюдение от Брюксел сме зле, но без него ще сме още по-зле. Поредният евродоклад за реформите в съдебната система и вътрешните работи отчита „крехък и недостатъчен“ напредък. Но и него нямаше да го има, без еврокомисията да ни диша във врата и затова ще продължава да го прави.

БСП и ДПС са доволни, че критиките не навлизат в нови сфери, а похвалите са за стореното в техния мандат. Но все пак ще приготвят поредния план за действие. ГЕРБ съзира в доклада умора и отчаяние. Но е горда, че Брюксел им е признавал политическа воля за промени, а сега се е посвенил да я открие у наследниците им.

Всичко е до болка познато, затова всички са спокойни. България, това неуверено охлювче, едва-едва пълзи към своята Европа.

Текст 2

<http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=3133427>

Екшън трябва, не екшън план

Цветелина Йорданова

Правителството е преосмислило решението си да отговори на критиките от Брюксел в мониторинговия доклад за правосъдието с екшън план. Ще го замени с пътна карта.

Окей, сигурно така е по-правилно. Проблемът е, че отдавна съдебната система у нас няма нужда от програми, стратегии, планове, пътни, географски карти или ветропоказатели. Ако управляващите наистина искат да направят нещо, то

по-добре да зарежат екшън плановете си и да преминат директно към екшън (от англ. – действие) в правосъдието.

Защото Брюксел ясно каза, че България е добра в приемането на закони, писането на стратегии и изграждането на структури, т. е. във всичко, което може добре да замаскира липсата на реални реформи.

Така че по-добре да забравим пътните карти, за да не ни отговори Брюксел следващия път с пътеводител на галактическия неудачник.

3.3.10. Есе

Текст 1

<http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=23&WorkID=570&Level=2>

Власт и психология

Георги Данаилов

Преди години предложих за първоаприлския брой на един вестник да публикуваме прочута математическа задача и да обявим награди за решаването ѝ – лека кола „Волга“ и околосветско пътешествие. В редакцията се стъписаха, но аз внесох успокоение. Зад задачата се криеше теоремата на Ферма, тя всъщност бе просто нейна вариация, а знаменитата теорема, вече три века, никой от математическите гении не е успял да докаже. Така че вероятността да се намери такъв у нас беше нищожна, а ако пък случайно, дай Боже, се появи подобен човек, България ще е дала на света едно чудо и въпросът с неговото възнаграждение все някакси щеше да се реши. Речено-сторено! Публикувахме условието и зачихме срока. Само че криво си бях направил сметката. В редакцията се получи над сто решения, при това нотариално заверени с дата, час, подпис и печат. Принудих се да се обърна към учени математици, които да станат арбитри. С други думи взехме си белята. Тогава професор Евгени Божоров ми каза бащински: „Абе, момче, ти защо не питаш преди да обявяваш такива задачи. Не знаеш ли, че във всяка лудница има една стая пълна с ферматаджии. Живеят си хората там и непрекъснато доказват теоремата!“ Това наистина не знаех, но много скоро научих, че участниците в конкурса искат да ни дават под съд. Те всичко били доказали и решили, а ние не сме си държали на думата. Както и да е, размина ни се! Но оттогава знаем, че за всяко по начало неизпълнимо начинание винаги могат да се намерят хора. Така, ако си спомняте, беше и със социализма! И днес, когато чувам с ушите си и виждам с очите си, колко много и какви граждани предлагат услугите си да поемат съдбините на отечеството в свои ръце, неволно си спомням за онази стая в лудницата.

В стремежа към власт няма нищо патологично. Той е естествен. Природата го е заложила у човека, както и във всички висши животни, живеещи на групи. Така че властта, порядъка, йерархията не са от Бога, но са нужни за оцеляването и еволюцията. Антрополозите имат едно просто и малко обидно обяснение за властолюбието. То всъщност е следствие от естествената, макар и неосъзната, грижа, колкото се може повече от собствените гени да преминат в поколенията и да пребъдат. При животните този проблем се решава сравнително лесно. При хората обаче нещата стават по-драматични. Времената, когато водачът е трябвало да бъде най-силният, най-представителният, най-храбрият се губят в предисторията. За ръката на царската дъщеря вече не се организират турнири, не сабята на слънчевия принц решава всичко. Разумът коварно измества силата, хитростта – смелостта. Появява се Одисей, а Херкулес чисти оборите! Така че напразни изглеждат изтощителните и трогателни усилия на владетеля на някогашно Мароко Исмаил. Неговите хиляда петдесет и шест деца от многобройните му съпруги и наложници няма да му осигурят „генетично предимство“ в поколенията. Хората започнаха да се размножават неприлично бързо, племената да се обединяват, отношенията да се усложняват. Въпреки правото си да „оневестява невестите“ феодалният господар просто не смогва да бъде навсякъде през първата брачна нощ.

Най-подир вождовете разбирали „че не могат повече да контролират бъдещето, като го населяват със собствените си поколения и че вместо това трябва да се погрижат да осигурят възможността на собствените поколения да контролират бъдещето чрез притежаване на властта и богатствата“. Така се появило това, което дълго време се наричаше аристокрация. Докато най-сетне дошъл редът на демокрацията с нейните равни права за заемане място в йерархията. И при нея всички могат да се състезават за властта, но може би за жалост, победителят не се определя от способността му да извие врата на съперниците си. Тогава нещата биха били поне по-ясни и шансовете на отделните кандидати – видими с просто око. За още по-голямо съжаление отпаднала е практиката кандидатите за властта да отговарят на гатанките на Жрицата и да бъдат преценявани по силата на техния ум. Демокрацията има това неудобство, че избира своите водачи главно по един малко ирационален критерий – харесването. Харесването въобще! Обаянието, излъчването или така наречената „каризма“. Това понятие в своето религиозно съдържание означава осененост от Светия дух, но често пъти се смесва с осененост от разни други духове. Та точно в каризмата се крие разковничето и опасността, защото твърде често, ако не отчайващо често, в историята на човечеството властта е попадала в ръцете на психопати („От времето на Юлий Цезар до наши дни Светът се управлява от кретени“ – Алберт Сент Джорджи, носител на Нобелова награда).

Най-напред психопатът е личност, която лесно поема всякакви отговорности и с удоволствие тази да управлява милиони. Той е лишен от собствен цензор, от каквато и да е самокритичност. Той не се колебае нито миг. Той пожелава властта и обикновено дълбоко е уверен, че притежава всички необходими достойнства, възможности, дори пари. Той вдъхновено и трескаво лъже, но не изпитва никаква гузност, защото си вярва. И все пак важното е не защо психопатът иска власт, а защо толкова често я придобива. Един от възможните отговори, според мене е, че във времена на упадък и страдание, на безверие и отчаяние хората престават да разчитат на логиката, която не вижда в утрешния ден надежда, и започват да очакват чудото, което ще ги спаси. Великото чудо. Месията!

Ами да се огледаме наоколо, кога в България е имало толкова много професионални чудотворци и толкова много любители. Време е наистина да се появи Месията. Ние го очакваме, назоваваме, преназоваваме, ние няма да престанем да го очакваме, дори когато знаем, че в действителност той никога не идва. И сега, забележете, чудото, понеже е чудо, не може да се въплъти в някой нормален, средностатистически средножив човек. Чудото търси Жана Д'Арк, момиче, което чува гласове, на чудото му е необходим Бонапарт, пълководец, който тръгва по мостчето и десетки куршуми плющят наоколо му, пронизват го, но той си крачи невредим, на чудото му трябва Распутин, мужик, който тръшка графините по гръб, нагълтва се с цианкалий и след това си пие водката. Така че, кой друг, освен нашият приятел психопатът, може да бъде възприет като месия, като богоизбрания вожд. Винаги изтръпвам, когато някой започне да предлага да спасява отечеството, света и човечеството. Психопатът съвсем не е глупав, той вижда заплахата и я посочва: „Евреите!“ И немският бюргер си казва:

„Вярно бе, ще ги унищожим!“, „Негрите!“ и подире му тръгват качулати шествия, а по хълмовете пламтят огнени кръстове. „Турците“ и ето раздразнена е паметта ни и ксенофобията ни.

Алберт Швайцер наричаше национализма налудничавост. Лошото е, уви, че тази налудничавост е прилепчива. Срещу нея обикновеният разум е безсилен, а психопатът-властолюбец разбира това и изобщо не се грижи аргументите му да са логични. Той въздейства на тълпата, а тя не се нуждае и не се влияе от логиката. Нейните връзки с психопата на трибуната не са вербални. Една протегнатата ръка с изпънати пръсти и всички цвилят „Хайл! Хайл!“. Той изревава: „Другари, да бием...“. Няма никакво значение кого. Важното е да бием. Един мозък размишлява, два струват повече от един, но хиляди мозъци на едно място не мислят, те само въздействат върху жлезите с вътрешна секреция. Тълпата също обезумява, тогава връзката между нея и психопата вожд става пълна. Иначе никой нормален човек не може да си обясни, как е възможно истеричните кръсъци на Хитлер,

предразнял, запенен, видиотен, да вліяят тїй възпламеняващо на стотици хиляди немци. Освен това психопатїт много често заблуждава със спокойното си, разумно, на вид напълно нормално поведение. Има един красноречив случай, който се приписва на Виктор Юго. Великият писател посетил веднїж една лудница и в градината го спрял кротїк, възпитан, свит човек, който със сїлзи на очи започнал да се моли на Юго да се застїпи за него, защото той е дїржан в лудницата насила, по явно недоразумение, това съсипва живота му и така нататїк, и така нататїк. Речта на лудия била толкова убедителна, аргументите му логични, поведението му съвсем естествено, та Юго наистина приел, че се сбїлсква с една човешка трагедия и решил да се застїпи за нещастния човек. Отишїл той при главния лекар, обяснил каква е работата, за кого става дума, а лекарят само казал: Господин Юго, няма да ви убеждавам, моля ви само едно, излезте отново на двора, намерете вашия приятел, разходете се с него и го помолете да поседнете на някоя скамейка.“ Юго бил озадачен, но послушал доктора. Излязїл в градината, срещнал своя познат, започнали отново да се разхождат, пак поели най-човешки разговор, докато по едно време Юго рекїл: „Знаете ли, аз се уморих, искате ли да седнем на тази пейка, малко да отдїхнем!“ Човекїт го изгледал недоверчиво и сетне тїжно казал: „Значи и на вас казаха, че задникїт ми е от стїкло!“ Иначе си бил съвсем здрав, само дето задникїт му бил стїклен и никога не сядал на пейки, за да не се счупи.

Драмата на властолюбца, все едно нормален или психопат, е, че желанието му за власт се увеличава с придобиването ѝ. Да не получиш властта, това се преживява, но да ти я отнемат, това е велика беда... Сякаш едва наместил се на трона и в човека се отключва таен механизїм, той започва да действа, може би се отделят някакви хормони (властостерон!?) жаждата от ден на ден става по-неутолима, тя започва да измїчва властника, замїглява разума му и разяжда съвестта му. И ето го готов на коварство и престїпления, за да запази властта си.

Демокрацията е разбрала и предвидила това, затова са определени ограничителните мандати. И все пак и Де Гол, и Митеран, и Джордж Вашингтон, и Джеферсїн, и Айзенхауер, и Никсїн, и Рейгїн, не са се задоволили само с един мандат, да не говорим за Рузвелт, който пожела четири!

Можем ли да се предпазим от болезнените властолюбци? Трудно. Дори психиатрите могат да бїдат заблудени. Вїпреки че аз не виждам нищо обидно в необходимостта хора, които настояват да управляват цял един народ, да бїдат щателно прегледани. По-важно е, все пак, да не се обиди Народїт. Освен това има няколко прости показатели, които макар и несвїршени са от полза: така например човекїт, който иска да управлява хората, трябва да е доказал, че е способен да се грижи за тях. Трябва да има семейство, близки, деца, с които

е живял в обич и разбирателство. Адолф Хитлер винаги ще напомня на какво са способни старите ергени, обладани от нечестиви сили.

И още нещо, ако не можем да различим добрия управник по обичта му към ближните, можем да различим лошия по омразата му. Тя поне личи и в очите, и в словата.

Много хора искат да управляват и спасяват България. Да бъдем нащрек!

1992

Текст 2

<http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=23&WorkID=475&Level=2>

Вандализмът

Георги Данаилов

Автобусът с все още приличен външен вид спира, качвам се. Назад има свободни места, стигам до последната седалка и виждам, че по стар обичай тапицерията е раздрана с нож, дунапренът изръфан сякаш със зъби. По облегалката на креслото пред мен се разчита призив „Смърт на нацистите!“, при това на английски, на български не звучи достатъчно заканително. Някой му е отговорил с разкривени букви: „Педераст!“ Този път на родния ни език.

Слизам на желаната спирка. Аз съм боязлив човек, но макар че е привечер, прекосявам парка. Всички осветителни тела са потрошени. Каменните съдове за отпадъци преобърнати, облегалките на пейките изпочупени, самотно стърчат пиедестали без бюстове, тревата не е окосена и цветчетата на хилави розови храсти отчаяно поглеждат обрасли и задушени.

Влизам във входа на блока си, на парапета на стълбите е провиснала скъсана пластмасова торбичка, под нея са разпръснати черупки от яйца, люспи от домати, мазни хартии, празни кофички от кисело мляко. Не е необходимо разследване, за да стане ясно, че някой обитател от горните етажи е изхвърлил боклука си по този пестящ енергия начин.

Асансьорът е изографисан със съвременни ритуални символи и възмутени въпроси от вида „Защо драскаш, бе говедо?“ Повечето надписи пак показват познания по английския език, а преобладаващото пожелание естествено е: „Fuck you!“. Хубаво е, че в английския съществува само възпитаната форма you. Някой грижливо е обгорил бутоните за етажите с пламъка на запалката си.

Стените на стълбището са отредени за графики, предимно анатомични етюди и детайли, по пода стъпкани фасове, смачкани опаковки от цигари, кибритени клечки....

Всеки един от нас сигурно се е срещал с по-драстични примери и с по-голяма изобретателност. Раните от съзнателното разрушаване, замърсяване, обезобразяване на средата, в която живеем, личат навред и стават все по-дълбоки...

Вандализъмът е поведение, при което човекът безкористно обезобразява създаденото от него самия и природата. Думата „безкористно“ стъписва, но е задоволително точна – полза от действието си извършителят видимо няма. Сиреч вандализъмът е нещо като изкуство за изкуството, разрушение заради самото разрушение. Щом у хората е заложен стремеж към творчество, защо да не присъства и неговата противоположност. Двойствената ни природа го допуска. „През деня неуморно изграждам, през нощта без пощада руша“.

Прочутият психолог А. С. Нийл смята, че когато детето чупи и поврежда, то действа без умисъл, неосъзнато, а ако разпарчедисва необратимо някаква играчка, просто задоволява любопитството „да види какво има вътре“. Малкото дете няма отношение към чуждата собственост, то най-често не знае, че ще вбеси възрастните, ако драска политура на пианото с гвоздей или дори когато реши да закове същия този гвоздей в драгоценния капак на семейната реликва... От това гледище вандализъмът на някои юноши и подрастващи е инфантилна реакция. Но и при децата, и при възрастните трябва да се разграничи другият случай, същественият, тъжният, болезненият. При него стремежът към разрушение се дължи на стаена омраза, на безпосочна ненавист. Тя не се съсредоточава към определен обект, тя е омраза изобщо. И преди всичко се дължи на липса на „вяра, надежда и любов“, да не говорим за майка им София, което означава Мъдрост. Младият човек не знае в какво да вярва. Старите религии не го привличат, идеите са достатъчно повехнали, надеждите му гинат или си остават мечти, очакванията за добруване не се сбъдват, жаждата му за обич не може да бъде утолена. „А любов щом нямам, нищо не съм“ (апостол Павел). И тогава тази празнота в душата започва да се изпълва с болка и злост. Аз се озлобявам от участта си, незначителността си, безпомощността си, ожесточавам се срещу гнетящата ме самота в противното множество, срещу ония, които с нищо не ме превъзхождат, но имат онова, което никога няма да притежавам. И тази злоба нараства. Натрупаният гняв става неудържим, той избълва като погълнато прекалено много вино и аз ритам кофата за боклук, тя се преобръща, вонящото ѝ съдържание се разпилява, търкулват се няколко стъклени бутилки, разбивам ги на късчета и съм удовлетворен.

Някои психолози виждат в подобно поведение особен вид творческа реакция, макар и с отрицателен знак. Само че изкуството е свързано с желанието да споделяш и да се изявяваш. Малцина забележими създатели са предпочели да останат безимени. Докато вандализъмът се проявява най-често скрито от очите на

другите, с оглеждане, слушване, снишаване. Защо? Може би защото се извършва гузно и изпитването от него удовлетворение е първечно. Вандализмът е бунт на страхливците. Те въстават срещу ненавистното им общество, като рушат и поругават неговите ценности. И понеже не могат да срутят „Александър Невски“, предпочитат да избодат очите на някоя икона, или да издълбаят инициалите си върху старинна фреска. Всъщност и те разчитат на публика, пред която обаче няма да се поклонят, а ще наблюдават поведението ѝ скришом. Вандалят не е Херострат, той е Анонимус. Колкото е по-голямо стъписването и възмущението на хората, толкова задоволството на анонимния извършител расте. Той копнее да покаже на всички, че за него няма светини. Готов е да плюе на тях, да пикае на тях и така нататък. Тъй през размирните шестдесет години един подобен бунтар в Париж се бе изходил обилно върху Паметника на незнайния воин. Когато французите правят революция, те я правят всеотдайно.

Вандализмът не пощадява и природата. Прекършена брезичка, наранена издълбана кора на столетен бор, потрошени сталактити, изсипани отпадъци в бистро планинско езеро, захвърлена автомобилна гума във водите на буен поток, разритан и стъпкан мравуняк с хиляди обезумели, лутащи се мравки... Но защо природата, с какво е прегрешила пък тя, за Бога! Как с какво? Лицемерният свят, който аз отричам, дава вид, че тачи природата, че я обича, че я пази! Така ли? Тогава ще кърша клони, ще мърся и цапам навред, ще паля, ще къртя. Утре, някой заплеснат по красотите божии ще мине и ще види моето творчество, ще види следите от моя нож върху стеблото на бора, ще види сълзите му от смола, ще настръхне от гняв и мъка и аз ще бъда възмезден.

У нас вандализмът кълнеше и растеше през десетилетията комунизъм, но започна да избуява след осемдесет и девета година. Освободеният дългогодишен неволник, когато е с примитивна душевност обикновено проявява насилие спрямо всичко, което се изпречи на пътя му. Причината е не само в дебилната свобода, която замести диктатурата, а в отказа да се зачитат и контролират естествените за всяко общество разумни ограничения. Тези, които трябваше да следят за реда и да го защищават, си затваряха очите от страх да не ги обвинят, че са продължители на насилието. Други умишлено се отказаха да изпълняват задълженията си, нарочно бездействаха и съдействаха за хаоса. Те се надяваха, че хората ще оценят какво са загубили с отказа си от опеката на Закрилницата, която бдеше за порядъка, съня, „доволствията“, пътуванията, боледуванията и погребенията на гражданите. Трети пък просто размениха ролите, от „стражари“ станаха „апаша“ и го извършиха с вещина и велико задоволство.

Очакваната по-голяма справедливост не дойде. Неправдите не изчезнаха, единственото нещо, което се наруши, бе съществуващата система в неспра-

ведливостите. В продължение на половин век ние постепенно бяхме свикнали с нея. Несправедливостта ни възмущаваше, но не ни изненадваше. Тя можеше да се предвиди. Знаеше се „кой какво е и какво е кой“. И общо взето, човекът можеше да очертае границите на своето нещастие, разбираше, че е зависим, безпомощен, че съдбата му е в ръцете на хора с окаян интелектуален заряд, но склонни към безпределно послушание, с ярка садомазохистична същност и отчайващо безличие. Известно бе колко конформизъм е нужно за обикновена кариера, колко компромиси за добра и колко безсъвестност, за да се достигнат подножията на върховете. Нагоре пътят зависеше от късмета и милостта на боговете.

След това настъпи великото объркване. Детерминираната несправедливост стана неопределена, ентропията нарасна. Хората непрестанно обедняваха, но броят на скъпите витрини, на скъпите лимузини, на скъпите проститутки, на милионерите простащи нарастваше. И ако народът осиромашаваше ден след ден, състояния се натрупваха за една нощ. Колкото повече просяци протягаха ръце за милостиня, толкова повече богаташи се тътреха подир новодобитите си кореми и бъркаха в сейфове с народни пари.

Политиката донесе много повече разочарования, отколкото надежди. Кумири рухваха, но не обедняваха, народни избраници биваха проклинани, но наддадоха килограми, мнозина набързо разлюбуха политиката и идеалите и се прехвърлиха в търговията. Подкупите и подкупността станаха толкова непринудено поведение, че застрашават да се превърнат в черта от националния характер. Органите на реда са раздвоени пред възможностите да се включат в организираната престъпност или да си организират своя. Престъпниците дават интервюта по вестниците и на тях им се отделя място, колкото на министрите и почти колкото на футболистите! Печатните магнати изпитват затруднения с граматиката, но не и с псувните. Много от вестниците се списват от клинично регистрирани садисти. Те разказват със сласт за всички възможни злини, бедствия, болести, смърт, насилия, които сполетяват жителите на нещастната ни България. Достойнството на личността вече е пренебрежима величина, а унижаването ѝ извор на злорадство.

В тази болестна, душна, нечистоплътна среда вандализмът намира своето вдъхновение и дори оправдание. И той ще става все по-груб и по-изобретателен, а неговите войни ще си остават все така прикрити, защото е бунт на подличкия млад роб срещу един още по-подъл и гаден свят.

Едно е сигурно, вандализмът е мярка за душевното здраве на обществото и колкото по-често срещаме неговите следи, толкова прогнозата за заболяването е по-песимистична. Ние продължаваме да наблюдаваме собствената си гибел, обзети от безволие, безразличие, с увиснала долна челюст. Приличаме на римля-

ните, които са се оказали безпомощни при нашествието на варварите. А мнозина знаят, че едно от варварските племена се е наричало вандали.

3.3.11. Очерк

<http://kultura.bg/web/бимбилистанска-журналистика/>

Георги Марков

БИМБИЛИСТАНСКА ЖУРНАЛИСТИКА

(очерк)

Ако съществуването на държавата Бимбилистан в наше време представлява един от парадоксите на историческото развитие, то съществуването на бимбилистанската журналистика е не по-малко парадоксално явление сред постиженията на човешкото слово. Макар по форма и някои общи белези бимбилистанската журналистика да наподобява нормалната световна журналистика, тя съществено се различава от нея до степен, отхвърляща основните ѝ принципи. Например принципът за бърза и точна информация в Бимбилистан е обърнат точно наопаки. Нещото, което се появява в бимбилистанските средства за масова информация, не е нито бързо, нито точно, нито пък е информативно.

Исторически бимбилистанската журналистика бе създадена не за да отговори на елементарните човешки нужди от обмяна на информация и идеи, а за да служи като инструмент на режима в неговата тясна пропагандна работа. Диалектичното откритие, че не съществува обективно отразяване на факти, доведе до най-основния бимбилистански принцип, че всеки факт трябва да бъде отразяван според изискванията на момента. И тъй като за режима изискванията в различните моменти са различни, то и отразяването на съответните факти е различно – до пълно противоречие. За бимбилистанската журналистика например никога не е представлявало проблем да се отмята от ярко прокламирани твърдения, след което да отрече отново самото отмятане и т.н., без въобще да се интересува кое е истина и кое не е. Това навежда на мисълта, че ако световната журналистика най-общо казано се явява източник на познание в по-малка или по-голяма степен, то бимбилистанската журналистика цели обратното – да възпре познанието и да унищожи познавателния процес. Но тъй като човек, макар и бимбилистанец, притежава естествена склонност към познание и естествено любопитство към околния свят, бимбилистанската журналистика просто подменя представите за този свят, като често измисля несъществуващи факти.

Затова по своята същност бимбилистанската журналистика не е връзка между отделния човек и света, а обратното – стена, която прегражда погледа на човека към света. Така че може да се каже, че тази журналистика е противопоставяне на

естествените човешки нужди и оттам изобщо на човека. Нравствените аспекти на това противопоставяне на бимбилистанската журналистика на обикновения човек са още по-красноречиви.

Да започнем с това, че бидейки създадена и плащана от чужда държава, журналистиката на Бимбилистан прокламира като най-висш патриотизъм верността към чуждата държава. Така например Бимбилистанското радио започва главния си осведомителен бюлетин в осем часа и половина вечерта със съобщение къде е бил съветският посланик през деня. Дали той е посетил бимбилистанското те-ке-зе-се, или пък е приел някой виден бимбилистанец. Едва след него идва ред на дейността на бимбилистанския президент или министър-председател. Върху първите страници всички бимбилистански вестници информацията за СССР надхвърля далеч всяка друга информация и така създава впечатлението, че Бимбилистан е далечна затътнена провинция. В цялото свое съществуване бимбилистанската журналистика е произвеждала единствено хвалебствени материали за СССР и никога, дори и с най-лекото загатване, не е дръзнала да хвърли критичен поглед върху съответната страна. Точно обратното – на принципа по-католик от папата и по турчин от султана бимбилистанската журналистика е надминала в своето патосно венцехвалене на СССР самата съветска журналистика. Така например във вестник *Бимбилистански поглед* от декември миналата година, точно в момента, когато СССР закупи 15 милиона тона зърнени храни от САЩ, за да облекчи последствията от катастрофалната реколта (която доведе до уволнението на министъра на земеделието), въпросният вестник помести материал, в който твърдеше колко сигурно е изхранването на съветското население и че, цитирам, съветският гражданин яде далеч по-добра и по-разнообразна храна от гражданите на Западна Германия, Франция или Великобритания. Приведени са статистически данни за калории, от които следва, че човек просто трябва да съжалява бедните граждани на Западна Европа, които едва ли не гладуват, и трябва да завижда на преситените съветски хора. Но това е само малък пример от бимбилистанската журналистическа практика. По-възрастните граждани на Бимбилистан знаят, че през цялото си съществуване тяхната журналистика е уеднаквявала думата „съветски“ с християнската дума „свети“, която е израз на богомолно преклонение. Бимбилистанските вестници и радио бяха най-силните и фанатични блюстителни култа към личността, като в най-голяма степен взеха участие в създаването и налагането му. Едва ли някога в човешката история е бил издаван вестник от четири страници, в който името на Сталин да е споменавано във всичките му варианти над триста пъти. Достатъчно е да отворите бимбилистанския партиен официоз от 21 декември 1949 г. и да започнете да броите.

Но освен кучешка вярност към чуждата държава въпросната журналистика поддържа подобно ниво на вярност и към представителите на тази държава, които са назначени да управляват Бимбилистан. Тя представяше и представя тези управители почти с ореола на светци, които живеят на далечен и недостъпен Олимп и никога по никакъв начин не могат да грешат. Въпреки катастрофалните грешки в икономиката на Бимбилистан тази журналистика никога не престана да пее венцехвални химни за управителите и особено за президента. Неговият портрет неспирно шества по бимбилистанските вестници, където същевременно върви и безкрайно цитиране на мъдростите, които той е казал с клишето „както ни учи другарят“ или „както каза другарят“. Някои от бимбилистанските журналисти неизбежно придружават цитата с възклицанието: „Каква мъдрост! Каква сила! Каква прозорливост!“ А миналата година вестник *Бимбилистанска култура* нарочно или случайно помести на всяка своя страница портрета на дъщерята на президента, която бе сложена да управлява бимбилистанската култура. Нормалният западен читател би се запитал: „Защо пък на всяка страница?“, но това си остава една бимбилистанска тайна.

И пак в това чисто нравствено отношение се очертава и друга разлика между бимбилистанската журналистика и световната журналистика. Ако последната смята за свое неотменимо право да се рови в задния двор на всяка дейност, да издирва нередности, закононарушения, престъпления и злоупотреби на всякакво ниво, да критикува и иска отговорност от най-висши хора, да поставя дори президента на най-силната страна в света на подсъдимата скамейка, то бимбилистанската журналистика отново е на обратната страна. Една от нейните главни функции е да размазва, прикрива или премълчава казаното и да премълчава каквито и да е грешки и престъпления на управляващата каста и на всеки, който се отъждествява с бимбилистанския режим. В замяна се приемат и се поместват критични материали само срещу обикновени хора или дребни служачи, които най-често са изкупителната жертва за греховете на големите. Нито едно от бимбилистанските средства за масова информация – вестници, радио и телевизия – няма свое лице и свой характер и представлява папагалско отражение на режима. Затова никога по своя инициатива никой вестник не е дори докосвал каквато и да е значителна тема от живота в Бимбилистан. В замяна тази журналистика дава пълно предпочитание на измислени и фалшиво приповдигнати теми като т.нар. трудов героизъм, интернационален патриотизъм, творчество с името на партията в уста или сантиментални словоизлияния на тема „От Витоша по-високо няма“. Никога в своето съществуване бимбилистанската журналистика не е проявявала каквото и да е искрено и честно отношение към съдбата на обикновения човек там, към неговите проблеми, към страданията

му и радостите му, към истинските му интереси. Едва ли има друг пример в историята на световната журналистика на такова категорично пренебрежение спрямо истинския живот на обикновения човек. Истината за живота е покрита с дебел пласт от празна идеологическа фразеология.

Тук трябва особено дебело да се подчертае, че отношението на бимбилистанската журналистика към народа в Бимбилистан е отношение към малоумни или недоразвити същества. Формата и целият стил на тази журналистика сякаш са предназначени само за хора с незавършено второ отделение. Тонът винаги е елементарно поучителен, пропаганден, който не поставя и не развива никакви въпроси, а предлага на читателя и на слушателя заучаването на готови отговори, които не търпят никакво съмнение. Бимбилистанската журналистика заема позата на неоспорим проповедник, който от високо ръси със снизхождение своите премъдрости. Но дори когато понякога тази журналистика се опитва съзнателно да се приближи до човека, тя не съумява поради формата си да ни представи нещо друго, освен някакво ограничено и осакатено същество, което просто повтаря клишетата на самата журналистика.

Бивайки по предназначение чисто пропаганден инструмент, бимбилистанската журналистика разви познатия си помпозен стил, който уеднаквява всичките ѝ произведения. Меко казано, всички уводни статии и централни материали изглеждат сякаш не са писани от човешки същества, а от разцентровани компютри, които работят главно със суперлативи. Всички материали си приличат като две капки вода, както всички броеве на вестниците са невероятно подобни. Някои изследователи на бимбилистанската журналистика дори внушиха идеята, че по същество един бимбилистански вестник се препечатва всеки ден, като само датата се сменя. Това явление те нарекоха „антивестник“. И то не е далеч от истината, защото много рядко в бимбилистански вестник се появява нещо интереснозачетено. Според една статистика средноинтелигентен бимбилистански гражданин прочита партийния официоз за около 55 секунди, от които 42 секунди принадлежат на спортните колони. Грамадната част от гражданите използват вестниците главно и преди всичко за запълване на разни хартиени нужди и биха предпочели мастилото им да е по-качествено.

Преди години един от водачите на режима в Бимбилистан заяви, че му се „повдигало от „лошия вестникарски език“. Въпросният водач си отиде, но езикът на вестниците остана възможно най-лошият български език, който някога е съществувал. Както вече казахме главното му оръжие са суперлативите, използвани и в двете посоки. Но ако в славословието и превъзнасянето на разни живи божества бимбилистанските журналисти си служат с патоса на пубертетни гимназисти, то в отношението си към враговете следва твърде досадна комби-

нация от каруцарски ругатни и псувни плюс истерични проклетия и в добавка куп милиционерски епитети. Забавно е човек да проследи как бимбилистанската журналистика понякога употребява целия си арсенал за славословия и ругатни за един и същи човек. Например водачът на една съседна на Бимбилистан страна близо 4 години бе наричан „народен герой“, „верен син на работническата класа“, „велик вожд“, „гордост на славянските народи“, „лицетворение на мъдрост и достойнство“ и т.н. После същият водач внезапно бе обсипан с канонада от епитети като: предател, кръволок, изменник на социализма, куче, свиня и т.н.

Както се вижда не само от този пример, от хиляди подобни бимбилистанската журналистика леко и безуспешно скача от една в друга крайност. В цялата си близо 32 годишна история тази журналистика е произвела хиляди исторически обективно доказани лъжи, защитавала е огромни грехове, превъзнасяла е страшни престъпления и венцехвалила световни престъпници, обидила е грамаден брой невинни честни хора, но НИКОГА, абсолютно НИКОГА тя не се е извинила никому. Това изяснява до голяма степен моралния облик на бимбилистанската журналистика.

Естествено тя се произвежда от бимбилистанските журналисти, които са на брой около 3 хиляди, имат свой съюз и клуб, където се готви много добре. Макар и да произвеждат монолитна журналистика, тези журналисти не са съвсем монолитна маса. Грамадната част от тях, разбира се, са хора, които, така да се каже, нямат нищо общо с класическото понятие журнализъм. Те са било амбициозни партийни членове, които желаят да се обезсмъртят чрез перото, било негодни за друга работа партийни дейци, било обикновени хитреци, които са намерили по-лека работа. На пръсти се броят ония от тях, които имат талант и призвание за журнализъм, но са ограничени, затворени и обезличени от неизменния калъп на бимбилистанската журналистика. В добавък, към всяка редакция съществува силно ядро на бимбилистанската държавна сигурност, която контролира напълно цялата дейност. Онова, което веднага бие на очи пак в сравнение със световната журналистика, е, че в цял Бимбилистан няма нито една що годе голяма журналистическа личност. Ако всяка страна на света има своите големи коментатори или репортьори, в Бимбилистан всичко е сива, безлична маса, която покорно и раболепно служи на режима. Интересно е все пак да се отбележи, че някои от бимбилистанските журналисти са взаимствали прийоми, използвани от класическата жълта преса като например цитиране въвн от текста, преиначаване на думи и мисли, приписване на намерения, инсинуации и други почтени трикове за борба с врагове.

В заключение трябва да се каже, че почти няма нормален човек в цял Бимбилистан, който да взима сериозно информационните и нравствени претенции на

местната журналистика. И тъй като по своя ум и интелигентност обикновените граждани на Бимбилистан надвишават значително нивото на журналистиката в тяхната страна, те сами си намират пътя на истината.

3.3.12. Памфлет

<http://www.svobodata.com/page.php?pid=4143&rid=20>

Даниела Горчева

ДАНСуващи... по поръчка. Пиеса в три действия, едното – задкулисно
Наблюдение на препатилия: „Хората са търпими само към онова,
което не ги засяга.”

Първо действие.

Акция (екшън) на спецслужбите в България. „Боят настана, тупкат сърца ни”
„ДАНС удари радикални ислямисти!” – съобщават българските медии не без тръпка на страхопочитание.

Какво ли си е рекъл горкият български гражданин като е прочел това страховито заглавие. Какви пенсии, какви заплати, какви болници, каква култура. Бели кахъри са туй! Ето, „радикалните ислямисти“ настъпват, добре че е ДАНС да бди и да ни пази!

И засяда гражданинът на България пред телевизора, гледа, слуша и трепери от ужас. И как да не трепери от ужас, когато пълното съобщение гласи:

„ДАНС, МВР и прокуратурата проведоха съвместна акция по превантивни действия срещу ислямистката организация „Ал Уакф Ал Ислями“, изповядваща радикален ислям.“

Не е шега работа.

Съвместна акция на службите за сигурност, на Министерството на вътрешните работи и на прокуратурата по „превантивни действия“!

Тук някой може и да се озадачи, но не и нашенецът. Защото ако по света си играят на шикалки и търсят извършителите на престъпления, то ние в България сме напреднали с ... „превантивните действия“.

Дотам сме напреднали, че още преди да има и помен от извършено престъпление, ние вече търсим извършителя му под дърво и камък.

В това отношение родните служби имат славни традиции.

Навремето Държавна сигурност и народната милиция неуморно следяха предимно за минаване на престъпни мисли през главата и изпращаха на лагер в Белене със следната забележка: „мислел да бяга!“

На това му се казва превантивни действия.

С други думи: традициите са живи и ако всичко е друго, то не значи, че нещо се е променило.

Както правилно каза и един местен жител от района на сегашните превантивни дансаджийски действия: „Това си е Държавна сигурност. Дохадат, когато си искат, у когото си искат и правят, каквото си искат!“

Превантивни действия или хич!

Виж, ако стане престъпление, тогава е друго. Тогава у нас никоой не си мръдва пръста да търси извършителите му. И правилно, защото току-виж се окаже, че я президентът, я главният прокурор, я вътрешният ни министър вечерят с тях.

Затова основният закон на родните служби гласи:

Никога не търси извършителите на престъпления. Не се знае в чия компания ще ги намериш.

Този закон се спазва стриктно от доста години у нас, а неспазването му води до сериозни последствия.

Страшната организация

Но какво е станало, чуди се гражданинът, защо са тия обиски?

Там е работата, че нищо не е станало. Това са си обиски по превантивни действия.

Един вид, ние да ви обискираме сега, че то сетне като се счупи стомната....

Добре, ама имало някаква страшна организация с някакво страшно име.

Имало е. Тази страшна организация, регистрирана в Холандия, се появила и у нас някъде в лето 92-ро през миналия век, а десетина години по-късно някои от ръководителите на тази организация, били осъдени в Холандия за извършени престъпления.

Ами нашите служби защо сега са се сетили, ще се почуди наивният гражданин.

Е как защо? Нашите славни служби, оказа се, могат да извършват превантивни действия не само преди, ами и след.

Защото навремето може и пръста да не са си мръднали, прилагайки принципа „да се не следиме, оти може и да се хванеме“, но ето сега се плеснали по челата и хукнали да извършват *превантивните действия* по обезвреждането на ... вече обезвреденото от други.¹

1 Трябва да уточним, че самата организация не е забранена, тъй като в Холандия са изостанали и не са следвали курсовете на чичко Сталин, поради което не признават колективна вина, а само лична. Обаче след разкритията, фондацията е компрометирана и практически дейността ѝ е сведена до нула, защото кой ще се обвързва с фондация, която покрай благотворителността си, вършила и други не особено богоугодни дейности.

По-добре късно, отколкото никога.

А има ли я или не днес у нас тази фондация, това няма никакво значение за нашите сърцати спецслужби, които може и да не знаят кого и какво търсят, но пък знаят къде да го търсят!

Затова – пълен напред, търси „радикален ислям“ по гори и села!

Аксиома на службите: Който търси – ще намери!

А що е то „радикален ислям“, има ли то почва у нас; болест ли е, престъпление ли е, епидемия ли е – тия въпроси от ДАНС не си ги задават, защото нямат време.

От ДАНС действат! Нареди им някой, закачулват се, мятат пушка на рамо, мятат се и те самите по колите и хукват!

След тях пък пъргави репортерки препасват микрофоните, юначни репортери нарамват камерите и хукват и те след героите от ДАНС по баирите на родопските селца да видят що е то радикален ислямист.

И търсят те сред местните травмирани от десетилетия държавен терор над тях отрудени хорица що е то „радикален ислямист“, от устата му огън излиза ли, брада има ли, няма ли и дали ако има, не крие в брадата си ако не бомба, то поне „забранена“ литература.

Какво е това „забранена литература“ също никой не знае.

И най-важното никой не пита в кой точно български закон е описано какво е „забранена литература“?

Едно време беше ясно – всичко, което идваше от Запад беше забранена империалистическа литература, а особено подривни и опасни бяха разните там каталози тип „Некерман“ и „Бурда“.

Тогава обаче народната власт зорко бдеше и безмилостно вадеше опасната литература от куфарите на малцината български граждани, успели да прескочат до Запад. Но ред имаше тогава, не като сега.

Сега никой не знае какво е забранена литература.

И от ДАНС не знаят, затова тършували завалиите в дома на имама от Лъжница цели четири часа – от 6 до 10 сутринта. Пълнили кашони, товарили в колите, изтрепали се от работа и за по-лесно взели всичко!

Ми тъй де – да му мислят сетне началниците, дето са ги проводили!

И преди, и сега МВР бди зорко и се взира в далечината за забранена литература. Къде ли може да са я скрили, питат се тези търсачи на забранена литература и се почесват, където не ги сърби.

Второ действие. Къщата на имама в Лъжница. Отвън – народ, вътре – агенти от ДАНС и разтревожените им домакини, които им предлагат кафе и обяд.

Завесата се вдига и виждаме къщата на имама, където оставихме нашите смели дансаджии да търсят „забранена литература“ (и понеже никой не им беше обяснил що е то „забранена литература“ те за по-сигурно натоварили де що хартии, книги, касети, дискове и компютри мернали и намерили. И тяхното не е лесно.)

Но таман да си тръгнат нещо-търсачите, поглеждат през прозореца и виждат, че цялото село се събрало да им съчувства как се трепят тия юнаци за общата ни сигурност и рахат.

И тук историята се колебае.

Според медиите: хората отвън блокирали смелите ни дансаджии и не ги пускали да си ходят.

Според самите хора обаче, домакините многократно подканяли нашите емилбоевци да си вървят по живо, по здраво, а имамът лично им гарантирал и едното, и другото. Нашите смелчаци обаче корени пуснали в стаята.

Историята мълчи и не казва каква е причината за това, но се предполага, че героите усетили да им омекват краката – от умора, явно. Запънали се като магаре на мост и не щат, и не щат да си вървят.

Видели се в чудо хората – предлагали им кафе, предлагали им обяд, предлагали им вода и напитки. Героите всичко отказали – не пие им, не пее им се, не смее им се. Накрая домакините се сетили и им предложили тоалетна.

Тук историята също мълчи и не е известно дали предложението е било направено навреме или твърде късно.

Но да оставим нашите герои, на които като им дойдат сили, ще се метнат на колите и ще отпрашат към София, ще стоварят кашоните пред началството си, а там вече си има отговорници, както казваше царят, които ще седят, ще умуват, ще съдят нещо и ще преценяват всяко нещо.

После ще видим забранено ли е или не, има ли престъпление или не.

В случая важен е екшънът, важно е превантивното действие, както вече неколкократно споменахме и както категорически обясни пред колегите от БТВ прокурорът от Благоевград.

„Но какво търсите? Какви основания имате да правите обиски?“ – питат журналистите благоевградския прокурор.

– Не мога да ви кажа какво търсим, – отговаря им този прокурор, – ще видим после какво търсим като го намерим.

Тъй ами!

Първо се търси, после се гледа какво си намерил и чак тогава разбираш какво си търсил всъщност. Пък и не е важно какво търсят.

Важно е шум да се вдига, саби и щикове да се лъскаат.

В Европа службите за сигурност действат тихомълком и далеч от медиите, а когато се стигне до обиск и арест, предоставят необходимата информация – да знае обществото, че е имало сериозни основания за тия крайни мерки и да не се чуди дали някому не са нарушени правата.

Защото в някои страни като Холандия, например, ако службите за сигурност си превишат правомощията, жална им майка. На службите, не на гражданите.

У нас, разбира се, не е така.

У нас, жална им майка на гражданите, а службите са прави, дори когато грешат.

Затова у нас службите за сигурност вдигат шум и патардия до небесата, когато „удрят радикални ислямисти“ (каквото и да значи това, макар че то нищо не значи, ама карай).

У нас службите след като нахлуят закачулени и въоръжени до зъби, след като избият някоя и друга врата, след като проснат някой и друг гражданин на земята, след като обърнат нечия къща с главата надолу и изнесат половината покъщнина, сетне мълчат като пукели и не казват защо аджеба са арестували хората, защо са избивали врати по нощите и защо са правили обиск да търсят нещо, което и те не знаят какво е!

Трето, но всъщност първо задкулисно действие. Вдъхновителите на акцията

Засега историята, поне официалната, мълчи като партизан на разпит кой всъщност вдъхнови дансаджиите за тази им смела акция?

Обаче на – някои медии и тук издадоха четата. Нямали си работа колегите от 24 часа и питали бившия главен мюфтия Недим Генджев той ли има пръст в тая работа.

И какво им отговорил Недим Генджев?

Ето какво: „Нямам никаква намеса в акцията на ДАНС, но като бивш офицер от ДС до 1982 г. подкрепям и поздравявам колегите от ДАНС за това, което направиха.“

И тук се сещам за следния закон на Потър: „Не бива да се вярва на слух, докато той не бъде официално опроверган.“

Защото една паралелна история разказва, че мюсюлманите от китната ни страна не щат и да чуят за Недим Генджев, камо ли за главен мюфтия да си го избират. А не щели и да го чуят, защото според мнозина от тях той не бил никакво духовно лице, ами най си бил ченге и доносник на Държавна сигурност, участник на страната на ДС в процеса, цинично наречен „възродителен“, защото бил

неморален човек и безбожник, защото се возел на мерцедеси дълги отгук до не знам си къде, а в апартамента му на пъпа на София, с кон казвали, злите езици, можело да се разхождаш. /Е, чак и кон не вярвам да има в тоя апартамент, спечелен, предполага се, с пари от честен труд, както подава на един духовник./

Но ето баш сега, когато мюсюлманската общност в България се инаги и не ще го Недим Генджев, те ти тебе, булка, дансаджии! Хукнали по гори и села на лов за „радикални ислямисти“, свързани с някаква фондация, която се била подвизавала тук някога си.

Стоп, стоп, стоп... Я да чуем какво казват по БНТ?

Ах, и този колега от БНТ! Вместо да покани едно-две ченгета да ни разяснят колко опасно е това, което и те самите не знаят какво е, взел та поканил за коментар на ураджийската акция на ДАНС проф. Теофанов от СУ и преподавателя от НБУ Михаил Иванов, бивш съветник на президента Желев по етническите и религиозните въпроси.

И какво ни разказва Михаил Иванов?

Че тази същата фондация, която службите се сетили сега – след толкова години – да разследват „превантивно“, била активна у нас по времето, когато... главен мюфтия бил самият Недим Генджев.

И Недим Генджев, спомня си Михаил Иванов, искал с нейна финансова помощ да строи Ислямски център у нас, а с нейни стипендии пращал млади момчета да следват в арабските страни.

А какви ги разправя същият този Недим Генджев пред колегите от 24 часа: *„поздравявам колегите от ДАНС за това, което направиха с тази фондация.“*

И чуйте какво още казва човекът, настоявал баш с парите на тази фондация да създава ислямски център: *„Аз го говоря това повече от 10 г. Досега никои не направи нищо. Тази фондация е поделение на “Мюсюлмански братя“, която пък е забранена в много страни – Египет, Сирия и др. В центъра на дейността на „Уакф ал Ислами“ тук стои главният мюфтия Мустафа Алиш Хаджи и неговото най-близко обкръжение. Твърдя това най-отговорно.“*

И колегите от 24 часа заключили не без основание, че очевидно обвиненията на офицера от Държавна сигурност Недим Генджев са пряко свързани с неговата битка с Мустафа Алиш Хаджи за поста главен мюфтия и за това кой да разпределя парите от благотворителност.

Хепи енд ...

Тук вече българският гражданин може да въздъхне с облекчение и да си каже: хм, много шум за нищо!

Но няма да е прав. Шумът не е за „нищо“.

Помните ли предишното изпълнение на дансаджиите с качулки, които така се

бяха раздансували, че в увлечението си чак разбиха вратата на кмета в Рибново по заръката на един такъв достолепен български политик като юнак Яне?

След тази акция на юнак Яне акциите му така скочиха, та чак и в парламента успя да влезе с гръмките заклинания „ред, законност и сигурност“?

А кметът на Рибново, който имаше някакви търкания с ДПС (макар и едва ли по ДС линия, понеже в това отношение колеги излязоха с бай Доган), набързо си пооправи отношенията с ДПС. Къде ще ходи, няма всеки месец да си купува нови врати и закачулени дансаджии да му плашат домочадието, я.

Сега ще видим дали поздравяващият службите Недим Генджев, за когото мюсюлманите в България не щат и чуят, ще свика конференция, след която премиерът Бойко Борисов и президентът Георги Първанов тържествено ще го поздравят с поста на главен мюфтия.

Послеслов за резултатите от смелите съвместни акции на ДАНС, МВР и прокуратура

Но какъв е смисълът от акциите на службите, ако ще гонят Михаля по Родопите да трошат колите и да харчат залудо народна пара за бензин и за костюми с качулки или без, ще попита гражданинът.

Ааа, смисъл има, но кой е казал да го търсим там, накъдето гледаме – тоест в полза на обществото.

Ето накратко някои от резултатите на съвместните акции на ДАНС, МВР и прокуратура:

Първо, раздрънкали са оръжията за пред света, че и нашите служби, барабар Петко с мъжете, гонят терористи. Е, засега само „превантивно“ и нерде терористи, нерде „радикални ислямисти“, но нейсе – запуши я².

Второ, всели са страх у българските граждани, че ченгетата у нас „дохадат, когато си искат, у когото си искат и правят, каквото си искат“. Като „бонус“ сипали са отново сол в отворените рани на хората от Родопите и отново са затвърдили

2 Ами така е – като няма кой да им каже на завалиите, че такова престъпление „радикален ислям“ няма, както няма и престъпление „радикално православие“ (иначе, току-виж започнат с Пловдивската митрополия, а сакън, чак и до Агон може да стигнат). А пази Боже, пък да хукнат да търсят и „радикален католицизъм“, че тогава ще стане дебела работата – понеже, както чуваме, Папата най-радикално проповядвал срещу метода „ин витро“, противозачатъчните таблетки и абортите. Но да спи зло под камък, а нашите служби – далечко от Рим, че там вече сме се прочували. Не знам дали да ги подкокоросвам и да им казвам, че има и радикално протестанство, защото тъдява в Холандия има цели села, които не искат да си ваксинират децата, например, понеже Господ трябвало да решава кое да оцелее и кое – не, както и кое да пипне детски паралич и кое – туберкулоза. И ходят тия ми ти протестанти най-радикално с едни традиционни носии, а жените – с поли, дълги до земята. И странно, но на холандските служби за сигурност през ум ни им минава да спретнат акция, за да им дърпат полите, както нашите юначни служби сваляха шалварите на родопчанките.

усещането на мюсюлманите у нас, че българската държава им е мащеха и че те не са равноправни български граждани.

Трето – като следствие от горното, смелите дансаджийски акции ще хвърлят отново българските мюсюлмани – и турци, и помаци – в прегръдките на ченгетата от ДПС.

Четвърто. В резултат от това пък, на ченгетата от Атака и ВМРО, ще им се зачервят оклюмалите гребенчета, ще надуют пера и перушини, ще стегнат националистически редици и ще спечелят някой и друг глас в идващите избори.

С други думи, и днес, като и вчера, службите си действат по познатата схема: „аз на тебе, ти - на мене“ и хем са угодили на някой „свой“ кадър, хем по ефекта на доминото – де що има ченгесарийски партийки вече са намазали филийките си със съответната реторика след вдигането на пушилката по родопските пътища.

Ами народът и националната сигурност, ще попита удивеният гражданин.

Ами с тия служби, работещи не според ЗАКОНА, а дансуващи по политическата свирка на сульо и пульо (бил той юнак Яне или бабаит Недим, бил той Гоце, Волен, Краси, Бойко, Цецко, Кольо или Борко, или каквото и да е там име юнашко) – такава национална сигурност.

Тоест – никаква.

„Цели сме изгорели от парене и пак не знаем да духаме“, сигурно отново би възкликнал авторът на следните редове:

„Всичките народи в България щат живеят под едни чисти и святи закони, както е дадено от бога да живее човекът; и за турчина, и за евреина и пр., каквито са, за всичките еднакво ще е.“

Помните ли кой е казал това? Казал го е Васил Левски.

4. ОФІЦІАЛНО-ДЕЛОВИ СТИЛ

4.1. Основни понятія и дефініції

Офіційно-деловий стил є функціонална разновидност на книжовний язык, която обслужва сферата на офіційно-деловите и правови отношения, регулира взаимоотношенията и управлението между държавата, учрежденията, страните, гражданите и хората. Когнитивната и комуникативна функция на езика в офіційно-деловите условия на общуване се усложнява от регулиращата и императивна роля, която изпълняват нормативните текстове и документи в областта на законодателството, дипломатията, администрацията.

Офіційно-деловий текст є преди всичко директивно-правов документ, изграден по строго определен модел с регламентирана структура и семантика, чрез които се постига ускоряване на комуникацията в институционалната сфера. Високата степен на регламентираност, на стандартизираност, на дистанцираност и предписателност на офіційно-деловий текст определя и неговото място в системата на функционалните типове текстове, а това є свързано преди всичко със спецификата на правовите и регламентиращите отношения в държавата, обществото, организациите и учрежденията.

Сферата на обществена дейност, т.е. речевата сфера на офіційно-деловий стил є институционалната, или по-точно административно-правовата дейност. В този стил са написани текстовете, които обслужват институциите, свързани с администрацията, дипломатията, законодателството, съдебната система и др.

Целта на общуването в офіційно-деловий стил є да се регламентират определен вид офіційно-делови отношения, като текстовете имат не само регламентираща, но и задължителна функция (например – един закон трябва не само да се знає, но и да се спазва). Текстовете най-често се създават от името на един обобщен адресант (държава, институция) – изключение правят някои от текстовете на деловото общуване (автобиография, заявление и др.), и регулират отношенията между държави, между държавата и гражданите, между учреждения и т.н. Най-общо казано адресантът може да се определи като събирателен, социално обобщен производител на речта, а адресатът има абстрахиран характер. Общуването є офіційно, непряко, предварително подготвено, многоло-гично и писмено, но є възможно (макар и по-рядко) пряко, диалогично и устно

общуване (напр.: обсъждане на закон в Народното събиране, разговори между длъжностни лица по време на съдебен процес и т. н.). Трябва да подчертаем, че при официално-деловия стил степента на официалност е най-висока в сравнение с останалите стилове.

Основните функционално семантико-стилистични категории, задължителни за подстиловете и жанровете на официално-деловия стил, се определят от спецификата на институционалната (законодателната, административната и дипломатическа) сфера на общуване, от характера на адресанта (учреждение, държава, законодател, гражданин) и на адресата, който е също абстрактно-обобщен, безличен, от прагматичната насоченост при създаване на официално-деловите текстове с цел бърза комуникация между общуващите.

- 1) *Задължителните стилови маркери* за всеки официално-делови текст са: устойчивост (стандартизираност); затвореност (консервативност) и неличен характер (безличност).
- 2) *Допълнителните стилови маркери*, основни за някои подстилове, са: императивност, констативност, предписателност, които се проявяват по различен начин при отделните жанрове.

И задължителните, и допълнителните стилови маркери са подчинени на определени правила при създаване на всеки официално-делови текст, който има ясна и точна архитектура, специфична при подстиловете и жанровете, но като цяло подчинена на предназначението на текста – да реализира в дипломатическата, законодателната и административната сфера на общуване единство на интелектуално-комуникативната и волютивната функция на езика.

Официално-деловият текст е документ, символ на устойчивост, стандартизираност, регламентираност, документ, изграден по строго определен модел, което пък от своя страна дава възможност текстовете документи да бъдат изготвени и предварително (бланки, формуляри), което улеснява тяхното попълване.

Стиловите маркери на официално-делови текст са: точност, стандартност, императивност, обективност, икономичност, деловост, яснота, логичност.

Езикови особености на официално-деловия стил :

1. *Фонетични*. Подобно на научния стил фонетичното равнище е стилистически активно, но ако се променят условията на общуване (устно, диалогично, пряко), откриваме особености на устната. Фонетичното равнище е стилистично значимо при устната форма на официално-деловия стил в законодателната сфера (дискусии по закони, обсъждани в Парламента, в Министерския съвет, в комисии), в дипломатическата сфера (преговори и разговори между държавни ръководители, произнасяне на речи и тостове при официални между държавни

срещи), в съда (съдебното красноречие, съдебната реч, защита, пледоария, обвинение др.).

2. *Лексикални*. Наличие на термини – дипломатически, юридически, военни, счетоводни, избягва се лексикалното разнообразие, като се повтарят някои думи и изрази, които придобиват стандартен характер, употреба на лексеми с пряко значение, липсват преносни употреби, а също многозначността, синонимите, антонимите, думите с емоционално-оценъчен характер, диалектните думи, но се срещат понякога архаизми. Голям процент от лексиката и фразеологията на официално-деловия стил е стилизирана, т.е. носи стилистичния знак на тази подсистема, вербализирайки нейните основни и допълнителни стилови характеристики. Необходимо е да отбележим още две особености, свързани с нейната употреба. Първо, значителен пласт заема книжната неутрална лексика и фразеология, която в официално-деловия стил има стандартна, регламентирана употреба, подчинена на изискванията при създаване на документа, който трябва да има юридическа сила. Второ, специално внимание заслужава процесът при създаване на нови термини в официално-деловия стил, което съответства на промените в сферите на деловото общуване. Именно при появата на нови термини или при преосмислянето на стари и като лексеми, и като устойчиви словосъчетания (фразеология) се наблюдава стремеж към пределна яснота, по-малко абстрактност, към точност и краткост.

Можем да посочим следните групи от стилизирана лексика и фразеология, използвани при създаване на документи, закони, наредби, заявления и т.н., като общото за тях е взаимодействието им с научната и публицистична лексика и фразеология, и с неутралния, общ за всички сфери на общуване, лексикален пласт:

- Общонаучна терминология – *структура, схема, свойство, сфера, механизъм, система, форма* и т.н.
- Специализирана научна терминология, която се използва в официално-деловия стил – икономическа (*приход, разход, валутен курс, вальор, акредитив, кредит, лихва, баланс, фирма, фактура*); юридическа (*иск, страна, ищец, гражданин-ответник съд, дело*); дипломатическа (*нота, декларация, дипломатическа среща, разговор* и т.н.).
- Официално-делова терминология с висока степен на стилизираност:
 - а) названия на лица според тяхната функция в официално-деловите отношения: ищец, потребител, хазаин, министър, президент, депутат, синдик, прокурор, адвокат, съдия и др.;
 - б) названия на документи, части на документи: *акт, договор, справка, закон, разпореждане, инструкция, вербална нота, паспорт, виза, заявление, автобиография* и др.;

в) стилизирана и терминологизирана употреба на общокнижовни, неутрални думи и словосъчетания: *лице, реализира, съгласува, дипломатическо лице, говорител на министерство, ръководител на пресцентър, конструктивна обстановка, докладна записка, изходящ номер, входящ номер, данъчна декларация* и др.

- Важно място заемат абривиатурите и съкращенията, които са задължителни при създаването на официално-деловия стил:

а) названия на институции, предприятия, организации, фирми, отдели, министерства (*БНБ, БИБ, МВР, МО, МОН, Булбанк, Фондация „Отворено общество“, ООД, ЕТ*);

б) графически съкращения, използвани във всички жанрови разновидности на официално-деловия стил: *ул., гр., т. (точка), с., ал. (алинея), обл., инж., д-р, чл. (член)* и др.

- Устойчиви словосъчетания, които съхраняват номинативното значение на съставящите ги лексеми, но като цяло се възприемат терминологично с нова вторична номинация: *държавни ценни книжа, валутен курс, без уважителни причини, европейска интеграция, европейска общност* и др.

В текстовете на официално-деловия стил отбелязваме стремеж към неизползване на експресивна и емоционална лексика, на стилистично маркирани думи, на стилистични фигури, на синоними поради категориалния признак безличност и поради спецификата на писмените документи. В устната официално-делова реч, особено в съдебното красноречие обаче се допуска употреба на средства на словесната образност, чрез които се въздейства върху аудиторията от страна на обвинители и защитници, а така също и в показанията на свидетелите. Лексиката и фразеологията на официално-деловия стил като цяло се характеризират с устойчивост (много термини се създават преди повече от сто години), задължителност при създаване на отделните текстове – жанрове (не може автобиография да се замени с „описание на моя живот“, но пък е заменена със CV).

3. *Морфологични.* Фреквентността на глаголите е твърде ниска, което показва висока честота на съществителните имена (особено на отглаголните), глаголното време е сегашно, 3-то лице, активизиран е страдателният залог, сложните предлози и съюзи, засилена употреба на относителни прилагателни, срещат се собствени имена, съкращения, числителни имена, липсват междуиметията и емоционалните частици, характерни са деепричастията и причастията. Морфологичните особености на официално-деловия стил са подчинени на основните стилови черти, като главно вербализират, наред със стандартността и безличността, стиловите категории: императивност, констативност и предписателност. Използват се като цяло всички части на речта, почти всички

граматически категории и значения, но общият характер на официално-деловата сфера на общуване мотивира предпочитанията към:

- съществителни имена: отглаголни, събирателни, собствени имена като названия на институции, предприятия, държави, улици, селища, лични имена, презимена и фамилии, съществителни за лица според професията и специалността, за предмети и технически средства и др.
- прилагателните имена са предимно относителни или прилагателни – причастия, които носят като цяло императивност, задължителност в своята семантика.
- глаголите, които преобладават, са абстрактни по значение, от несвършен вид, модални с предписващ и констатиращ характер. Основно време е сегашно предписателно, бъдеще време за модалност – пожелание, минало свършено време за констатация, императивно сегашно обобщено време при да-конструкции.

4. *Синтактични*. Синтаксисът на официално-деловия стил се разглежда в съпоставка със синтаксиса на другите функционални стилове, като специално внимание се обръща на неговата „консервативност“, т.е. значителна устойчивост на лексикалните и граматическите (предимно синтактични) изразни средства. Тази особеност се обуславя от предназначението му – да осигури еднозначно тълкуване и прилагане на правните и други делови (канцеларски) документи. Синтаксисът на официално-деловия стил е подчертано книжен, съответстващ на изискванията за точност, яснота, еднозначност, поради което преобладават пълноструктурни синтактични единици, двусъставни изречения, усложнени прости изречения с еднородни и обособени части, усложнени сложни изречения от причастни, неопределено-лични еднородни структури. В зависимост от жанра се срещат усложнени прости изречения с вметнати конструкции, за да се засили степента на достоверност, да се посочат допълнителни факти и данни, необходими за еднозначното възприемане на текста. Съобщителните изречения са типични, но се срещат и подбудителни, простите изречения са усложнени (най-често с еднородни части), употребяват се безлични изречения, съставни глаголни сказуеми с *трябва*, сложни съставни изречения с различни видове подчинени обстоятелствени (за условие, за време), изреченията имат най-голяма дължина в сравнение с останалите стилове, типични са двусъставните изречения и правият словоред, налице е стандартно оформление, за което спомага и синтактичният паралелизъм (но без да има експресивна функция), засилена роля на рубрикирането като средство за текстова свързаност, предпочитан модел на текста е стандартният при висока фреквентност на функционално-смиловия текстов тип съобщение. Стремжът към пределна точност, яснота и еднозначност предопределя преобладаващия прав словоред, както и задължителната повтораемост на структурно-

синтактичните единици и повтарянето на речта чрез името, а не чрез местоимения. Еднотипността на синтактичните структури ускорява комуникацията в официално-деловата сфера, улеснява декодирането на документ, закон, писмо, осигурява машинна обработка на бланките.

Обособените части са предпочитани синтактични единици пред синонимните им подчинени изречения със сказуемо и тази особеност произтича от стремежа към стегнат и компактен изказ, а така също към по-голяма степен на информативност, която притежават в сравнение с необособените второстепенни части. Преобладават обособени деепричастни структури, особено в административния стил.

Строго регламентиран характер има и композиционното оформление на официално-деловия текст, свързано с деленето на глави, алинеи, точки, параграфи в зависимост от подстила и жанра.

Официално-деловият стил реално съществува чрез подстилове, които пък от своя страна се проявяват чрез жанрове. Подстиловете (и свързаните с тях жанрове) са:

- а) *дипломатически* (с жанрове – договор, спогодба, конвенция, комюнике, декларация, обръщение, поздравление и др.). Дипломатически подстил обслужва сферата на дипломатическите отношения между държавите. Важна особеност на дипломатическия подстил е неговата затвореност, ограниченост по същество, отсъствието на публичност при комуникацията между представителите на държавите, а така също анонимност по отношение на автора на документа, който само външно, формално се подписва от институализираната личност.
- б) *законодателен* (с жанрове – конституция, закон, указ, постановление, правилник, наредба и др.). Законодателният подстил е свързан с правовите отношения между държавните органи и гражданите, между различните държавни организации, между гражданите от гледна точка на техните права и задължения, отразени в правови документи. Законодателният стил е свързан както с дейността на законодателната власт (Народното събрание), така и с дейността на изпълнителната власт (Министерския съвет, министерствата, кметствата и т.н.), като законодателните текстове, които създават тези държавни органи, имат конкретно-обобщен адресат – гражданина, с цел уреждане на неговите права и задължения в обществото. Основни стилови черти са императивността и задължителността, изразявани на всички езикови равнища
- в) *административно-канцеларски* (с жанрове – обява, покана, заявление, автобиография, протокол, удостоверение, пълномощно и др.). Административ-

но-канцеларски подстил обслужва пряко всички граждани, които са и създатели, и получатели на административните текстове. Обща особеност на този тип административни текстове е тяхната унификация, условие за стандартност, достоверност, условие за машинна, бърза обработка на документа.

4.2. Упражнения

4.2.1. Определете към кои подстилове на официално-деловия стил се отнасят дадените по-долу текстове.

За целта отговорете на следните въпроси:

- а) Каква е темата на всеки един от текстовете. Каква сфера от областта на администрацията обслужват?
- б) Каква е целта на общуването и какви отношения се регулират чрез отделните текстове?
- в) Какви са условията на общуването?
- г) Какви езикови особености притежават (фонетична, лексикални, морфологични, синтактични)? Изчислете процента на глаголите, на съществителните и на прилагателните имена във всеки един от трите текста. Не забравяйте да проследите дължината на изреченията. Определете каква е функцията на члененето на текста на отделни части.
- д) Мотивирайте откритите от вас лингвистични особености с посочените в теоретичните бележки екстралингвистични признаци на официално-деловата реч в съпоставка с други текстове на официално деловия стил.

Текст 1

Глава трета
ПРИДОБИВАНЕ НА ПЪРВИ КЛАС-КВАЛИФИКАЦИЯ
Раздел I

Условия за кандидатстване

Чл. 27. Кандидатите за първи клас-квалификация трябва да отговарят на следните условия:

1. да работят на длъжностите и в учрежденията, посочени в чл. 4;
2. да имат педагогически стаж към момента на кандидатстването най-малко 6 години, последната година от които в същото учреждение;

3. към момента на подаване на документи да нямат незаличено дисциплинарно наказание;
4. да са защитили втори клас-квалификация или да са завършили едногодишна следдипломна специализация по специалността си във висше учебно заведение.

Чл. 28. (1) Кандидатите за първи клас-квалификация трябва да имат високи творчески постижењия в професионалната си дейност, отразени в авторски материали, които да са получили обществено признание.

(2) кандидатите могат да представят следните авторски материали:

1. комплект тематично свързани публикации, в т. ч. монографии, студии и статии, методически ръководства и указания, доклади от педагогически четения, конференции, семинари, симпозиуми и др. на национално или международно равнище;
2. комплект внедрена учебна документация – учебници, учебни помагала, указания към тях, учебни планове и програми;
3. сценарии за различни видове учебни филми, компютърни програми, радио- и телевизионни предавания, спортни и танцови композиции, изпълнени на национални и международни изяви;
4. комплекти учебно-технически и дидактически средства; програмни продукти, конструктивни и технологически разработки, свързани с учебно-възпитателния процес;
5. награди – медали, грамоти и други видове отличия, присъдени за художествени, научни, спортни и други творчески постижения и изяви на национално или международно равнище, постигнати под ръководството на кандидата или лично от него. Н

(3) Не се допуска кандидатстване само с колективни разработки. При ползуване на колективни разработки се изисква декларация (съгласие) от авторския колектив за конкретното участие на кандидата.

Текст 2

Договарящите страни,

Като признават необходимостта да съдействуват за укрепване и развитие на всестранните икономически, научно-технически, турни и други отношения посредством съобщенията, както и чрез радио- и телевизионните предавания чрез изкуствени спътници на Земята;

Като признават ползата от сътрудничеството в теоретичните и експерименталните изследвания, както и в проектирането, изграждането и развитието на международната система за съобщения чрез изкуствени спътници на Земята;

В интерес на развитието на международното сътрудничество, основано на уважаване суверенитета и независимостта на държавите, на равноправието и ненамесата във вътрешните работи, както и на взаимната помощ и взаимната изгода;

Като изхождат от резолюция 1721 (XVI) на Общото събрание на Обединените нации и Договора за принципите на дейността на държавите по изследване и използване на космическото пространство, включително Луната и другите небесни тела, от 27 януари 1967 г.,

се договориха за следното:

Член 1

1. Създава се международна система за съобщения чрез изкуствени спътници на Земята.
2. За осигуряване на сътрудничеството и координацията на усилията по проектирането, изграждането, експлоатацията и развитието на системата за съобщения Договарящите страни създават международна организация „Интерспутник“, която по-нататък ще се нарича Организация.

Член 2

1. „Интерспутник“ е открита международна организация.
2. Членове на организацията са правителствата, подписали тази спогодба и депозирали документите за нейната ратификация съгласно член 20, а също и правителствата на други държави, които са се присъединили към тази Спогодба съгласно член 22.

[...]

Член 4

1. Международната система за съобщения чрез изкуствени спътници на Земята включва в съставните си елементи космически комплекс, който се състои от спътници за съобщения с ретранслатори, бордови средства и земни системи за управление, осигуряващи нормално действие на спътниците, земи станции, които осъществяват взаимна връзка чрез изкуствени спътници на Земята.
2. Космическият комплекс е собственост на Организацията или се взема под наем от членовете на Организацията, които имат такива системи.
3. Земи станции са собственост на държавите или на признатите експлоатационни организации.
4. Членовете на Организацията имат право да включват построените от тях станции в системата за съобщения на Организацията, ако тези станции отговарят на техническите изисквания на Организацията.

Забележка. При текст 3. освен на рубриката обърнете внимание на това, как се оформят новите редове, а също на употребата на главните букви.

4.2.2. Предлагаме ви два текста: текст 1. е откъс от „Закон за държавния бюджет“, обнародван в „Държавен вестник“, бр. 55, 1993 г., а текст 2. е магнетофонен запис от обсъждането на същия закон в Народното събрание. Съпоставете двата текста, като посочите:

- а) Стиловата принадлежност на всеки един от текстовете.
- б) Целта на общуването и характера на комуникантите.
- в) Условия на общуването – общото и различното в условията на общуване за двата текста.
- г) Лингвистични маркери (фонетични, лексикални, морфологични, синтактични) – в две колонки разпределете общите и различните за двата текста езикови черти.

Направете *изводи*: 1. Как се отразяват различните условия на общуване върху подбора на езиковите средства? 2. Кои езикови маркери доказват стиловата принадлежност на текстовете?

Текст 1

Преходни и заключителни разпоредби

- § 1. Министерският съвет извършва налагащите се вътрешни корекции в бюджетните сметки и в размера на адресните трансфери от републиканския бюджет, произтичащи от структурни промени.
- § 2. Министерският съвет чрез увеличение на общата субсидия на съответните общини осигурява необходимите разходи, произтичащи от частични промени в административно-териториалното деление на страната.
- § 3. Министерският съвет образува в процеса на изпълнение на държавния бюджет резервен фонд в размер до 200 млн. лева за посрещане на непредвидени неотложни разходи, в това число 20 млн. лв. за плащане на облигации на бежанците от Гърция според спогодбата „Моллов – Кафандарис“ за сметка на допълнителни разкрити приходи и от икономии на разходи.

Текст 2

(С № 1 означаваме репликите на председателствания Народното събрание, а с № 2, 3, 4 – репликите на народните представители.)

1. Господин Николов / моля да чуе предложението и ще продължите разговора//
2. (*чете*) Министерският съвет образува в процеса на изпълнение на държавния бюджет / резервен фонд за посрещане на непредвиден / неотложни разходи в размер до двеста милиона лева за сметка на допълнително разкрити приходи от икономии и разходи//Благодаря//
1. Професор Стоилов има думата//
3. Благодаря господин / госпожо председател// Уважаеми колеги/ аа / има определени основания господин Райчевски / аа / когато недоволства / че този въпрос мм не се подложи на обсъждане// Искам да го уверя / че във икономическата комисия ний на два пъти се занимавахме със този въпрос / отчитайки че няколко година се поставя / непрекъснато// Ии счетохме чее като че ли най-добро решение може да се намери / ако / той бъде включен към пакета въпроси / на които ще се търси решение чрез / аа / Закона за обезщетенията // Той във няколко варианта е депозиран във Народното събрание и аз се надявам / че ний през есента ще започнем неговото гледане// Лично аз / не бих възразил / ако можеха да се намерят едноо петнайсет / двайсет милиона / за да се сложи начало на покриването на този облигационен заем от деведесет и трета година// В това отношение...// (гласове от залата) Защо питате мен/ що не е уреден// Той влиза в (*нрзбрн.*) деведесет и втора (*нрзбр.*) държаха бюджета/
1. (*прекъсва говорещия, като се обръща към гласовете от залата*) Не / моля ви// ...Кажете / професор Стоилов...
3. можи да се сложи едно начало през деведесет и трета година със петнайсет / двайсет милиона по покриване на част от облигациите // И аз моля в тази връзка / аа от Министерство на финансите да отреагират// Но / повтарям / икономическата комисия ще защитава тази теза при гледането на закона за обезщетенията// Всички вземания наа/ тракийски бежанци да бъдат взети под внимание// Благодаря//
1. Кой иска думата? Няма желаещи// Господин Николов / моля даа подпомогнете председателството прии поставяне на въпросите за гласуване//
4. Аа/ аз мога само / да предложи във края / на параграфа / да се допълни (*чете*) и сто милиона за изплащане на облигации на бежанците от Гърция според спогодбата Моллов / Кафандарис// Тук има членове на правителството / просто трябва да дадат пояснения// Това е допълват...
1. Господин Райчевски / моля уточнете с професор Стоилов и господин Гьорги Николов//

4. При това положение// Текста (*пауза*) моля / аа / да изместим двеста милиона / да не приемем предложението на господин / аа / Филипков / в размер до двеста милиона / което / ще се / за посрещане на непредвидени неотложни разходи / и за изплащане на облигации на ... няма / и / това общата сума се отнася за изплащане на облигации на бежанци от Гърция според спогодбата / за която става дума (*чете*) за сметка на допълнително разкрити ... нататък продължава// Да// Значи / предлагам текста// (*чете*) Министерският съвет образува / в процеса на изпълнение на държавния бюджет резервен фонд / в размер до двеста милиона лева / за посрещане на непредвидени неотложни разходи / и за изплащане на облигации на бежанците от Гърция / според спогодбата Моллов / Кафандарис / за сметка на допълнително разкрити приходи и от икономии на разходи//
1. Добре / но най-напред / най-напред трябва да се гласува допълнението//
4. Допълнението ще гласуваме първо и тогава друг текст...

4.2.3. Прочетете внимателно текстовете, принадлежащи към официално-деловия стил. Самото наименование на отделните документи показва, че текстовете се отнасят към различни жанрове. Открийте общото и различното между макротекстовете, като наблюдавате:

- а) Темата и целта на общуването (какви точно факти се съобщават и какво е тяхното предназначение).
- б) Композиционното оформяне на текстовете. Помислете как се проявява една от най-съществените стилови черти на официално-деловата реч – стандартността.
- в) Езиковите средства. Мотивирайте конкретните лингвистични особености чрез качествата на официално-деловия стил: икономичност, деловост, точност и т. н.

Текст 1

ОБЯВА

Министерството на образованието, науката и културата обявява, че от 4 до 9 септември 1993 г. в Кралство Дания ще се проведе МЕЖДУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО ПРОБЛЕМИТЕ НА ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ, като на българската страна са предоставени 2 МЕСТА. Работният език е английски.

Кандидатите трябва да са учители в основно училище и да владеят много добре английски език.

Информация на тел. 83-18-93 или 83-861 (вътр. 321 и 322).

В срок до 17 юни 1993 г. кандидатите трябва да представят в сградата на бул. „Кн. Мария-Луиза“ 22, ет. 2, стая 21 и 22 следните документи:

- кратка творческа автобиографична справка с мотивация за участие в конференцията;
- предложение от ръководството на училището;
- документ за владеење на английски език;
- диплома за завършено образование;
- списък на публикациите (ако има такива).

Текст 2

До господин Директора
на ЦИУУРК „В. Благоева“
София

ЗАЯВЛЕНИЕ

от Теодора Здравкова Петрова
Плевен, ул. Веслец 37

ОТНОСНО: Освобождаване от практически изпит по стенография

Господин Директор,

Моля да бѣда освободена от практически изпит по стенография съгласно приложено удостоверение за успешно положен изпит за придобиване на стенографска квалификация – II клас.

Приложение: Съгласно текста.

София, 20 април 1989 г.

С уважение:

Текст 3

УДОСТОВЕРЕНИЕ

№ 897

Община „Сердика“, София, издава настоящото на Иван Тодоров Нинов от София, бул. Дондуков 38, притежаващ личен паспорт серия В, № 664459, издаден от Трето РУ на МВР, с което удостоверява, че е законен представител на малолетния си син Ясен Иванов Нинов, роден на 18 септември 1981 г. в София.

Удостоверението да му послужи пред ДСК, София, клон 8.
София, 22 януари 1989 г.

Председател:
(В. Николов)

4.2.4. Определете към кои подстилове на публицистичния стил се отнасят дадените по-долу текстове.

За целта отговорете на следните въпроси:

- а) Каква е темата на всеки един от текстовете и дали обслужват средствата за масова информация или някаква публична изява?
- б) Какви са целите на общуване?
- в) За кого са предназначени текстовете?
- г) Какви са условията на общуване за всеки един от текстовете?
- д) Какви лингвистични особености притежават (фонетични, лексикални, морфологични, синтактични)? При наблюдаване на езиковите маркери отделно посочете стандартните и експресивните езикови средства. Обърнете внимание и на начините за постигане на текстова свързаност.
- е) Мотивирайте откритите от вас езикови особености с посочените в теоретичните бележки екстралингвистични признаци на публицистичния стил?

4.3. Текстове за упражнение

4.3.1. Декларация

http://bg.wikisource.org/wiki/Съвместна_декларация_от_22_февруари_1999

СЪВМЕСТНА ДЕКЛАРАЦИЯ на Министър-председателя на Република България и Председателя на Правителството на Република Македония

Министър-председателят на Република България и Председателят на Правителството на Република Македония,

Изхождайки от общия стремеж за развитие на добросъседски отношения между двете държави,

Дълбоко убедени в необходимостта от развитие на сътрудничеството на базата

на взаимното уважение, доверие, разбирателство, добросъседство и взаимно зачитане на интересите на техните страни и народи,

Убедени в необходимостта от укрепване на сигурността и мира, сътрудничеството и доверието в Югоизточна Европа,

Изхождайки от стремежите на двете страни за интеграция в европейските и евроатлантическите структури,

Вярвайки, че конструктивният диалог по всички аспекти на двустранните отношения, както и по регионалните и международните проблеми, ще допринесе за по-нататъшното развитие на връзките на двете страни на равнопоставена основа,

Зачитайки принципите на Устава на ООН и документите на ОССЕ, както и демократичните принципи, залегнали в актовете на Съвета на Европа,

1. Изразяват своята готовност и общо желание за развитие на всеобхватни отношения между Република България и Република Македония. Тези отношения ще бъдат развивани в съответствие с основните принципи на международното право.
2. Двете страни ще си сътрудничат в рамките на Организацията на Обединените нации, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Съвета на Европа, Инициативата на НАТО Партньорство за мир, Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа и други международни организации и форуми.
3. Двете страни ще съдействат за развитието на сътрудничеството между държавите от Югоизточна Европа, за укрепване на разбирателството, мира и стабилността в района и при осъществяване на регионални проекти като елемент от процеса за създаване на единна Европа.
4. Двете страни ще поддържат контакти и ще провеждат срещи между представителите на органите на държавната власт на различни равнища за развитието на приятелските отношения и сътрудничество.
Те ще съдействат за поддържане на контактите между неправителствените организации и гражданите на двете страни.
5. Имайки предвид географската си близост, двете страни ще се стремят да създават необходимите правни, икономически, финансови и търговски условия за осигуряване на безпрепятствено движение на стоки, услуги и капитали. Те ще насърчават взаимните инвестиции и ще осигуряват тяхната защита.
6. Двете страни ще подкрепят разширяването на туристическия обмен, както и развитието на подходящи форми на сътрудничество в областта на туризма.
7. Двете страни ще разширяват и усъвършенстват транспортните връзки и комуникациите между тях, включително в рамките на регионалните инфраструктурни проекти.

Те ще се стремят към облекчаване на митническите и граничните формалности за пътниците и стоките, които се придвижват между тях.

8. Двете страни ще насърчават активното и безпрепятствено сътрудничество в областта на културата, образованието, здравеопазването, социалните грижи и спорта.

9. Двете страни ще полагат усилия за свободно разпространяване на информация като насърчават и развиват сътрудничеството в областта на пресата, радио и телевизионните предавания чрез използване съвременните съобщителни средства.

Те се ангажират в защита на авторските и интелектуалните права на творците от двете страни.

10. Двете страни ще разширяват сътрудничеството си в правната и консулската област и по-специално по граждански наказателни и административни въпроси както с цел улесняване на пътуванията и посещенията на своите граждани, така и за решаване на техните хуманитарни и социални проблеми.

11. Двете страни няма да предприемат, подтикват и поддържат действия, насочени срещу другата страна, които имат неприятелски характер.

Нито една от страните няма да допуска нейната територия да бъде използвана срещу другата от организации и групи, които имат за цел извършването на подривни, сепаратистки или застрашаващи спокойствието и сигурността на другата страна действия.

Двете страни нямат и няма да предявяват териториални претенции една спрямо друга.

Република Македония заявява, че нищо от нейната Конституция не може и не трябва да се тълкува, че представлява или някога ще представлява основа за намеса във вътрешните работи на Република България с цел защита на статута и правата на лица, които не са граждани на Република Македония.

Двете страни ще предприемат ефикасни мерки за предотвратяване на недоброамерена пропаганда от страна на институции и агенции и няма да допускат дейности на частни субекти, насочени към подстрекателство на насилие, омраза или други подобни действия, които биха навредили на отношенията между Република България и Република Македония.

Подписана в София на 22.02.1999 г. в два оригинални екземпляра, всеки от които на официалните езици на двете страни – български език, съгласно Конституцията на Република България и македонски език, съгласно Конституцията на Република Македония, като двата текста имат еднаква сила.

ЗА РЕПУБЛІКА БЎЛГАРІЯ:

ІВАН КОСТОВ

Міністэр-прэсідател

ЗА РЕПУБЛІКА МАКЕДОНІЯ:

ЛЮБЧО ГЕОРГІЕВСКІ

Прэсідател на Правітэлството

*Съвместната Декларация от 1999 е препотвърдена със съвместен меморандум, подписан от България и Република Македония в София на 22 януари 2008.

4.3.2. Договор

<http://www.mlsp.government.bg/bg/law/law/index.htm>

ЗАКОН ЗА РАТИФИЦИРАНЕ НА ДОГОВОРА МЕЖДУ РЕПУБЛІКА БЎЛГАРІЯ И РЕПУБЛІКА МОЛДОВА ЗА СОЦІАЛНО ОСІГУРЯВАНЕ
Обн., ДВ, бр. 42 от 5.06.2009 г.

Член единствен. Ратифицира Договора между Република България и Република Молдова за социално осигуряване, подписан на 5 декември 2008 г. в София.

Законът е приет от 40-то Народно събрание на 27 май 2009 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание.

ДОГОВОР МЕЖДУ РЕПУБЛІКА БЎЛГАРІЯ И РЕПУБЛІКА МОЛДОВА ЗА СОЦІАЛНО ОСІГУРЯВАНЕ (Ратифициран със закон, приет от 40-то Народно събрание на 27 май 2009 г. – ДВ, бр. 42 от 2009 г. В сила от 1 септември 2009 г.)
Издаден от Министерството на труда и социалната политика
Обн. ДВ. бр.67 от 21 Август 2009 г.

Република България и Република Молдова, наричани по-долу договарящи страни, водени от желанието да регулират взаимоотношенията си в областта на социалното осигуряване, се споразумяха за следното:

Част първа.
ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ
Понятия

Член 1

(1) За целите на този договор следните понятия означават:

1. „България“ – Република България;
„Молдова“ – Република Молдова;

2. „територия“:

по отношение на България – държавната територия на България;

по отношение на Молдова – държавната територия на Молдова;

3. „законодателство“ – закони и други нормативни актове, които се отнасят за областите на социалното осигуряване, посочени в член 2;
 4. „компетентен орган“ – министър, в чиято компетентност влизат областите на социалното осигуряване, посочени в член 2;
 5. „компетентна институция“ – институция, която е натоварена с изпълнението на законодателството в областите, посочени в член 2, или за чиято сметка се извършва изплащането на обезщетенията съгласно този договор;
 6. „орган за връзка“ – институция, посочена от компетентния орган за осъществяване на директна връзка с цел прилагане на този договор;
 7. „местоживеене“ – място на постоянно пребиваване в съответствие със законите и другите нормативни актове на договарящите страни;
 8. „пребиваване“ – място на временно пребиваване в съответствие със законите и другите нормативни актове на договарящите страни;
 9. „осигурено лице“ – лице, което е или е било подчинено на законодателството на една от договарящите страни;
 10. „осигурителен стаж“ – периодите, за които са плащани осигурителни вноски, както и приравнени периоди, които се признават като такива съгласно законодателството на договарящите страни;
 11. „обезщетение“ – всички видове парични обезщетения или пенсии, включително всички техни части, увеличения и преизчисления, предвидени в законодателството, посочено в член 2;
 12. „пенсия за осигурителен стаж и възраст“ – пенсия, отпускането на която зависи от осигурителен стаж и възраст или от прослужени години;
 13. „майчинство“ – периоди на бременност и раждане, отглеждане и възпитание на дете, предвидени в законодателството, посочено в член 2.
- (2) Другите понятия, използвани в този договор, имат значението, което им се придава в законодателството на съответната договаряща страна.

Материален обхват

Член 2

(1) Тази договор се отнася до:

Законодателството на България за държавното обществено осигуряване относно:

- обезщетения за временна неработоспособност и майчинство;
- пенсии за осигурителен стаж и възраст и пенсии за инвалидност поради общо заболяване;

- пенсії за інвалідност поради трудова злополука или професіонална болест;
- наследствени пенсії;
- парични обезщетения за безработица;
- помощ при смърт.

Законодателството на Молдова за държавното обществено осигуряване относно:

- обезщетения за временна неработоспособност и за майчинство;
- пенсії за възраст и пенсії за прослужени години;
- пенсії за інвалідност поради общо заболяване;
- пенсії и обезщетения за інвалідност поради трудова злополука или професіонална болест;
- наследствени пенсії;
- обезщетения за безработица;
- помощи за погребение.

(2) Този договор се прилага и във връзка с всички нормативни актове, които изменят, заменят или допълват законодателството, посочено в алинея 1.

(3) Договорът не се прилага по отношение на законодателството, въвеждащо нови схеми на социалното осигуряване, освен ако договарящите страни се споразумеят за друго.

Персонален обхват

Член 3

Този договор се прилага:

1. спрямо всички лица, които са или са били подчинени на законодателството на едната или на двете договарящи страни;
2. спрямо лицата, чиито права произтичат съгласно действащото законодателство от правата на лицата, посочени в алинея 1 на този член.

Еднакво третиране

Член 4

Доколкото този договор не предвижда друго, лицата, които са или са били подчинени на законодателството на една от договарящите страни, но пребивават на територията на другата договаряща страна, при прилагане на законодателството са равнопоставени по права и задължения на гражданите на първата договаряща страна.

Износ на обезщетения

Член 5

(1) Обезщетения, за които съществува право съгласно законодателството на една

от договарящите страни, не могат да бъдат намалявани, изменяни, спирани или прекратявани по съображение, че правоимащото лице пребивава на територията на другата договаряща страна.

(2) Алинея 1 не се прилага:

По отношение на България – за социална пенсия за старост и за обезщетение за безработица.

По отношение на Молдова – за социални обезщетения, държавни обезщетения, обезщетения при временна неработоспособност, майчинство, безработица, пенсии за прослужени години, специални пенсии за някои категории граждани.

(3) Алинея 1 не се прилага, ако правото на помощ при смърт възниква на основание законодателството на двете договарящи страни.

4.3.3. Конвенция

Текст 1

<http://www.lionesstrade.com/index.php?page=download-documents&hl=bg>

Конвенция относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности

(Обн. ДВ бр. 44/27.05.2005)

Генералната конференция на Организацията на Обединените нации за образование, наука и култура, състояла се в Париж от 12 октомври до 14 ноември 1970 г., на своята шестнадесета сесия,

Като припомня важността на съдържанието на Декларацията относно принципите за международно културно сътрудничество, приета на четиринадесетата сесия на Генералната конференция,

Като отчита, че обменът на културни ценности между страните с научна, културна и образователна цел разширява знанията за човешката цивилизация, обогатява културния живот на всички народи и поражда взаимно уважение и разбиране между страните,

Като отбелязва, че културните ценности са един от основните елементи на цивилизацията и културата на народите и че те придобиват реална ценност само когато техният произход, история и околна среда са известни до най-малките подробности,

Като отбелязва, че всяка държава е задължена да охранява своето наследство, състоящо се от културни ценности, намиращи се на нейна територия, от опасности, като кражба, нелегални разкопки и незаконен износ,

Като отчита, че за да предотврати тези опасности, всяка държава трябва да осъзнае още по-дълбоко моралния си дълг както към своето културно наследство, така и към културното наследство на всички народи,

Като отбелязва, че музеите, библиотеките и архивите представляват културни институции, които са длъжни да полагат грижи техните колекции да се създават на основата на всепризнатите морални принципи,

Като отчита, че незаконният внос, износ и прехвърляне на правата на собственост на културни ценности нанасят вреда на взаимното разбирателство между народите, на което ЮНЕСКО е задължена да съдейства, като препоръчва за тази цел на заинтересованите държави съответни международни конвенции,

Като счита, че за да бъде постигната ефективност, опазването на културното наследство трябва да бъде организирано както на национално, така и на международно равнище и че то изисква тясно сътрудничество между държавите,

Като взема под внимание, че Генералната конференция на ЮНЕСКО вече е приела препоръка по този въпрос през 1964 г.,

Като се запозна с новите предложения относно мерките, насочени към забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности (въпрос, включен като точка 19 от дневния ред на сесията),

След като бе решила на своята петнадесета сесия, че поставеният въпрос следва да бъде предмет на международна конвенция,

приема на четиринадесети ноември 1970 г. тази конвенция.

Член 1

За целите на тази конвенция за културни ценности се считат ценности от религиозен или светски характер, които се определят от всяка държава като значими за археологията, доисторическия период, историята, литературата, изкуството и науките и които принадлежат към посочените по-долу категории:

- а) редки колекции и образци на флората и фауната, минералологията, анатомията; предмети, представляващи интерес за палеонтологията;
- б) ценности, отнасящи се до историята, в това число и историята на науката и техниката, историята на войните и обществата, а също така и живота на националните ръководители, мислители, учени и художествени дейци и събитията от национално значение;
- в) находките от археологически разкопки (редовни и нелегални) и археологическите открития;
- г) съставните елементи на разделени на части художествени и исторически паметници и на археологически обекти;
- д) старинни предмети с давност повече от 100 години, като надписи, сечени монети и гравирани печати;

- е) етнологични материали;
- ж) художествени ценности като:
 - (i) платна, картини и рисунки изцяло ръчна изработка на каквато и да е основа и от всякакъв материали (с изключение на фабрични десени и на изделия, изработени ръчно);
 - (ii) оригинални произведения на ваятелското и скулптурното изкуство от всякакви материали;
 - (iii) оригинални гравюри, щампи и литографии;
 - (iv) оригинални художествени сглобки и монтажи от всякакви материали;
- з) редки ръкописи и старопечатни книги, древни книги, документи и издания от особен интерес (исторически, художествен, научен, литературен и т.н.) – отделно или в колекции; пощенски, таксови марки и аналози – отделно или в колекции;
- и) архиви, в това число и фонографски, фотографски и киноархиви; к) мебелировка с давност повече от 100 години и старинни музикални инструменти.

Член 2

1. Държавите – страни по тази конвенция, изтъкват, че незаконният внос, износ и прехвърлянето на правото на собственост на културни ценности са една от главните причини за обедняване на културното наследство на страните, от които произхождат тези ценности, и че международното сътрудничество е едно от най-ефективните средства за опазване на въпросните културни ценности от всички опасности, свързани с тези действия.
2. За тази цел държавите – страни по конвенцията, се задължават да противодействат със средствата, с които разполагат, за да премахнат тази практика, да изкоренят нейните причини, да прекратят нейното осъществяване и да съдействат за получаване на необходимите компенсации.

Член 3

За незаконни се считат вносът, износът и прехвърлянето на правото на собственост на културни ценности, извършени в нарушение на правилата, приети от държавите участнички в съответствие с разпоредбите на тази конвенция.

Член 4

Държавите – страни по тази конвенция, признават, че по смисъла на конвенцията посочените по-долу категории ценности са част от културното наследство на всяка държава:

- а) културни ценности, дело на творческия гений на отделни лица или колективи от граждани на дадена държава, както и културните ценности от важно значение за съответната държава, създадени на територията на тази държава от чуждестранни граждани или лица без гражданство, постоянни жители на тази държава;
- б) културни ценности, открити на територията на дадена държава;

- в) културни ценности, придобити в резултат на археологически, етноложки или научни експедиции, осъществени със съгласието на компетентните власти на страната, откъдето произхождат тези ценности;
- г) културни ценности, придобити в резултат на доброволна размяна;
- д) културни ценности, придобити в качеството на дарение, или закупени по законен път със съгласието на компетентните власти на страната, откъдето произхождат тези ценности.

Текст 2

http://econ.bg/Нормативни-актове/Консулска-конвенция-между-Република-България-и-Република-Армения_I.I_i.130382_at.5.html

Консулска конвенция между Република България и Република Армения
МВнР

Държавен вестник брой: 36

Година: 2006

Орган на издаване: МВнР

Дата на обнародване: 06.05.2006

Република България и Република Армения, наричани и двете по-нататък „договарящи страни“, стремежки се да съдействат за развитието на приятелските отношения и задълбочаването на взаимноизгодното сътрудничество,

ръководени от желанието да регулират и развиват консулските отношения с цел да защитават по-ефективно правата и интересите на своите граждани и юридическите лица,

изразявайки волята си да допълнят и развият разпоредбите на Виенската конвенция за консулските отношения от 24 април 1963 г., към която и двете договарящи страни са се присъединили,

потвърждавайки, че по въпросите, които не са изрично уредени в тази конвенция, ще се прилагат нормите на международното обичайно право и на многостранните международни договори, които са в сила и за двете договарящи страни, се споразумяха за следното:

Член 1

Определения

За целите на тази конвенция:

- а) „консулство“ означава всяко генерално консулство, консулство, вицеконсулство или консулско агентство;
- б) „консулски окръг“ означава района, определен на консулството за изпълнение на консулските функции;

- в) „шеф на консулство“ означава лицето, на което е възложено да действа в това качество;
- г) „консулско длъжностно лице“ означава всяко лице, включително шефа на консулството, натоварено в това му качество да изпълнява консулски функции;
- д) „консулски служител“ означава всяко лице, заето в административните и техническите служби на консулството;
- е) „член на обслужващия персонал“ означава всяко лице, заето в домакинската служба на консулството;
- ж) „членове на консулството“ означава консулските длъжностни лица, консулските служители и членовете на обслужващия персонал;
- з) „членове на консулския персонал“ означава консулските длъжностни лица (без шефа на консулството), консулските служители и членовете на обслужващия персонал;
- и) „член на частния персонал“ означава лице, заето изключително в частното обслужване на член на консулството;
- й) „член на семейството“ означава съпруга (съпруг) на член на консулството, неговите деца и родители, които живеят заедно с него и са на негова издръжка;
- к) „консулски помещения“ означава сградите или част от сградите, включително резиденцията на шефа на консулството, и принадлежащия им терен, които независимо от това кой е техният собственик, се използват изключително за целите на консулството;
- л) „консулски архив“ означава всички книжа, документи, кореспонденция, книги, филми, технически средства за запазване и използване на информацията и регистри на консулството, а така също кодовите средства и шифровъчните устройства, картотеките, както и всички предмети, предназначени да ги предпазят и съхранят;
- м) „кораб на изпращащата държава“ означава всеки плавателен съд с изключение на военните плавателни съдове, който е регистриран в изпращащата държава и има право да плава под нейното национално знаме;
- н) „въздухоплавателно средство на изпращащата държава“ означава всяко въздухоплавателно средство с изключение на военните въздухоплавателни средства, което е регистрирано в изпращащата държава и има право да носи нейните опознавателни знаци.

Член 2

Откриване на консулства

1. Консулство може да бъде открито на територията на приемащата държава само със съгласието на тази държава.
2. Седалището на консулството, неговият клас, консулският му окръг и числеността на персонала се определят от приемащата държава.

ността на консулските длъжностни лица се определят по споразумение между изпращащата и приемащата държава.

3. По-нататъшни изменения на седалището на консулството, неговия клас, консулския му окръг или числеността на консулските длъжностни лица могат да се правят от изпращащата държава само със съгласието на приемащата държава.
4. Съгласието на приемащата държава се изисква и ако генерално консулство или консулство желае да открие вицеконсулство или консулско агентство в друго населено място освен това, където самото то е установено.
5. Изричното и предварително съгласие на приемащата държава е необходимо и за откриване на канцелария, съставляваща част от съществуващо консулство, извън седалището на последното.

4.3.4. Комюнике

<http://www.za-ruse.org/index.php/pressandinstitutionscenter/84-24-07-2013>

КОМЮНИКЕ

От среща с Кмета на Община Русе

На 24. 07. 2013 г. от 14 ч. се състоя среща на Кмета на Община Русе с Владислав Вълканов, Галичка Николова и Любен Петков.

По време на срещата бяха коментирани следните проблеми, поставени от граждани във Фейсбук групата „Русенци“ и пред Обществен съвет Русе:

1. По въпросите, повдигнати в Позицията по градския транспорт на Обществения съвет, Кметът съобщи, че е разработен и ще бъде осъществен европроект, с който цялостно ще бъдат решени поставените проблеми. Срокът на изпълнение на проекта е до 2015 г. Някои от исканията на Обществения съвет (за актуализация на поставената на сайта на Общината транспортна информация, например) ще бъдат изпълнени в най-кратък срок. Подробна информация ще бъде предоставена на Обществения съвет до 14 дни.
2. Общественият съвет очаква до дни Кметът да издаде заповед за премахването на скандалната преместваема сграда, за което получихме уверения, че ще стане без забавяне.
3. По повод забавената дезинсекция на Общината беше поет ангажимент до 7 дни в Русе да няма вече комари.
4. По конституирането на Обществен съвет към Община Русе бе заявено, че кметската институция подкрепя напълно уреждането на въпроса от Общинския съвет, тъй като това е в неговите правомощия;

5. По откриването на процедура за избор на местен посредник (омбудсман) бе заявено, че се очаква кандидатура от страна на Обществения съвет, която да бъде обсъдена и предложена на вниманието на Общинския съвет.
6. Поставените въпроси във връзка със „залповите“ обгазявания на града от последните седмици бяха насочени по компетентност към РИОСВ.
7. По проблемите с бездомните кучета получихме уверения, че на всеки сигнал от граждани ще бъде реагирано в рамките на часове.
8. Обсъдени бяха и въпроси, свързани с репатрираните автомобили, както и подобряване на условията за паркиране на инвалиди.
9. Двете страни се договориха по искане на Кмета да бъдат провеждани редовни ежемесечни срещи в същия и по-широк формат.

Участвалите в срещата граждани изразяват удовлетвореност от духа на разговорите и остават с надежда за продължаващ и задълбочаващ се конструктивен диалог.

24 юли 2013 г.

ОБЩЕСТВЕН СЪВЕТ РУСЕ

4.3.5. Обръщение

http://www.knsb-bg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=379:-----&catid=63&Itemid=193

ОБРЪЩЕНИЕ

към протестиращия медицински персонал

от МБАЛСМ „Пирогов“

Скъпи колеги,

Като съм съпричастен с проблемите, които поставяте и като ви доверявам, че те са били многократно поставени от мен пред министъра на здравеопазването и министър-председателя още при предишните ви протести, а също така и в общото събрание на Националната здравно осигурителна каса /НЗОК/, изразявам моята категорична подкрепа на исканията ви и борбата ви.

В България няма ефективни политики за заплащане в системата на здравеопазването и в другите браншове и отрасли.

Очевидно, че с този ресурс отделен от държавата за здравеопазване, болниците ще трупат задължения, а работните заплати ще гравитират около днешните измерения.

Решенія на поставеніе от вас проблеми са:

- МБАЛСМ „Пірогов“ със статут на націонален спешен център и допълнително финансиране поради специфичната му дейност;
- Подчиняване дейността на МБАЛСМ „Пірогов“ на пазарни правила, но изваждането му от дейността на търговския закон;
- Технологично обновяване на МБАЛСМ „Пірогов“.

Ръководството на КНСБ е с вас и ще отстоява до край удовлетворяването на справедливите ви искания.

Със синдикален поздрав,

Президент на КНСБ:

/доц. д-р Желязко Христов/

4.3.6. Поздравление

http://bdi.mfa.government.bg/bg/main_0.htm

ПОЗДРАВЛЕНИЕ НА МИНИСТЪРА НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

След 125 години българската дипломация за първи път има собствено училище за дипломати. Искрено вярвам, че Дипломатическият институт ще има силите и куража да носи достойно отговорността на пионер и постави основите на тази институция, изграждаща единния образ на съвременния дипломат.

Желая ви успех и на добър час!

Д-р Соломон Паси

Министър на външните

работи на Република България

4.3.7. Спогодба

<http://www.nap.bg/page?sId270dsA=2013&id=166&textMode=0&sId271cP=1>

СПОГОДБА

между Република България и Япония за избягване на двойното данъчно облагане и предотвратяване на отклонението от облагане с данъци върху дохода

Ратифицирана със закон на Великото Народно събрание – ДВ, бр. 50 от 1991 г. Влязла в сила на 8.08.1991 г. Издадена от Министерство на финансите, обн., ДВ, бр. 42 от 18.05.1993 г., попр., бр. 72 от 24.08.1993 г.

кн. 6/93 г., стр. 109

т. 7, р. 1, № 1

Република България и Япония,
желаейки да сключат спогодба за избягване на двойно данъчно облагане и
предотвратяване на отклонението от облагане с данъци върху дохода,
се споразумяха, както следва:

Член 1

Тази спогодба се прилага спрямо лица, които са местни лица на едната или на
двете договарящи държави.

Член 2

1. Тази спогодба ще се прилага за следните данъци:

а) в Япония:

- (1) данък върху дохода;
- (2) корпоративния данък; и
- (3) местни данъци на населението
(по-нататък наричани „японски данък“);

б) в България:

- (1) данък върху общия доход;
- (2) данък върху печалбата
(по-нататък наричани „български данък“).

2. Спогодбата се прилага и за всички данъци от същия или подобен по
естеството си вид, независимо дали са национални или местни, които са уста-
новени след датата на подписване на тази спогодба, в допълнение на или вместо
посочените в ал. 1. Компетентните органи на договарящите държави ще се уве-
домяват взаимно за всички съществени изменения, извършени в данъчните им
законодателства, в разумен срок след направените промени.

Член 3

1. За целите на тази спогодба, освен ако контекстът не изисква друго:

а) терминът „Япония“, когато се употребява в географски смисъл, означава
цялата територия на Япония, включително и териториалните води, върху която
действа японското данъчно законодателство, и цялото пространство отвъд тери-
ториалните води, включително континенталния шелф и подпочвените богатства,
над които Япония има юрисдикция в съответствие с международното право
и върху които действа японското данъчно законодателство;

б) терминът „България“ означава Република България, а когато се употребява
в географски смисъл, означава територията на България, включително терито-

риалните води, върху която действа българското данъчно законодателство, и цялото пространство отвъд териториалните води, включително континенталния шелф и подземните богатства, над които България има юрисдикция в съответствие със своето законодателство и международното право;

в) термините „договаряща държава“ и „другата договаряща държава“ означават Япония или България според контекста;

г) терминът „данък“ означава български данък или японски данък според контекста;

д) терминът „лице“ включва физическо лице, юридическо лице или всяка друга общност, която се третира като юридическо лице за целите на данъчното облагане (по-нататък наричани „юридическо лице“); терминът също така включва и общностите от лица;

е) термините „предприятие на едната договаряща държава“ и „предприятие на другата договаряща държава“ означават съответно предприятие на местно лице на едната договаряща държава и предприятие на местно лице на другата договаряща държава;

ж) терминът „международен транспорт“ означава всеки превоз с кораб или самолет, извършван от предприятие на едната договаряща държава, освен когато корабът или самолетът се използват само между места, разположени в другата договаряща държава; и

з) терминът „компетентен орган“ означава:

1. в Япония – министъра на финансите или негов упълномощен представител;
2. в България – министъра на финансите или негов упълномощен представител.

2. При прилагането на спогодбата от едната договаряща държава всеки термин, който не е изрично определен, ако контекстът не изисква друго, има значението, което му придава законодателството на тази договаряща държава по отношение на данъците, спрямо които се прилага спогодбата.

Член 4

1. За целите на тази спогодба терминът „местно лице на едната договаряща държава“ означава:

а) за Япония – всяко лице, което съобразно японското законодателство подлежи на облагане в Япония поради неговото местожителство, местопребиваване, седалище на управление или всеки друг критерий от подобен характер;

б) за България – всяко физическо лице, различно от местно лице на трета държава, което съобразно българското законодателство подлежи на облагане там, както и всяко лице, различно от физическо лице, което съобразно българското законодателство подлежи на облагане там заради мястото на седалището на управление или на регистрация, но терминът не включва лице, което подлежи на облагане в България по отношение на доходи само оттам.

2. Терминът „местно лице на трета държава“, така както е използван в т. „б“ на ал. 1, означава физическо лице, което се третира като местно лице на тази трета държава според законодателството на тази трета държава.

3. Когато съобразно разпоредбите на ал. 1 едно физическо лице е местно лице на двете договарящи държави, тогава този случай ще се разреши в съответствие със следните правила:

а) то се счита местно лице на договарящата държава, с която неговите лични и икономически интереси са по-тесни (център на жизнени интереси);

б) ако договарящата държава, в която се намира центърът на жизнените му интереси, не може да бъде определена, компетентните органи на договарящите държави ще разрешат въпроса по взаимно споразумение.

4. Когато съобразно разпоредбите на ал. 1 лице, различно от физическо лице, е местно лице и на двете договарящи държави, то се счита за местно лице на договаряща държава, в която е разположено седалището на главното му управление.

Член 5

1. За целите на тази спогодба терминът „място на стопанска дейност“ означава определено място на стопанска дейност, посредством което се извършва цялостно или частично стопанската дейност на едно предприятие.

2. Терминът „място на стопанска дейност“ включва:

а) място на управление;

б) филиал;

в) кантора;

г) фабрика;

д) цех; и

е) мина, нефтен или газов кладенец, кариера или всяко друго място за извличане на природни богатства.

3. Строителен или монтажен обект представлява място на стопанска дейност само ако работата продължава повече от 6 месеца.

4. Независимо от разпоредбите на предходните алинеи на този член терминът „място на стопанска дейност“ не включва:

а) използването на съоръжения само с цел складиране, излагане или доставка на стоки, принадлежащи на предприятието;

б) поддържането на запас от стоки, принадлежащи на предприятието, единствено с цел складиране, излагане или доставка;

в) поддържането на запас от стоки, принадлежащи на предприятието, единствено с цел преработването им от друго предприятие;

г) поддържането на определено място единствено с цел закупуването на стоки или събирането на информация за предприятието;

д) поддържането на определено място единствено с цел извършване на всяка друга подобна дейност от подготвителен или помощен характер;

е) монтажен обект на предприятие на едната договаряща държава във връзка с продажбата или даването под наем на машини или оборудване от тази договаряща държава на другата договаряща държава;

ж) поддържането на определено място на стопанска дейност изключително с цел съчетаното упражняване на дейности, посочени в букви „а“ – „е“, при условие, че цялостната дейност на това определено място на стопанска дейност, произтичаща от такова съчетание, има помощен или подготвителен характер.

5. Независимо от разпоредбите на ал. 1 и 2, когато лице, различно от представител с независим статут, по отношение на когото се прилага ал. 6, действа за сметка на предприятие и има или обичайно упражнява в една от договарящите държави правото да сключва договори от името на предприятието, се счита, че това предприятие има място на стопанска дейност в тази договаряща държава по отношение на всяка дейност, която това лице предприема за предприятието, освен ако дейността на такова лице е ограничена до посочените в ал. 4, които, ако се извършват чрез определено място на стопанска дейност, няма да направят това определено място на стопанска дейност място на стопанска дейност съобразно разпоредбите на тази алинея.

6. Не се счита, че предприятие има място на стопанска дейност в едната договаряща държава само защото то извършва дейност в тази договаряща държава посредством брокер, общ комисионер или друг представител с независим статут, при условие, че такива лица работят в нормалните рамки на своята дейност.

7. Обстоятелството, че юридическо лице, което е местно лице на едната договаряща държава, контролира или е контролирано от юридическо лице, което е местно лице на другата договаряща държава или което осъществява своята стопанска дейност в тази друга договаряща държава (независимо дали посредством мястото на стопанска дейност или не), само по себе си няма да дава основание което и да е от юридическите лица да се счита за място на стопанска дейност на другото.

Член 6

1. Доход на местно лице на едната договаряща държава от недвижимо имущество, разположено в другата договаряща държава, може да бъде облаган в тази друга договаряща държава.

2. Терминът „недвижимо имущество“ има значението, което му придава законодателството на тази договаряща държава, в която се намира имуществото. Във всички случаи терминът включва имуществото, принадлежащо към недвижимото имущество, правата, по отношение на които се прилагат разпоредбите

на общото законодателство относно недвижимото имущество, плодоползването на недвижимо имущество, както и правата върху променливи или определени по размера си плащания за разработване или за предоставяне на правото на разработване на минерални залежи, извори и други природни ресурси. Кораби и самолети не се считат за недвижимо имущество.

3. Разпоредбите на ал. 1 се прилагат и по отношение на доход, получен от пряко използване, отдаване под наем или от използване в каквато и да е друга форма на недвижимо имущество.

4. Разпоредбите на ал. 1 и 3 се прилагат също така и по отношение на доход от недвижимо имущество на предприятие и по отношение на доход от недвижимо имущество, използвано за извършване на независими лични услуги.

4.3.8. Автобиография

<http://www.uni-vt.bg/1/?c=userinfo&userid=529>

АВТОБИОГРАФИЯ

ЛИЧНА ИНФОРМАЦИЯ

Име	Минкова Галя Маринова
Адрес	гр. Велико Търново, 5000, Р България
Телефон	
GSM	
E-mail	gmminkova@mail.bg, gmminkova@uni-vt.bg
Националност	Българка
Дата на раждане	25 декември 1966г.

ТРУДОВ СТАЖ

- Дати (от-до) 06/2004 до момента
- Име и адрес на работодателя Великотърновски университет «Св.св.Кирил и Методий», гр. Велико Търново
- Вид на дейността или сферата на работа образование
- Заемана длъжност *Системен администратор*
- Основни дейности и отговорности Инсталиране и конфигуриране, диагностициране и отстраняване на проблеми на Windows 95,98,2000/XP на работни станции, на принтери, други периферни устройства и инсталиране

- Дати (от-до)
 - Име и адрес на работодателя
 - Вид на дейността или сферата на работа
 - Заемана длъжност
 - Основни дейности и отговорности
 - Дати (от-до)
 - Име и адрес и отговорности и отговорности
 - Вид на дейността или сферата на работа
 - Заемана длъжност
 - Основни дейности и отговорности
 - Дати (от-до)
 - Име и адрес на работодателя
 - Вид на дейността или сферата на работа
 - Заемана длъжност
 - Основни дейности и отговорности
 - Дати (от-до)
 - Име и адрес на работодателя
 - Вид на дейността или сферата на работа
- и поддръжка на Windows базирани приложения. Установяване и отстраняване на хардуерни проблеми.
- 03/2000–06/2004
Великотърновски университет «Св.св.Кирил и Методий», гр. Велико Търново образование
- Организатор интернет зала*
- 10/1998–05/2003
Великотърновски университет „Св.св.Кирил и Методий“, гр. Велико Търново образование
- Хоноруван асистент по информатика*
Преподаване на Windows, MS Office – Word, Excel, Power Point, Front Page; Internet и приложения, Page Maker
- 03/1999–03/2000
Великотърновски университет «Св.св.Кирил и Методий», гр. Велико Търново образование
- Специалист информатик*
Инсталиране и конфигуриране, диагностициране и отстраняване на проблеми на Windows 95,98,2000 на работни станции, на принтери, други периферни устройства и инсталиране и поддръжка на Windows приложения. Координиране на проекти.
- 12/1996–03/1999
Великотърновски университет «Св.св.Кирил и Методий», гр. Велико Търново образование

- Заемана длъжност
- Основни дейности и отговорности
 - Дати (от-до)
 - Име и адрес на работодателя
- Вид на дейността или сферата на работа
 - Заемана длъжност
 - Основни дейности и отговорности
 - Дати (от-до)
 - Име и адрес на работодателя
 - Вид на дейността или сферата на работа
 - Заемана длъжност
 - Основни дейности и отговорности

Организатор компютърни зали
 Инсталиране и конфигуриране, диагностициране и отстраняване на проблеми на Windows работни станции, на принтери, други периферни устройства и инсталиране и поддръжка на Windows приложения.

04/1996–2/1996
 ЕТ „Контакт Прес“

търговия

Директор по икономическите въпроси
 Координира дейността.

11/1995–04/1996
 ЕТ “Контакт Прес”

търговия

Началник склад
 Работа със складова програма.

ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ

- Дати (от-до)
- Име и вид на обучаващата или образователната организация
- Наименование на придобитата квалификация
- Ниво по националната класификация
 - Дати (от-до)
- Име и вид на обучаващата или образователната организация

1993–2000
 Великотърновски университет «Св.св.Кирил и Методий», гр. Велико Търново

Учител по математика и информатика

Магистър

1984–1991
 ТУ Габрово

- Основни предмети/застъпени професионални умения
 - Наименование на придобитата квалификация
 - Ниво по националната класификация
 - Дати (от-до)
 - Име и вид на обучаващата или образователната организация
 - Наименование на придобитата квалификация
- Електронна техника и микроелектроника
- Електроинженер*
- Магистър
- 1989–1991
- ТУ Габрово
- Учител специалист в средните училища*

ЛИЧНИ УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ

Придобити в жизнения път или в професията, но не непременно удостоверени с официален документ или диплома.

Майчин език	Български
Други езици	Английски език
• Четене	добро
• Писане	основно
• Разговор	основно
	Руски език
• Четене	отлично
• Писане	добро
• Разговор	добро

ОРГАНИЗАЦИОННИ

УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ

като директор в ЕТ „Контакт прес“,
координира дейността ѝ.

Координация, управление и администрация на хора, проекти и бюджети в професионалната среда или на доброволни начала (например в областта на културата и спорта) у дома и др.

ТЕХНИЧЕСКИ УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ

Работа с компютри, със

- web дизайн: Front Page, HTML
- графичен дизайн: Page Maker, CorelDraw
- мултимедийни презентации: Power Point

специфично оборудване,
машини и др.

- текстообработка: MS Word
- електронни таблици: MS Excel
- операционни системи: DOS, Windows

съавтор на учебник: Word for Windows, Windows 3x, Word 2000
(предпечат), статии

**АРТИСТИЧНИ УМЕНИЯ
И КОМПЕТЕНЦИИ** не
*Музикални, писмени,
дизайнерски и др.*

**ДРУГИ УМЕНИЯ
И КОМПЕТЕНЦИИ** специализирано компютърно обучение:
Компетенции, които не TEMPUS IB_JEP 13054-98 – ТУ – Габрово, 1999г.
са споменати по-горе. въведение в Европейските индустриални
стандарты – ISO 9000: TEMPUS IB_JEP 13054-98 –
ТУ – Габрово, 1999г.

СВИДЕТЕЛСТВО ЗА не
УПРАВЛЕНИЕ НА МПС

ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ

ПРИЛОЖЕНИЯ

4.3.9. Молба

<http://www.fisconsult.bg/dokumenti/obrazci-i-dokumenti/category/obrazci-za-trudovi-i-osiguritelni-dokumenti.html>

До
Управителя
на
гр. София

МОЛБА

От
Адрес:.....

Г-н Управител,

Моля да бѣда назначен/а/ на работа вѣв фирмата на длѣжност
..... считано от

Надявам се, че молбата ми ще бѣде удовлетворена.

Дата
гр. София

С уважение:.....
/...../

4.3.10. Обява

<http://www.strelcha.bg/page.php?81>

ОБЯВА

(име на инвеститора/физическо или юридическо лице)

На основание чл. 4, ал. 2 от Наредбата за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда на инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии (обн. ДВ бр. 25/2003 г.)

УВЕДОМЯВАМЕ

Всички заинтересовани физически и юридически лица, че имаме инвестиционно предложение:

Уведомяваме Ви, че „АБТ” АД – София СЕ ЕИК 175387640
има следното инвестиционно предложение:

Изграждане на ново водовземно съоръжение – един трѣбен кладенец.

Всички, които желаят да изразят мнения и становища могат да го направят писмено в град Стрелча, общинска администрация на едно гише, респ. кметството на с.Смилец или в РИОСВ – Пазарджик ул. „Гурко“ № 3, ет4 гр. Пазарджик, пощенски код 4400.

Резюме на предложението:

Изграждане на ново водовземно съоръжение – един трѣбен кладенец с дълбочина 55м в имон с ПИ № 020123 в месктността „Корубата” в землището н с.Смилец, община Стрелча, с цел капково напояване.

Връзка с ДРУГИ съществуващи и одобрени с устройствен или ДРУГ план дейности в обхвата на въздействие на обекта на инвестиционното предложение:

Няма такива

Природни ресурси, предвидени за използване по време на строителството и експлоатацията, предвидено водовземане за питейни, промишлени и други нужди – чрез обществено водоснабдяване (ВиК или друга мрежа) и/или ПОВЪРХНОСТНИ ВОДИ, и/или подземни води, необходими количества, съществуващи съоръжения или необходимост от изграждане на нови:

Няма такива

Отпадъци, които се очаква да се генерират и предвиждания за тяхното третиране:

Земни маси с обем не повече от 1,00м³

Тип и начин на третиране на отпадъчните води:

Няма отпадъчни води.

4.3.11 Удостоверение

http://oldsite.podkrepa-obrazovanie.com/index.php?option=com_content&task=view&id=100&Itemid=60

У д о с т о в е р е н и е

Настоящото удостоверение се издава в уверение на това, че секцията на КТ «Подкрепа» в.....

/посочва се наименованието на фирмата, дружеството/

град/село/, регион

отрасъл е легитимна и може да участва с упълномощени от нея представители в преговори и да представлява работниците и служителите, съгласно действащото законодателство.

Секцията е редовно регистрирана към:

Синдикален регионален съюз на КТ „Подкрепа“ гр.....

Федерация / национален синдикат/

Настоящото удостоверение се издава в 3 еднообразни екземпляра – по един за секцията, СРС и федерацията / националния синдикат/.

Към момента на издаване на удостоверението секцията се представлява от..... – председател, или от друго,

/трите имена/

упълномощено от ръководството на секцията лице.

Настоящото удостоверение важи 6 /шест/ месеца след датата на издаването.

1.Председател на СРС: 2.Председател на НФ/НС.....

.....

трите имена /на ръка/

трите имена/на ръка/

/печат/

/печат/

Изх.№...../дата.....

Изх.№...../дата.....

4.3.12. Заявление:

<http://www.nap.bg/page?id=159>

Вх.№...../.....

До ТД.....

З А Я В Л Е Н И Е

за разпределение на осигурителни вноски, отнасящи се за периоди преди 1 януари 2005г.

От

(име/наименование на задълженото лице)

ЕГН / ЛНЧ / Служебен №
от регистъра на НАП

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ЕИК по БУЛСТАТ

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Адрес

за кореспонденция

Адрес по чл.8 от ДОПК

Представявано от

(трите имена на представителя/пълномощника)

Заявявам, че внасям осигурителни вноски,
които се отнасят за месец

--	--

година

--	--	--	--	--

г. в следните размери:

1.	ДОО	лв.
2.	Учителски пенсионен фонд	лв.
3.	Дължими вноски за ДЗПО – Универсален пенсионен фонд	лв.
4.	Дължими вноски за ДЗПО – Професионален пенсионен фонд	лв.
5.	Дължими вноски за здравно осигуряване	лв.

Дата на възникване на задължението за внасяне на осигурителните вноски:

_____ г.

Дата:

Подпис:

(печат)

Заявлението се подава на основание чл. 3, ал. 3 от Наредба за изменение и допълнение на Наредбата за реда за внасяне и разпределяне на задължителните осигурителни вноски и вноските за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ от осигурителите, самоосигуряващите се лица с изключение на лицата по чл. 40, ал. 5 от ЗЗО, които внасят задължителни осигурителни вноски, отнасящи се за периоди преди 2005 г.

4.3.13. Покана

<http://www.ruse-bg.eu/bg/pages/209/index.html>

ПОКАНА

ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РЕШЕНИЕ НА ОБЩО СЪБРАНИЕ
НА СОБСТВЕНИЦИТЕ НА ЕТАЖНАТА СОБСТВЕНОСТ
по чл. 38 от ЗУЕС

АДРЕС: гр. Русе, ул., №....., бл., вх. ...
До

На основание чл.38, ал.1 от ЗУЕС Управителят / Управителният съвет
Ви кани да изпълните решение

.....
/изписва се съдържанието на решението/

на Общото събрание на собствениците прието на.....20.....г.,
с протокол №. вдневен срок от датата
на получаване на поканата.

Ако не изпълните решението на Общото събрание в горепосоченият срок, ще
подадем заявление за издаване на заповед за изпълнение по реда на чл. 410 от
ГПК, на основание чл. 38, ал 2 от ЗУЕС.

Управител/ Председател на УС:
/подпис/

Справка:

Изпълнение на решенията на общото събрание

Чл. 38. (1) (Изм. – ДВ, бр. 57 от 2011 г.) Решенията на общото събрание се изпълняват в определените в тях срокове. Когато срокът не е определен, решенията се изпълняват в 14-дневен срок от оповестяването им по реда на чл. 16, ал. 7.

(2) (Доп. – ДВ, бр. 57 от 2011 г.) Когато собственик, ползвател или обитател не изпълни решение в определения срок, председателят на управителния съвет (управителят) може да подаде заявление за издаване на заповед за изпълнение по реда на чл. 410, ал. 1, т. 1 от Гражданския процесуален кодекс. Към заявлението се прилага препис от решението на общото събрание.

(3) (Доп. – ДВ, бр. 57 от 2011 г.) За издаване на изпълнителен лист за изваждане на собственик, ползвател или обитател на самостоятелен обект или на част от

него към писменото искане се прилага екземпляр от предупреждението по чл. 45, ал. 2 от Закона за собствеността.

Чл. 410 от ГПК (1) Заявителят може да поиска издаване на заповед за изпълнение:

1. за вземания за парични суми или за заместими вещи, когато искът е подсъден на районния съд;

2. за предаването на движима вещ, която длъжникът е получил със задължение да я върне или е обременена със залог или е прехвърлена от длъжника със задължение да предаде владението, когато искът е подсъден на районния съд.

(2) Заявлението съдържа искане за издаване на изпълнителен лист и трябва да отговаря на изискванията на чл. 127, ал. 1 и 3 и чл. 128, т. 1 и 2.

Забележка: Чл. 410, /1/ от ГПК се прилага в случаите, на отказ да се заплатят определените парични вноски, за разходите по управлението и поддържането на общите части, консумативните разходи, разходи за текущо поддържане, ремонт и обновяване.

РАЗПИСКА

Днес..... 20..... г., час:

долуподписаният.....

получих покана за изпълнение на решение на общо събрание на етажната собственост

Получил:

/подпис/

Връчил:

/подпис/

РАЗПИСКА

4.3.14. Протокол:

<http://www.blankibg.com/протокол-за-брак-на-мпс-бланка/>

№..... Предприятие.....
Дата..... Адрес

ПРОТОКОЛ за бракуване
на дълготрайни материални (нематериални) активи

КОМИСИЯ в състав:

Председател
трите имена, длъжност

Членове : 1.
2.

на основание на Заповед №Дата прегледа:

Инв. №и намери:

1. Материалният (нематериалният) дълготраен актив е бил въведен за първи път в експлоатация на датаВЪВ
2. Първоначалната стойност е лв.
3. Отчетената амортизация е лв
4. Резервът от последващи оценки към датата на бракуването елв.
5. Техническото състояние на актива е:
6. Причините за това състояние са:
7. Комисията намира, че за това състояние на актива са виновни (няма виновни) следните длъжностни лица:

Въз основа на горните констатации, комисията намира, че посоченият по-горе материален (нематериален) дълготраен актив не може да се използва според предназначението му в системата на предприятието, в което се намира, нито в друго предприятие и реши, че той следва да се ликвидира

№ Дебит/КредитСума

Статия №сметка ан. с/касметка ан. с/ка

Председател

подпис

Членове:

Счетоводител:

подпис

1. подпис

2. подпис

4.3.15.Пълномощно

<http://www.kaloianova.com/example.php>

ПЪЛНОМОЩНО

Подписаният/ата

.....,
ЕГН _____, сл.к.№ _____,

изд. на _____ г., от МВР- _____, с настоящето

УПЪЛНОМОЩАВАМ

....., ЕГН _____,

с л.к.№ _____, изд. на _____ г., от МВР-

....., със следните права:

Да тегли и внася суми от банковата ми сметка във валута/лева в банка _____

.....,
от мое име и за моя сметка, без ограничение в размера, да получава банкови карти и ПИН-кодове за картата, като за целта попълва всички необходими документи, да ИЗВЪРШВА БЕЗ ОГРАНИЧЕНИЕ В РАЗМЕРА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ, включително преводи в чужбина без ограничение в размера, вида на валутата и сроковете, да получава банкови извлечения, парагони, служебни бележки и др., като за целта ме подписва навсякъде, където е необходимо, ВКЛЮЧИТЕЛНО С ПРАВОТО ДА ЛИКВИДИРА СМЕТКАТА.

УПЪЛНОМОЩИТЕЛ: _____

5. РАЗГОВОРЕН СТИЛ (КНИЖОВНО-РАЗГОВОРНА РЕЧ)

5.1. Основни понятия и дефиниции

Правилното разбиране на книжовно-разговорната реч е възможно, ако се опитаме да разграничим *разговорно* от *неразговорно*. За да бъде един текст разговорен, той трябва да възникне при следните специфични условия на общуване (комуникативни условия):

а) *Непринуденост*, която е резултат от *неофициалността на общуване* (неофициални отношения между комуникантите и неофициална обстановка). Трябва да се има предвид, че степента на неофициалност при общуването може да бъде различна. Текстовете на научния, официално-деловия и публицистичния стил се създават при официално общуване.

б) *Неподготвеност (спонтанност) на общуването*. Текстовете на научния, официално-деловия и публицистичния стил се създават при неспонтанно общуване, чрез предварителна подготовка. Тази предварителна подготовка е в по-ниска степен при устната форма на тези стилове.

в) *Непосредствено участие на комуникантите в общуването*, т.е. *персонално (пряко) общуване*. Трябва да се има предвид, че прякото общуване може да бъде *пълно* (когато събеседниците се виждат), и *непълно* (разговор от разстояние – напр. телефонен разговор). При устната форма на научния, официално-деловия и публицистичния стил (за означаване на тази форма се употребява и терминът *устна публична реч*) общуването може да бъде пряко (или пък полупряко), но му липсват първите две комуникативни условия. Ето защо в такива случаи само се отбелязва, че в устните текстове на тези стилове са налице разговорни елементи.

Книжовно-разговорната реч е подсистема на българския книжовен език, която се противопоставя на останалите функционални подсистеми по изключителната си зависимост от екстралингвистичните фактори – неподготвеност, принуденост, непосредственост при общуването, неофициалност, които определят и нейния лингвистичен статус, жанрова специфика и главно нейните основни стилови признаци. Книжовно-разговорната реч (в книжовния ни език) е функ-

ционална подсистема, която заема междинна позиция в общонародния език между българския книжовен език и некнижовните езикови формации, като взаимодейства по специфичен начин както с устните форми на другите подсистеми (научен стил, публицистичен стил, официално-делови стил и художествен стил), така и със социолектите, диалектите, жаргоните.

Специфичните условия, при които функционира книжовно-разговорната реч (неподготвеност, непринуденост, непосредственост) най-общо маркират нейните екстралингвистични параметри. Сферата на речева употреба – най-често битова, но понякога и професионална, е неофициална, което предполага нарушаване на нормите. Важно значение като стилоопределящ фактор има характерът на устната реч, чрез която се осъществява комуникативният акт в книжовно-разговорната реч. Говорещият и слушащият пряко участват в комуникативния акт, имат обща аперцепционна база, носители са не само на книжовен език, а и на некнижовни езикови формации, на индивидуален начин на изразяване (идеолект³), при което съобщението, което се кодира и декодира, се предава по слухово-визуален канал за връзка.

Лигвистичният статус на книжовно-разговорната реч се преопределя от екстралингвистичните фактори: устна по форма, диалогична, неподготвена, т.е. спонтанна, непринудена, неофициална – поради което заема особено място в системата на функционалните стилове на книжовния език. Специфичната комуникативна сфера, в която се използват вербални и невербални средства, мотивира активността на лингвистични признаци като емоционалност и фамилиарност, прекъснатост и непоследователност от логическа гледна точка, елиптичност и конкретност, емоционално-оценъчна информативност и афективност, личностен характер и експресивност. Книжовно-разговорната реч е по-широко понятие от традиционно отделяния (главно в лексикален план) разговорен стил.

Ядрото на книжовно-разговорната реч е нормативно (книжовно), но нейната периферия е доста променлива и чрез нея тя си взаимодейства както с некнижовните езикови формации, така и с книжовните, т.е. с другите функционални стилове (публицистичен, художествен, научен стил).

Речевата сфера на разговорния стил в битовата сфера, т. е. чрез на разговорния стил се осъществяват всекидневните разговори вкъщи, на гости, на улицата, в магазина, в автобуса, киното, библиотеката, училището, по време на междучасие

3 Идиолект – от гр. *Idios* „свой, личен“ и *lectos* „подлежащ на казване“. Идиолектът на всеки човек се формира напълно индивидуално в зависимост от неговата лична биография – къде е роден, в каква среда е усвоил първоначално езика, какво училище е посещавал, какви са социалните му ангажменти. Всеки човек усвоява тези думи, които са му нужни за успешно осъществяване на битова комуникация в определена среда и за поддържане на професионалните и другите контакти.

и т. н. Само че при разговорния стил речевата сфера не е най-важният комуникативен фактор (както при научния, официално-деловия и публицистичния стил), тъй като същата речева сфера е характерна за интердиалекта и диалекта. Темите на общуване са изключително разнообразни – всекидневни разговори в семейството (за децата, покупките и др.), разговори (в семеен кръг или между приятели), за изкуство, политика, училище, наука, спорт, професии и т.н. Темата на разговор може да подпомогне смяната на разговорния стил с друг стил – например с научен, ако комуникантите са специалисти в съответната научна област.

Целта на разговорния текст е общуване, като човек обменя мисли за всичко, от което се интересува в даден момент. Субектът и адресатът на речта са индивидуални, т. е. конкретни лица. Освен посочените по-горе условия на общуване, които са най-важните комуникативни фактори за разговорния стил, можем да добавим още, че общуването е предимно устно (сравнително рядко и писмено – напр. писмо до приятел, чат в интернет), предимно диалогично (включително и полилози), но и монологично.

Комуникативните фактори обуславят наличието на следните екстралингвистичните признаци на книжно-разговорната реч: силна зависимост от ситуацията и контекста, контрастност, т.е. „съжителстване“ на противоположни тенденции: 1) към икономия и към излишество; 2) към висока степен на стандартизация и към индивидуалност; конкретност, непоследователност от логическа гледна точка; 3) към автоматизираност и вариативност, синкретизъм и разчлененост, които се проявяват на всички езикови равнища и при всеки устен разговорен текст, независимо от подстила – битово-разговорен или професионално-разговорен.

При разговорния стил (за разлика от научния, официално-деловия и публицистичния), преди да посочим лингвистичните особености, е необходимо да отбележим и съществената роля на *неезиковите* (паралингвистични, невербални) *средства*: ситуация, жест, мимика, поза, поглед.

Езикови особености на книжно-разговорната реч:

1. *Фонетични*. На фонетично равнище е най-активна периферията на книжно-разговорната реч, в която пряко се отразяват диалектни особености и такива, които са резултат от своеобразната устна реализация на думи и форми, породени от стремежа за артикулационно удобство и икономия, постигнати в много езици с помощта на универсални по своя характер промени като асимилация, елизия, аналогия, коартикуляция, хиперкоректност. Съкращава се звуковият състав на думите, т.е. елизия на вокали (това – тва, нашата – нашта, четири – четри), елизия на консонанти (ще – ше, връстник – връсник, гост – гос),

изпадане на срички (какво и кво, защо и що), съкращаване при двойните съгласни (есенна и есена, деветдесет и деведесет); редукция на гласните (но не пълна редукция, особено на *o* в *y* и на *e* в *u*); редуване ,*a/e* от променливо *я*, но и изговор само *e* (вярвам, но и вервам); затвърдяване на глаголни окончания (говоря, но и говора); удължаване на гласни и съгласни, засилена роля на интонация, паузата, темпа, ритъма.

2. *Лексикални*. Разговорната лексика е с висока степен на общоупотребимост, не е единна, защото в нея се преплитат явления и тенденции от всички речеви сфери, „дават си среща“ явления от книжовната реч и диалектите. Разговорната лексика и фразеология като цяло се характеризират с конкретност и обобщеност, със стандартизираност и оказионалност, с традиционност и вариативност, поради което по същество тази лексика е стилистично маркирана, когато се използва в други сфери на общуване, а е експресивна и образна в зависимост от констативната, в която се използва. Потенциалната свобода за използване на разнообразни лексеми при неподготвената и спонтанна реч дава възможност за възникване на оказионализми, които са разбираеми само в дадения контекст, на неочаквани ситуативни синоними и антоними, на експресивно маркирани лексеми за изразяване на пряка ирония, на субективно отношение към събеседника или предмета на речта.

Фразеологизмите се използват автоматично и затова не са с особени експресивни възможности, но когато се променят, чрез своята вариативност, те обогатяват разговорната лексика.

Основна е общоупотребимата лексика, думи с конкретно значение, с пряко и с преносно значение, лексеми с емоционално-оценъчен характер, сравнително рядко (зависи от темата) се срещат термини, развита многозначност, развита синонимия, т. нар. паразитни думи (за запълване на паузите – *нали, значи, казва, вика*), фразеологични словосъчетания, диалектни думи, сленгизми, неологизми, тропи (метафори, метонимии), езикови стереотипи (*здравей, довиждане*), беден речник (малко на брой думи, и то от активния речник).

3. *Морфологични*. В повечето текстове преобладават глаголите над имената, конкретни съществителни, умалителни и увеличателни форми на имената, употреба на всички глаголни времена и наклонения, преносна употреба на глаголни времена (минало и бъдеще със значение на сегашно време), активизиране на първо и второ лице, ед. число, малко на брой прилагателни, повече местоимения, почти липсват отглаголните съществителни, причастията и деепричастията, субстантивизиране на прилагателните имена (Днес имаме *български* вм. *български език*), активизират се междуметията, частиците.

4. *Синтактични*. Съвместна употреба на всички видове изречения по цел на

общуване (съобщителни, въпросителни, побудителни, възклицателни изречения), простите изречения преобладават пред сложните, кратки изречения, различни видове едносъставни, (именни, определено-лични, обобщено-лични, неопределено-лични) елитични изречения, незавършени изречения, обръщения, дублиране на подлога (*Той не е лош филма*), вметнати и присъединителни конструкции, преобладават сложни съчинени изречения, а не съставни и смесени, специфични съчинителни съюзи с нарден характер (*та, па, ала, ама*), субективен словоред (рема, а после тема), фигури (традициони сравнения), повторения, взаимоприникване на изреченията (*Връща се към девет без петнайсе си е вкъщи*), безсъюзни изречения, дължината на изреченията е малка, комуникативно значимите елементи се изнасят на преден план (*На Таня телефона знаеш ли го?*), асоциативен принцип на построяване на текста, който е резултат от бързата смяна на темата на общуване, активното участие на паралингвистичните средства в процеса на комуникация обуславя наличието на имплицитен тип вътрешнотекстови връзки (за разлика от книжните стилове, където тези връзки са експлицирани), предпочита се свободният модел на текста, активизирани са функционално-смиловите типове диалогичните текстове: *въпрос – отговор, съобщение – коментар, побуда – оценка*, като твърде често тяхната проява е комбинрана.

При разговорния стил (за разлика от научния, официално-деловия и публицистичния) е трудно да се обособят подстилове. Като жанрове на разговорния стил можем да посочим: разказ (едно лице споделя свои впечатления, а другите събеседници не се включват активно в разговора), диалог, микродиалог (вид диалог, който се извява под формата на кратка размяна на реплики), полилог (броят на активните участници в разговора е повече от двама), стереотипи (това са готови реплики, които се употребяват между познати или непознати при типични ситуации: при поздрав, при покупка в магазина и т. н.).

Най-общо битово-разговорният устен текст и професионално-разговорният устен текст се различават по следните екстралингвистични, лингвистични, съдържателни и структурни особености, при които се наблюдава периферното, междинно, нестандартно положение на професионалния устен текст, доближаващ се до устния научен текст, научно-публицистичния текст, академичния научен текст, факт, нормален за движещия се език, за непрестанните процеси на диференциация в стилистичните подсистеми на езика.

Ето и някои от тези различия:

Битов устен разговорен текст	Професионален устен разговорен текст
– неофициална обстановка	– между официална и неофициална обстановка
– неподготвеност	– нецеленасочена професионална (широка) подготвеност
– контактност – твърде често без синхронност	– контактност, издаваща контекст на вътрешно, духовно, професионално общуване между участниците в диалога, полилога
– конкретност при мисленето и изразяването	– стремеж не само към конкретност, но и към абстрактност, обобщено изразяване
– доминира диалогът	– равнопоставеност на диалог, полилог, монолог
– по-малка степен на съдържателност	– по-висока степен на съдържателност, определна от професионалната сфера на общуване
– по-голяма степен на емоционалност	– намаляване на емоционалната наситеност и трансформирането е в съждения, афоризми, умозаклучения
– открита ролева функция на участниците	– наличие на скрит „подтекстов“ водещ
– преобладаващо конкретно мислене и пряко назоваване на предмета на речта	– превес на асоциативното, абстрактно мислене, реализирано в средствата на словесната образност, подчертана образна експресия
– фрагментарност, непълнота при изразяването, засилена автоматизираност на речта	– вътрешна свързаност и цялостност на професионалния устен текст, стремеж към индивидуално, оригинално изразяване

5.2. Текстовете за упражнения

<http://www.bg-mamma.com/index.php?topic=101375.105>

ИЗБЕРЕТЕ МЕТОД ЗА ОТСЛАБВАНЕ И КРАСИВА ФИГУРА!

от: Sofij Гост Re: НАРЪЧНИК ЗА КРАСИВО ТЯЛО И ОТСЛАБВАНЕ

Благодарско и браво на мамите, които са си направили труда да ни поднесат тези материали. Започвам да чета и спазвам предвиденото!!!

от: tedu_e Почетен член Re: НАРЪЧНИК ЗА КРАСИВО ТЯЛО И ОТСЛАБВАНЕ
Ср., 01 Ноем. 2006, 11:20

Цитирай

браво за темата, на мен ми престои бебеправене, а цял живот съм била кльоца и сега ще се чувствам като буре, особено както чета че от ФК се напълнява 😊, така че 😊 за създателката на темата 😊

Тема: Унищожават ли чалгата и телевизията децата/младите хора

от: Ms.Gorgeous Потребител Re: Унищожават ли чалгата и телевизията децата/младите хора

Ако моето дете се впечатлява от гореизброеното, значи аз не съм си свършила работата като родител.

Средата влияе да, затова сами си избираме средата.

Няма как да повлияеш на някого, който няма желание да се повлияе.

Аз ще кажа на Пешо- не си купувай БМВ, той ще ми каже -да, бе, да! От какъв зор да го правя?!

Спасявала съм наркоман -а, мерси, повече не ща!

Тема: За спането у познати и роднини

от: Check Please Потребител Re: За спането у познати и роднини

Съб., 31 Авг. 2013, 18:15

Сега се сещам, че едни приятели се разведоха заради гостуващи роднини на мъжа. Това беше поводът само де, но жената така се беше вкиснала от ежегодните почивки, които си устройвах в тях роднините от София, че явно този път и те са забелязали недоволството ѝ, при което скъпият се изнесе при майка си. В този смисъл роднините-навлеци ѝ направиха услуга. 😊

от: Kali_tod Потребител Re: За спането у познати и роднини

Нед., 01 Септ. 2013, 14:27

😊 Аз нямам такива наблюдения... Даже някои ги кандърдисваме от години, те не

та не. В апартамент можели да се затворят и във София. Искали на бунгало/палатка край морето...

от: Morgana Пристрастен Re: За спането у познати и роднини

Пон., 02 Септ. 2013, 19:53

И аз така, ама щерка ми ме „урежда“ през ваканцията редовно с целодневни гости, които са нейни приятелки. Но това е само през ваканцията. Очаквам с ужас времето, в което ще поиска да спи у приятелка и после да върне визитата. Гледам, че това е модерно напоследък – пижамени партита и други щуротии, които не понасям. Просто две пуберки, затворени половин вечер в банята и размотаващи се из цялата къща хихикайки се и будувайки до някое време – аaaa 😊 😊 😊

от: gypsy Ентусиаст Re: За спането у познати и роднини

Вт., 03 Септ. 2013, 14:59

Верно, че тук се обсъждат някакви крайни случаи, на роднини или бегли познати накрапници. Може би не съм развила неприязън към този вид гостуване, защото не съм се сблъсквала с подобни индивиди. Абсурд да пусна в дома си хора, които не съм поканила лично и с които не ми е приятно. Един единствен път съм ставала „жертва“ на самопоканили се на масата ми и още ми е тежко, като се сетя, не бяха чужди, но не бяха изобщо предвидени. Още никой навлек не си е поискал нощувка, чисто технически, сам ли ще си постели леглото?

Някой спомена големи компании всяка седмица и с които компромисът е да си носели чаршафи и прочие. Ей това ми се струва къде по-кошмарно, и агнето да си носят, повече от две семейства и 4 деца на едно място биха ме вкарвали директно в лудница! Обичам тихи гости, с които да си говорим, софри, вечеринки и многолюдни компании никога не са ми били по вкуса.

от: milittana Потребител Re: За спането у познати и роднини

Ср., 06 Ноем. 2013, 22:14

Този подход е удачен, когато гостите все пак звънят преди да дойдат. Като ти цъфнат на вратата, вече е късно според мен да се обясняваш. Поне при мен така се получи. Те направо си влязоха.

СПОРТ

<http://sportenforum.net/viewtopic.php?f=3&t=1063&sid=acdad404e18e93973bc-281d169e8835f&start=15>

Tema: Liverpool F.C.

Re: Liverpool F.C.

от Suomi » Съб Авг 11, 2007 23:07

След първоначалния шок от това, че Никиту не е в групата ☺, постепенно се окопитихме.

Много добра оценка на Лаурсен също. ☺ Стенлито и той се потруди завалийката, а Стиви Джи ☺!

Джейми Карагър за пореден път се показва велик! Видя, че мача отива към лесна победа и подари на феновете далече по-неудържима радост! ☺

Добре почваме, другия кръг чакаме, така важни гости.

БГ Баскет, сезон 2013–2014

Re: БГ Баскет, сезон 2013–2014

от Nickish » Сря Авг 14, 2013 21:12

Големи калпазани нашите ☺ Допуснаха загуба у дома от Румъния и с голяяяяма клизма едвам бием вчера Исландия там . Доколкото донесе разузнаването, целия сбор (поне във Варна, преди мача с Румъния) е бил едно голямо единье и пийни , пък ние да си трошим нервите ☺ Този етап го минахме, ама за следващите ще берем ядове , ако не се стегнат .

от Nickish » Чет Мар 06, 2014 16:42

Suomi написа:Замалко отпадане от носителя на купата, но все пак от финалиста в крайна сметка.

☺

Голям турнир, голямо чудо ☺ Преигран полуфинал, титипапазовски изцепки и т.н. Финала ми хареса, стана здрав мач. Стори ми се, че съдийте подпряха «Левски» в няколко отсъждания,най-пресилен изглеждаше фала на Асен за симулация, но и морето направи грешки, за които никой не им е виновен. Както и да е, пак казвам – евала им правя и на двата отбора за мача.

tema: This is MADNESS!

от [zilot](#) » Нед Мар 21, 2010 14:30

На мене определено Бътлър Булдокс ми допадат, (к`во ти е мнението за тях ☺) много стабилна защитата страхотна външна ротация, а основните им играчи са 2-ра и 3-та година, но високата им ротация хич я няма и срещу силови играчи на

4-ри и 5, ще е интересно да ги видим, но както казах имат накъде да се развиват за догодина, особено ако си намерят прилични играчи на 4-ри и 5 😊 те имат двама първа година на тия позиции, ама игралното им време е смешно (2–3')

t Suomi » Нед Апр 04, 2010 14:13

Честито, зилот!

То беше ясно, че ще е дифенс, че чак ще сълзят очички. 😊 Титлите ги вземат защититие за съжаление и сега и 4-те отбора са с определено по-силни защити. И двата отбора измъкнаха много мачове със защита и нерви и нямаше как да е иначе. Домакинството на Бътлър не ги скова, а по-скоро изигра положителна роля исега след първи Файнъл 4 защо не и първа титла. Хеууд с голям мач, дано Мак им се оправи защото им е доста важен играч.

Зубек освен, че е назобан яко, след всяка борба реве като разярен бик! 😊 😊 На Синглър му тръгна стрелбата и тогава е трудно да ги беиеш ДЮК, но пък той си е голяма нула понякога. Шайер и Смит са им доста важни и на доста по-добро ниво от него. Ами Томас – с 8 офанзивни борби предния мач!?! 😊 Общо на турнира от 35 борби 21 са му офанзивни! 😊

На финала твърдо за Бътлър! 😊 😊

Suomi » Вто Апр 06, 2010 21:43

Замалко.

За съжаление не можах да се събудя да ги гледам и се надявах да гледам днес записа. Но видях резултата и стана факишен. 😊 Сега тече в момента, но като знаеш резултата вече не е същото.

Още по кофтите е, че ДЮК победиха. 😊

Догодина сме ние. 😊

6. ХУДОЖЕСТВЕН СТИЛ

6.1. Основни понятия и дефиниции

В българската лингвистика понятията художествен стил, художествена реч, стил на художествената литература се използват синонимно, но преобладават мненията, че художественият стил се противопоставя на всички останали комуникативни стилове по особената си естетическа функция. Правилното разбиране на художествения стил е възможно, като посочим в какво се състои разликата между *художествено* и *нехудожествено*. При функционалните стилове – научен, официално-делови, публицистичен, разговорен, и при разновидностите на езика – интердиалект, диалект, предназначението на езика е да бъде средство за общуване, т. е. неговата основна функция е комуникативната (независимо от целите на общуване при различните стилове – общуване, съобщение, въздействие). Докато при художествения стил освен комуникативната функция езикът има и *естетическа функция* – създава се вид изкуство (художествена литература).

Художествената реч (стилът на художествената литература) или художествено-функционалният стил има свое определено място във функционалната система на съвременния български книжовен, което се определя от четири основни признака: 1. единство на комуникативност и естетичност; 2. използване на разнообразни стилистични подсистеми; 3. широко използване на изобразително-изразителни средства и 4. проява на творческата индивидуалност на автора.

За художествения стил е характерна официалност при общуването, която изисква предварително обмислена композиция и речева организация на художествения текст. Художествената реч значително се разграничава от другите функционални типове реч (научна, публицистична и делова) по отношение на признака официалност. Защото по същество тя е предназначена да обслужва естетическата сфера, в която сложността на отношенията *писател – герой – повествовател – читател* и средствата за тяхната речева реализация не винаги могат да се възприемат като строго „официални“.

За художествена реч е характерна косвена, опосредствена връзка между отправителя и получателя, докато в книжовно-разговорната реч е налице пряк контакт, при който се общува и с вербални, и с невербални езикови средства. Но в същото време характерът на контакта в художествената реч се усложнява от разноликия „образ на автора“, който трябва да установи връзката на читателя с цялостната естетическа организация на езиковия материал, задължително

активизирайки у него възприемането на текста. И ако в книжовно-разговорната реч говорещият е свободен да използва вербалните и невербалните средства при прекия контакт, то в художествената реч може да се имитира, да се възпроизведе пряка връзка, но тя е винаги подчинена на естетическа задача, която си е поставил авторът.

Смята се, че за художествената реч е основна писмената форма, макар че е първично изкуството на устното народно творчество, за разлика от книжовно-разговорната реч, която е главно устна. Този екстралингвистичен фактор по отношение на художествената реч обаче трябва да се приема условно, защото художествената реч с нейните образни средства се ражда в устна форма.

В българската стилистична наука се налага схващането, че художественият стил е подсистема на книжовния език, която има свои специфични особености, свързани с възможността за използване на всички езикови средства от общо-народния език.

Основните стилови маркери на художествения стил: *художественост* (единство на комуникативна и естетична функция); *образност* (продуцираща и рецептираща); *експресивност* (постигната чрез използване на различни стилови системи) и *индивидуалност* (образът на автора и образът на читателя); всички те се намират в тясно взаимодействие, което се проявява в езика на художественото произведение:

- *Художественост*, резултат от единството на комуникативни и естетически функции, обединяващи всички езикови единици в художествения текст, в който те придобиват желанието от твореца естетически смисъл. Художествеността се определя като естетически критерий, с чиято помощ се установява принадлежността на литературните творби към света на изкуството.
- *Образност* (образна система), в чиято основа са художествените образи, уникални и единствени за всеки художествен текст, които предлагат множественост от страна на читателя.
- *Експресивност*, постигната чрез цялостната речева системност на художествения текст, в която се използват изразителни средства от всички стилистични системи. Експресивността като стилистичен фактор на художествения текст се отличава от интелектуална експресивност в научния стил, от въздействащата експресивност в публицистичния стил, от пряката експресивност в книжовно-разговорната реч. В художествената реч експресивността е задължителен стилов признак, пронизващ цялостната художествен-образна система, чрез експресивността в единство с другите функционални стилове художественият текст се превръща в естетическа реалност. Експресивността като стилова характеристика е тясно свързана с естетическата категория емоционалност, като

езиковите средства за тяхното изразяване не са специални в художествения текст. Всяка езикова единица може да изпълнява ексресивно-емоционална и естетическа функция, но само като част от цялото, в конкретния синтагматичен и асоциативен ред. В художествения текст езиковите единици се характеризират със семантична двойственост в резултат на противоречието между основното им значение и допълнителното значение, които актуализират различна степен на изразителност при създаване и при рецептиране на текста.

- *Индивидуалността* като основна и задължителна стилова характеристика на художествения текст се предопределя от „образа на автора“, включващ единичността, персоналността на твореца, сложността и многообразието на неговия микорпоглед, на неговата гледна точка при възприемане на реалния свят, при създаване на художествената действителност в текста.

При наблюдаване на лингвистичните особености на художествения стил е необходимо да се има предвид следното:

- Подборът и организацията на езиковите средства се подчиняват на художествената идея на творбата.
- Използва се (без ограничение) цялото богатство на националния език, т.е. езикови средства от всички равнища (фонетично, морфологично, лексикално, синтактично, текстово). Следователно лингвистичните особености, които сме отбелязали като характерните за отделните стилове (т.е. за книжовния език), а също и езиковите средства на интердиалекта и на диалекта (териториален или социален), са присъщи и на художествения текст.
- Средствата на националния език (т. е. езиковите средства на интердиалекта и диалекта) имат естетическа функция в художествения стил: тяхната употреба в художествения текст е различна от обичайната им употреба в съответния стил или разновидност на езика (напр. функцията на термините в текст и в поезията на Н. Й. Вапцаров).
- На художествения текст са присъщи както неутрални (общоупотребими) езикови средства, така и средства на образната изразителност (тропи и фигури). Затова при анализа на художествения стил трябва да се търси, от една страна, как неутралните езикови средства (чрез необичайното им съчетаване) стават ексресивни, а от друга страна, по какъв начин средствата на образната изразителност се използват от автора.

Езикови особености на художествения стил:

1. *Фонетични*. Освен посочените при другите стилове фонетични средства трябва да се има предвид засилената роля на звукописа, на звукоподражанието, на ритъма и на римата (при поезията).

2. *Лексикални*. Използва се цялото лексикално богатство на езика: активен и пасивен речник (историзми, архаизми, неологизми), думи с обща употреба и думи с ограничена употреба (термини, диалектизми, жаргонизми, поетична лексика – *разлъка, блян, нозе*), думи с пряко и с преносно значение (и то индивидуални, авторски преносни употреби, необичайни – за разлика от другите стилове), фразеологични словосъчетания, развита многозначност, богата синонимия, използват се антоними, омоними, пароними, тропи (метафора, метонимия, ирония, епитет и т. н.).

3. *Морфологични*. Използва се цялото морфологично богатство на езика: активни са всички части на речта с техните граматически категории, засилена глаголност, преобладаване на конкретни съществителни (този факт е свързан с конкретността на изображение в художествения текст), умалителни, увеличителни форми на имената, използване на всички видове наклонения.

4. *Синтактични*. Използва се цялото синтактично богатство на езика: съвместна употреба на различни видове прости изречения, повторени части, обръщения, безсъюзно свързване, присъедителни конструкции.

Срещат се различни видове функционално-смысловни типове монологични и диалогични текстове, разнообразни средства за текстова свързаност (включително отсъствие на такава свързаност), абзацно членене на текста (или липса на такова членене) със стилистична функция.

Подстиловете на художествения стил са сравнително устойчиви в диахронен аспект, което се отнася и до жанровата им реализация.

- Лирическият подстил (поезия) включва *жанровете*: лирическа песен, ода, балада, сонет, поема, елегия и др.
- Епическият подстил (проза) включва жанровете: разказ, новела, повест, роман, лирическа импресия и др.
- Драматургичният подстил включва жанровете: драма, комедия, трагедия, фарс.
- Художествените произведения се групират в три литературни *рода*: лирика, епос и драма.

Освен всичко казано, трябва да се има предвид, че най-вече в художествените произведения се проявява и *индивидуалният стил* на твореца. А този индивидуален стил също обуславя специфичен подбор и организация на използваните езикови средства.

6.2. Упражнения

6.2.1. Прочетете внимателно художествените текстове и определете езиковите маркери на кои функционални стилове се откриват във всеки един от текстовете. За целта определете:

а) Темата на текста.

б) Условиата на общуване.

в) Езиковите средства. (От теоретичните бележки си припомнете какви лингвистични особености притежава всеки един от стиловете.)

Направете извод: С каква цел авторът „имитира“ съответния функционален стил (характеристика на персонажа/героя, заявена оценка за събитието/случката, създаване на близост с читателя, търсене на хумористичен ефект)?

6.3. Текстове за упражнения

6.3.1 Трагедия

Пејо Яворов

В ПОЛИТЕ НА ВИТОША
ТРАГЕДИЈА. ПЕТ ДЕЙСТВИЈА
СЪБИТИЕТО СЕ ИЗВЪРШВА В СОФИЈА,
СЕГАШНО ВРЕМЕ, М. МАЈ.

УЧАСТВУВАТ:

ХРИСТО ХРИСТОФОРОВ

СТЕФАН В. ДРАГОДАНОГЛУ

Д-р ВАСКО ЧИПИЛОВСКИ

ЧУДОМИР ЧИПИЛОВСКИ

МАРКО ПЕТРОВИЧ

Г-ца МИЛА В. ДРАГОДАНОВА

Г-жа ЕЛИСАВЕТА С. ДРАГОДАНОГЛУ

Г-жа АМЕЛИЈА М. ПЕТРОВИЧ и др.

ДЕЙСТВИЕ ПЪРВО

КАРТИНА

Салон с богатска нареда в дома на Стефана Драгоданоглу. В дъното балкон и странични прозорци. Външен далечен изглед – Витоша. Майска надвечер.

Мила Драгоданова (*в бяло облекло, права, запечатва довършено писмо и по всичко се вижда, че върши това скрито. Отвън се чуе неясен говор: там слугинята се занимава с господарското дете. Действащата отваря вратата*). Митро, нямаш ли работа?

Слугинята (*отвън*). Детето се събуди. Взех го да не плаче.

Мила. Какво прави баба Ивана?

Слугинята. Тя готви вечерята.

Мила. Добре. Дай детето. Взemi това писмо и тичай да го пуснеш в пощенската кутия. Знаеш ли къде? На ъгъла, до голямата къща.

Слугинята (*влязла*). Аз все там пушам писмата, когато ме прати госпожата или господаря.

Мила. Тъй. Знаеш ли да четеш?

Слугинята. Не знам, госпожице.

Мила. Добре. Тичай сега. (*Слугинята излязла*.) Бърже, че малкия ще се разплаче у мене. (*Отива към средата на стаята, като люлее детето*.) Засмей се, миличък! Засмей се на леля си. Вече седмица съм тук, не ме ли познаваш? На толкова месеца юнак! (*Целува го*.) А, виж там, виж в огледалото: още едно бебе. (*Бленува*.) Ти си мое момче. Не бива... моето момче не бива да плаче. (*Сяда*.) Какво? Гладен ли си? Кажй на мама, гладен ли си? Аз ще те накърмя (*Притиска детето на гърдите си като майка и остава няколко мигновения в мечтателно упоение. На вратата се похлопва с малък промеждутък. два пъти*.) Влезте!

Чудомир Чипиловски. Влязохме. Видях Елисавета в кола, навярно да посрещне Стефана, новия народен представител. Цъфна нашата родна околия и завърза през тия допълнителни избори – да кажа ли какво? Един брадат...

Мила. Кажй по-добре как се сбърка да дойдеш.

Чудомир. За сбъркване – не се сбърках, защото трамвая ме тръсна тъкмо пред вашата врата. И аз съм очарован, като те гледам тъй. Би трябало да те види Христофоров, за да забрави несполуката си. За кого беше та, за брата или любовника? Тури ръка на сърцето си и говори. О, ти си турила там едно... бебе! Жени, детето е най-скъпия ваш брилянт, казва една «Настолна книга за майките», която вятъра беше разгърнал на битпазар... А, моите роднини са пресметнали, че майка ми е достатъчно богата с един брилянт като мене, и затова са разграбили всичко

оставено от баща ми веднага следсмъртта му. Но вижда се колко струвам аз, щом тя е принудена да плете зимно време чорапи на всички мои братовчеди и братовчедки – да им изсъхнат... Чакай, аз изключвам твоите – защо се мръщиш!

Мила. Моля ти се!

Чудомир. Кажы, кажы, виждам, че е на езика ты; наречи ме: груб, циник. Тъкмо така ме нарече днес в събранието на юристите един голям миролюбец, разбира се, защото трепере над бащината си кесия. Знаеш ли, не е чудно да бъде закрит Юридическия факултет за един-два семестъра. Не е въпрос за изключения студент, а за принципа. Нашите филолози ръмжат, но не лаят. Аз искам те и да хапят. Ако наистина бъде закрит Юридическия факултет, ще напусна филологията и ще се обявя за юриспруденцията. Най-лесно е да бъдеш записан между отписаните.

Слугинята. Госпожице, пуснах го.

Мила (*става*). Добре. Вземи детето.

Глас на възрастно дете. Лельо-о, мама доведе ли тати-и?

Мила. Хвани и Василя за ръката. Отведи го на улицата да чака баща си.

Глас на възрастно дете. Тук ли е леля?

Слугинята (*излязла*). Няма я. Ела да посрещнем татка ты.

Мила. Ты млъкна! Как тъй?

Чудомир. Да почина. А дотогава – кажы, ако има нещо за Христофорова. Тая заран сте се срещнали в улица «Леге».

Мила. И разменихме по две думы. Зададох се познати. Омръзна ми това криене. Време е за последното решение.

Чудомир (*усмихнат*). Бедната! Вижте там, да се свърши и моето посредничество. (*С движение*.) По-други дела, дела велики ме зоват...

Мила. Моля ти се! Пак ли ще почнеш?

Чудомир. Та крив ли съм аз? Винагы, когато прекарам един час с Христофорова, ставам такъв: набира ми се. С него – мълча, не смея да говоря или поне той не ми дава поводи. Тоя бивш будилник...

Мила. Е де!

Чудомир. Извинете, ваша любяща нежност, ще избирам думы по ваш вкус... Тоя бивш захаро-думен оратор по работнически събрания, тоя настоящ лъчезарен политически деец, тоя неподобен публицист, тоя доброволец в литературната критика, крив ли съм, че той сам така се нарича!... Тоя... изобщо тоя човек, създаден сякаш само да приказва, вечно да приказва... когато съм аз при него – повечето мълчи, мисли, разхожда се, пуши, пие кафе и нито ме поглежда, ако не разпитва или не слуша за тебе. (*Вижда, че Мила е отишла на прозореца и се е подвесила навън*.) Ако не искаш да слушаш какво говоря, не чуеш ли, че свърших!

Мила.Е?

Чудомир. Аз свърших.

Мила. Продължавай, ако искаш.

Чудомир. Христофоров ми поръча да ти кажа, че непременно трябва да се срещнете утре-други ден.

Мила (*приближава*). Той ми каза това отзарана на улицата. И аз току-що му изпратих писмо по пощата.

Чудомир. Нели знаеше, че ще дойда, че винаги навреме дохождам?

Мила. Като съм те виждала само когато пристигнах, преди седмица!

Чудомир. Отсъствуваше Христофоров, нямаше защо да идвам и аз. Пристигна той, ето и мене тук. Назначи ли му rendez-vous?

Мила. То се знае. И това ще бъде последната скрита среща.

Чудомир. Дали са на същото мнение дядо Васил и баба Василица?

Мила. Те мислят, че всичко се свърши още тогава, преди три години, когато снаха ми залови писмото на Христофорова от Швейцария.

Чудомир. Е, та?

Мила. Нищо. Тогава аз бях на шестнайсет години и нашите видяха работата в особна светлина. Те взеха Христофорова за човек, който иска да се забавлява, или кой знае...

Чудомир. И сега?

Мила. Сега – какво. Естествения край. Може ли нещо друго? Аз бях млада...

Чудомир. И като остаря?

Мила. Напълних деветнайсет и подбрах двайсетте.

Чудомир. Ой.

Мила. Значи, трябва да се свърши. За него е лесно. Той има партия, вестник, литература, ако щеш. Какво имам аз? Само него: от сутрин до вечер, от вечер до сутрин. Ти можеш да се смееш, ако искаш. Но това е вярно. За нищо друго не мисля, нищо друго не искам...

Чудомир. Кажи му това, когато се срещнете, тъкмо тъй, както го каза мене.

Мила. Затворили са ме в оня див край! Занесох цял ковчег книги оттук – изчетох ги; каквото имаше българско и руско в градското читалище там – изчетох го... Като си помисля колко и какво четох! Мога да кажа: от библията до Дарвина. Защото четох библията два пъти: еднаж на български и други път на френски. На френски – можеш ли си представи търпение – от кора до кора. И «Произхождението на видовете», която баща ми получи като премия към едно медицинско списание...

Чудомир. Дето дири само рецепти против ревматизма, когато не приказва за корена си...

Мила. Сега той і майка ми имаха і по-друга грижа: те ту ме пращаха в Русія, при по-младія брат, ту ми избираха мѣж.

Чудомир. В Русія – да не правят і тебе лекарка? Тогава вече, с брата си, двама лекари, непременно ще изцерите ревматизма... разбира се, доколкото той не е в корена!

Мила. Не ми е за шегі. Не знаеш колко бях угнетена. Отдавна исках да дойда в Софія, но родителите не ме пущаха. Може би не им се искаше да останат съвсем сами, а може би і нещо друго. Имаше там єдин... който не ме оставяше да се покажа на прозореца. Той все на отсрещното кафене стоеше і дебнеше да ми се поклоні і усмихне. Нашите забелязваха това- і много често го канеха в кѣщи.

Чудомир. О!

Мила. Той дойде преди месец тук.

Чудомир. В Софія?

Мила. Да.

Чудомир. Кой е, какѣв е?

Мила. Кой і какѣв ще бѣде, когато майка ми може да хареса само богат зет... Та і баща ми.

Чудомир. Вие сте достатѣчно богати.

Мила. Какво от туй?

Чудомир. Е, да, і зетя донегде ще крепи корена...

Мила (*се смее*). І ще цери ревматизма. Защото е лекар.

Чудомир. Но кой?

Мила. Отгадай. Той дойде тук да се запознаел с нещо ново в някоя болница, по очните болести.. Дано поне тогава някой сляп пациент се сбѣрка да отиде при него...

Чудомир. Кой ще бѣде!

Мила. Аз казах на нашите, че искам да дойда в Софія – і тоя път те с охота ме пуснаха. Дали помислиха, че хуквам подир него? Или може би – защото Христофоров пристигна там по агитация! (*Смее се*.) Знаеш ли? Аз спечелих на Христофорова єдин избирател, нашия слуга...

Чудомир. Кажі най-после кой е тоя доктор?

Мила. Мѣчно ли е да отгатнеш? Єдин братовчед – втори, – който навярно смята да купи позволение от владиката...

Чудомир. Ба, възможно ли е? (*Силно*.) Д-р Васко!

Мила. Да.

Чудомир. Д-р Васко... А че той е глупав като обущата ми! Пардон, като ония, които скѣсах, защото тия – те са умни, те са на Христофорова. Какво ги гледаш, още не си станала негова жена, за да ти се свиждат. Измѣкнах ги от кѣщи на дру-

гия ден след заминаването му. Трябаше да се явя по-приличен на едно място... Сега ме е срам да ги върна.

Мила. Добре, че се отплесна, инак...

Чудомир. Но тоя Васко!

Мила. То е само смешно.

Чудомир. Смешно? Любезна госпожице, смея да се похваля с чувство по-деликатно от вашето. Домогването на д-ра Васка, поддържано от вашите почтени родители, за някакви двесте хиляди лева, па нека бъдат и два милиона, някак си понижава вашата цена. Това primo. Secundo – то отмества г-на Христофорова на много унизителна позиция: да съперничи с един Васко... въсеница... какавида... шушка... нищо!

Мила (*наивно*). Остава да ме увериш, че говориш това сериозно. Но аз ще поискам от Христофорова да направи предложение. Тогава всички ще се отнесат към него по-иначе. То мина, миналото.

Чудомир. Дали е момент – веднага след изборите? Знаеш ли нещо от станалите разпри между бъдещите шурей и зет?

Мила. Нито искам да зная! Какво общо между моята любов и техните партизански ежби? Ако нашите рекат да ми налагат своето, аз зная пътя.

Чудомир. И то ще бъде по мой вкус и за Христофорова чест. Желая всичко неприятно за моите роднини и всичко достойно за моя приятел. Моите роднини, ох: ето това се вика пълнота на чувството! Моето чувство към тях е прошнуровано и запечатано с печата на вечността. Нему равно е само чувството ми към Христофорова...

Мила. Няма защо да го казваш.

Чудомир. Шопенхауер казва нещо много лошо за приятелството и нещо много хубаво за кучето. Аз оправдавам своето приятелство с благородството, което открих у себе си: кучешкия инстинкт... (*Мила се усмихва, той също.*) Какво! Помисли макар за обущата... Че тях аз просто ги откраднах, за да избавя Христофорова от неловкостта сам да ги предлага... А с д-ра Васка, слушай: късо режи, да не отиде далеко. Той идва ли тук често?

Мила. Чакай, някой иде.

Слугинята (*от вратата*), Госпожице, г-н доктора.

Мила. Кой доктор?

Слугинята. Оня, дето превърза на Василча пръста.

Мила. Разбрахме се. Нека влезе.

Чудомир. Той? В една сваятна драма не се позволява това...

Д-р Васко Чипиловски влиза, съзира Чудомира и разочарование се изписва на лицето му. Той се покланя на Мила, готов да пристъпи за ръкуване.

Чудомир (*се изпречва и го задържа един момент*). Да, мой любезни, като почнеш от Аристотеля и стигнеш до Лесинга, като прескочиш у Аверкиева и се озовеш случайно при моя професор, всички теоретици на драмата говорят, че не се позволява това: да се явиш от невиделица, съвсем немотивирано.

Д-р Чипиловски. Аз видях г-жа Елисавета...

Чудомир. Че отиде към гарата. Също като мене, толкова по-зле! И та помисли, че няма кой да пази къщата ?

Д-р Чипиловски. Аз знаях, че госпожицата ще бъде тук.

Чудомир (*в комическо отчаяние*). Фарс!

Д-р Чипиловски (*объркано*). Господине, аз не играя фарсове. Бях в сладкарницата, дето ходя всеки ден по това време... Четях вестници и ядях нещо, когато...

Чудомир (*отива към средата на стаята и говори като на себе си*). Да изядеш едно «нещо», за да изчетеш хрониката на всички вестници, без да ги купуваш... като при това, додето свършиш «нещото», десет пъти погълнеш с очи немцойката, която ти служи... и после да не признаваш, че си фарсова фигура в драмата...

Мила. Чудомире!

Д-р Чипиловски. Слушай. Ако ям – ям, защото кафето ми вреди, и не знам тебе какво... За другото, което приказваш, мълча, защото не ти прави чест пред госпожицата. Да.

Мила (*гледа Чудомара престорено строго*). Разбира се.

Чудомир (*като ехо, отивавки към балкона*). Разбира се.

Д-р Чипиловски. Госпожице, извинете, аз не съм виновен за всичко това и много съжалявам.

Мила. Моля! Седнете.

Д-р Чипиловски. Но позволете най-напред вам да честитя голямата радост, избора на брата ви за народен представител.

Мила. Мм, благодаря.

Д-р Чипиловски. То е, уверявам ви, едно голямо събитие за нашия роден град.

Мила. О, мислите ли?

Д-р Чипиловски. Без никакво съмнение. Само да погледне човек по-отблизо. Васил Драгоданоглу и неговия син Стефан Драгоданоглу. Васил Драгоданоглу, комуто и турски паши чест са правили. И неговия син при бащино богатство да остави спокойствието си за общественото благо. Какво получава един народен представител? Мнозинството от нашата околия показва, че още има съзнание у нас и-че знаем да ценим хората. Какво щеше да бъде например да се избереше противника на Стефана! Някакъв си... не знам какъв... отде... чий син...

Мила. Вашите... комплименти... Вне сте много любезен.

Чудомир (*връщайки се откъм балкона*). Разбира се.

Мила (*като ехо*). Разбира се.

Д-р Чипиловски. Азго виждах в София, на улицата, има три седмици. (Поглежда Чудомира.) За Христофорова говоря. Ти вървеше с него, не вярвам да сте приятели. Тряба да си... да си осветлил госпожицата; искам да кажа – трябва да си го описал какъв човек е.

Чудомир. Колкото за туй, тя е не само осветлена, но някак и поизгорена. Дори преди да дойдеш, ние все за това приказвахме.

Мила (*поглежда стеснено*).

Д-р Чипиловски. А, сега разбирам. Сега разбирам защо бяхте тъй наострени, когато влязох. Но важното е – края. Право, госпожице, то е едно щастие за града и чест за всички ни. И за мене, защото, макар втори, сиреч далечни братовчеди, искам да кажа, макар че това не трябва да се смята никакво роднинство... (*Чудомир кашли, за да не се размее.*) Човек... човек пак се чувствава близък. Да, и някак си...

Чудомир. И някак си съжалява, че не е наистина близък. О, пуста кашлица.

Д-р Чипиловски. Да, някак си...

Чудомир. И тъй – и тъй!

Мила (*кашли*). Чудомире, да не си запушил!

Чудомир. Аз мога да се въздържам, но има хора, които стават и от сън да пушат.

Д-р Чипиловски. Аз не пуша.

Чудомир. Дойде ми наум за оногова, с когото си ме видял преди три седмици: той пуши много.

Мила. Горка, която го вземе.

Чудомир. Речи, братовчед: коя ли ще го вземе!

Д-р Чипиловски. Някоя като него.

Мила (*разсеяна*). Разбира се.

Д-р Чипиловски. Разбира се.

Чудомир. Я да видим, като се разбира, ти какво разбираш?

Мила. Тъй скоро! Нашите си идат. Извинете, господа, ще постоите малко сами. (*Излизайки.*) Но бъдете мъдри, не се карайте като роднини, макар да сте такива.

Чудомир (*след нея*). Не знам дали и с мене той се счита близко-далечен... и тъй – и тъй.

От двора се чуят смесени гласове, между които едва се различава един детски: «Тате, тате...»

Д-р Чипиловски (*става, ослушва се, после говори.*) Чудо, ти не ми се харесваш днес.

Чудомир. Има хора, на които да не се харесаш е просто дълг.

Д-р Чипиловски. Ето, изведнъж се дръпна. Каква ми е вината?

Чудомир. Първо, че тъпчеш земята, на която аз правя чест да стъпвам – и дори нерядко на бос крак...

Д-р Чипиловски (*се смее*). Хубаво го каза.

Чудомир. Второ: като че не ти стига д-р Васко, но отгоре се наричаш и Чипиловски.

Д-р Чипиловски. А че и ти така се наричаш: Чипиловски.

Чудомир. За нещастие. Един от двамата ни би трябвало да се нарича инак.

Д-р Чипиловски. Ех, пък ти промени името си и туйто.

Чудомир. Май че ще го направя. И сериозно мисля дали заслужвам името Кочкарев.

Д-р Чипиловски. Как, как?

Чудомир. Но тогава ти ще трябва да се наречеш Жевакин или Анучкин, или найсетне – Пържени яйца.

Д-р Чипиловски. Ха-ха-ха. Пържени яйца.

Чудомир. Не, по-добре Жевакин: ти се смееш тъкмо като него.

Д-р Чипиловски. Какво е всичко това!

Чудомир. Комедия от Гоголя – «Женитба».

Д-р Чипиловски. Ти отде знаеш! Кой ти каза?

Чудомир (*го изглежда под вежди*). Мънинка – тънинка – с мили очички – с малки ръчички – тая вечер прилича на лилия...

Д-р Чипиловски (*доверително*). Право да ти кажа, колкото за хубост – не е по моя вкус.

Чудомир. Знам, в това отношение ти би предпочел оная, сладкарката.

Д-р Чипиловски. Виж...

Чудомир. Чакай да не те виждам! (*Обръща гръб и се отстранява*.)

Д-р Чипиловски. Е, чакай, какво... да не би да ревнув...

Елисавета Драгоданоглу (*влязла бързо*). О, нашите гости сами стоят. (*Гледа ги*.) Какво тѣй! Защо не седнете? (*Ръкувайки се*.) Докторе, благодаря: пръста на сина оздравя. (*Тихо*.) В наше отсъствие, дето викат: на завоювание? А ти, Чудомире?

Чудомир. Аз дойдох да видя дали на мама е останало време да уплете и мене едни чорапи и да ги тури в дисагите на народния представител... защото по всичко се вижда, че скоро ще ми трябват за някоя сватба.

Елисавета (*преханва устна*). А... Не и да поздравяш депутатата?

Чудомир. Моя братовчед, д-р Васко, уж за туй е дошъл, пък забрави да върви поред, след като почна вече от «госпожицата».

Елисавета. Госпожицата?

Чудомир. Не аз – моя братовчед се обръща тѣй към нея. Той не помни, види се, че до вчера я въртеше на ръце около себе си, а тя посягаше да го лови за брадата.

Елисавета. Да, но тя е вече мома и твоя братовчед не е и за нея тъкмо такъв, какъвто си например ти.

Чудомир. Знам и той сам одева каза, че обича и тъй – и тъй.

Д-р Чипиловски (*иска да обърне разговора*). Стефан добре ли се чувствава?

Елисавета. Съвсем добре. Ще промени палтото си и ще дойде. Каза: имал сила още десет избора да направя.

Чудомир. Нека стане министър на полицията, да направи всички избори в България. Елисавета. Плоско.

Чудомир. И керемидата е плоска, но като падне на глава – боли.

Елисавета. Чудомире! Ти се забравяш. Ако си дошъл у хора, бъди човек, ако ли не...

Чудомир.. иди по дяволите? Отивам.

Стефан Драгоданоглу (*влиза, към Чудомира*). А, какво, чакай! (*Към другите*.) Това опako момче пак нещо...

Д-р Чипиловски (*се ръкува*). Стефане, позволи ми с най-голяма радост...

Драгоданоглу. Благодаря, докторе, благодаря. Без церемонии, да отдъхна. Оная вечер банкет, снощи овация... (*Към Елисавета*.) Има ли поздравителни телеграми и тук? О, аз забравих, цял куп: видях ги в другата стая. (*Към Чудомира*.) А ти – дай си ръката. Много здраве от майка ти, има там нещо за тебе. Докторе, много-много нарочни поздрави от баща ми и майка ми. Моя доктор, каза баща ми... (*Ослушва ee*.) Да не би някой? Сега не вярвам, но след вечеря сигурно ще дойдат приятели. (*На Чудомира*.) Ти какво си ме зяпнал?

Чудомир. Слушам народа и чакам да видя бога. Глас народен, глас...

Драгоданоглу. Как беше? Воск...

Чудомир. Вокс. Vox populi – vox dei. Слушам го пресипнал и мисля.

Драгоданоглу. Какво измисли?

Чудомир. Че у нас в изпитото вино и ракия при дадени случаи би могло да се спиртосат всички наши народни представители и да се образува един музей на парламентаризма...

Драгоданоглу (*широко отвари очи*). О!

Елисавета. Искаш да кажеш...

Чудомир. Знам, че той почти не пие.

Драгоданоглу. Е, тогава – да не си станал монархист?

Елисавета. Боже.

Д-р Чипиловски. А? Да не е станал монархист!

Чудомир. Ако беше питал само д-р Васко!

Драгоданоглу. Е, че? (*Гледа го*.) О, о! Трябаше изведнаж да се догадя. Та кажи си болката от-крито... Но там вече, на такава болка, докторе, и твоята наука не може

да помогне. Пропадна г-н Христофоров въпреки всичките усилия на въртоглави даскалетини.

Д-р Чипиловски. И гамени.

Чудомир (*вън от себе си*). А ти – какво си!

Драгоданоглу. А!

Д-р Чипиловски (*объркан, почервенял, се обръща внезапно към Елисавета*). Извинете, госпожо!

Комическо впечатление.

Драгоданоглу. Чудомире, аз не обичам такова държане. Доколко това е хлапашко – виж, и сам доктора, наместо да се разсърди, почна да се смее.

Г-жа Амели Петрович, водеща за ръка Мила, и Марко Петрович влизат.

Амели (*с едва чувствуван чужд акцент*). Както е прилично след победата: всички са весели и засмени. (*Целува се с Елисавета, подава на Драгоданоглу ръката си, до която той допират устни, и поздравява с глава д-ра Чипиловски и Чудомира.*)

Петрович. Госпожо! (*Подава ръка на Елисавета и после на Драгоданоглу.*)

Разговора следва без прекъсване, изказите се кръстосват в спреварата.

Елисавета. Каква изненада!

Драгоданоглу. Бай Марко... Да, депутат – при твое подпредседателство.

Петрович. Бяхме на покупка и минавайки оттук, попитахме... А, гърлото – липов цвят или пастили, Chlorate de potasse.

Елисавета. Моля, минете.

Драгоданоглу. Да. Благодаря. Госпожо... (*Представя д-ра Чипиловски и Чудомира.*)

Амели. Приятно ми е да ги видя. И с двамата вече... Срещала съм ги тук.

Петрович (*се ръкува с д-ра Чипиловски*). А по-младия?

Драгоданоглу. Студент – и щеше да бъде отличен, ако не обичаше да прави опозиция: всекиму и за всичко.

Петрович. Напротив, така прилича на младостта. Ще има и той време като нас с много неща да се примири – и още как!

Чудомир (*ту се усмихва, ту се чумери*).

Драгоданоглу. Странно, той още не ти е възразил.

Петрович. Ще ми направи удоволствие. (*На Чудомира.*) Какво учите?

Мъжете и жените се събират поотделно и постепенно излизат напред.

Амели. Вие имате един щастлив вкус за кулборите, госпожо. Тая рокля ви прави на...

Елисавета. Преди месец навърших дваисет и пет.

Мила (*прехапва устна*).

Амели. Аз пък щях да кажа двайсет и четири, ако нямахте син на десет. А ти. Мила, прочете ли книгата?

Мила. Срегнах един галицизъм... *(Не може да си спомни.)*

Амели. Донеси да го видим. *(Мила излазя.)* Извънредно симпатично дете.

Елисавета *(като че продължава предишния разговор)*. Когато бях като нея, аз вече отдавна имах дете. *(Суетно.)* И то, още десет години, ще гласува вече за баща си.

Те седат.

Амели. Аз пък съм се омъжила на 24, и то преди 12 години – и още нямам. Да бях имала един син, бих искала той да отмести баща си... Но там, оня господин, който постоянно се усмихва, струва ми се, че идва често у вас и ухажва?

Елисавета. Как ви се вижда? Бедния, в такава компания... Да го повикам ли?

Амели. Моля, моля, оставете го.

Елисавета. А как ви се вижда?

Амели. *Quantite tout-a-fail negligeeable.*

Елисавета. Че и тя какъв по-добър ще чака... Аз едно време... *(Млъква, понеже Мила дохожда с една книга и сядва при Амели.)*

Чудомир *(който е слушал отстрани разговора на Драгоданоглу и Петровича, се вмесва)*. Реликвии!

Петрович *(се смее)*. Да, да. Госпожо, не забравяйте да запазите в семейната сбирка скъсаните цървули, които вашия мъж казва, че е донесъл.

Елисавета. Те са съвсем нови. Стефане, обувал ли си ги? *(На Амели.)* Той де е научен на такива неща?

Мила. Аз, като погледнах, дето бяха завити, помислих, че е октопод.

Дружен смях.

Чудомир *(е повикал Мила настрана.)* Аз ще си ходя, да не стеснявам господата. На Христофорова – нещо особно?

Мила. Нищо – освен писмото, което му пратих. Но ти дохождай по-често.

Чудомир. А *propos*, Елисавета и Васко как са?

Мила. Изглежда, че се разбират. Тя дори ми говори вече за него. Ох, не мога да го гледам.

Чудомир. Аз ще го измъкна оттук.

Драгоданоглу. Вета!

Чудомир *(на Мила)*. А тя иска да минава за модерна.

Мила *(се усмихва и отива при Амели, която я хваща за ръка и туря до себе си)*.

Драгоданоглу. Чела ли си во вестниците дописка за някое бурно предизборно събрание, Вета?

Елисавета. Дописка ли?

Д-р Чипиловски. Чето имаше по всичките...

Драгоданоглу. Не, не, подробна дописка – и дали си запазила тоя брой.

Елисавета. Такава дописка...

Петрович. Спомням си, то бе в някой от социалистическите.

Чудомир. Аз ще та го донеса утре. (*Към д-ра Чипиловски.*) А сега, г-н докторе, като поднесохме поздравите си, да ходим.

Д-р Чипиловски. Аз... да.

Сбогувания при следващия разговор.

Драгоданоглу. Ние почти не чухме гласа на доктора.

Д-р Чипиловски. Аз – с политика...

Амели. Тъкмо политаката е за всички, дори и за жените.

Елисавета. А знае какво пишат всички вестници.

Д-р Чипиловски {*поласкан*}. Ех.

Чудомир (*като че говори само нему*). Ако искаш да ставаш директор на Обществено здраве, да не мислиш, че може без политика!

Петрович. Дори не без голяма.

Д-р Чипиловски (*скромно*). Моите претенции не отиват дотам.

Чудомир (*при вратата само нему*). А ти помисли, че някому ще мине през ума такава нещо, та се оскърби.

Елисавета. Аз трябва да дам на Чудомира пратеното от майка му. Две минута. (*Излазя.*)

Амели (*поглежда към вратата, презрително*). Но, миличка, доктора с'est un..

Драгоданоглу. Така с тоя Христофоров, с тоя идеален г-н Христофоров.

Петрович. В какво собствено го обвиняваш?

Драгоданоглу. Неговите възвания, неговите речи... Та видял си в дописката, разбрал си сми-съла на всичко. И ако то не е долно...

Петрович. Долност не видях, затова ти и заговорих. Видях само един противник, който се е борил с всички законни средства против беззаконията на властниците. (*Сяда.*)

Драгоданоглу. Когато и ти говориш тъй, няма защо да се възмуцавам, че Христофоров се осмели в онова събрание, за което дописката лъготи, да гръмне насреща ми: полицейски кандидат, утрешен избраник на пияни цигани! То бяха възмутени граждани, които той нарече пияни цигани, а не някаква моя приготвена шайка. Аз го спасих, той трябва да ми благодари. Инак – не само копчетата на жилетката му щяха да откъснат, но и дробовете му нямаше да останат. (*Сяда.*)

Петрович (*изважда цигари*). Дамите? Но и без позволение ще запуша.

Драгоданоглу. Мила. (*Тя отива да постави на масата пепелница и паличета*). То беше отврати телно. Както бях пред него, готов да заема мястото му на

трибуната и да възразя, той ме посочи с пръст – не, просто ме блъсна в гърдите... и ме нарече... (*Прекъсва изведнаж, като че си припомня нещо; глухо.*) Мила, дай огън и мене. (*Пали цигара, загледан в ръцете на сестра си и дори похваща лявата и ръка.*)

Мила (*болезнено*). Какво има?

Драгоданоглу. Нищо. (*Гледа мрачно пред себе си.*)

Амели (*на Мила, която е отишла при нея*). Какво ти е?

Мила. Не знам. Без причина.

Петрович. Стефане, ще ме изслушаш ли спокойно?

Драгоданоглу. Мерзавец. Какво и против кого той не говори. (*Интригантски.*) Имаше дори някои намеци, които се отнасяха лично за тебе, уверен съм.

Петрови (*с усмех*). За мене? Тогава непременно съм направил нещо, което сега не мога да си спомня. Ако не бъде за мене, то ще е за друг: когато Христофоров говори, винаги има нещо. Познавам го добре, защото три години беше в нашата партия, па и днес е между моите приятели. Зная как той дойде при нас, зная и защо ни напусна. То бе естествено: такъв голям скок отляво надясно... И той се отъркули значително назад, за да намери мястото си. Докога ще остане там – не зная. Той не е от ония, които могат да депозират ума си в централното бюро на една партия и да оставят на други грижата да мислят за тях. Такива хора мъчно се водят.

Драгоданоглу (*почти грубо*). Да бяхте го оставили той да ви води!

Петрович. За жалост, в това още по няма да го бъде. Той е един философстващ романтик в по-литиката, която сякаш иска да откъсне от действителността. И страх ме е, той сам някога да не се откъсне от всичко.

Драгоданоглу. Виждам, че пред тебе не трябва да се говори за Христофорова. Ще говоря за работа: има двама чиновници при Земледелската банка там, в града, които трябва да уволним още сега. Има и дузина народни учители – но края на учебната година е близък и аз нагласих работата с училищните настоятелства.

Петрович (*гледа Драгоданоглу продължително и любопитно*).

Амели. Но тебе – какво ти е, мое дете?

Мила. Не знам.

Амели. Ти не слушаш мене, а ония... Те говорят за политика... за г-на Христофорова.

Мила. За него.

Амели. И? Ах... (*Навежда се над нея.*) Да? Но защо тая тревога? Трябва съвсем малко кураж. То зависи presque... почти единствено от тебе.

Мила. И аз така си мисля, а все пак...

Амели (*комплиментно*). И той заслужава! Засмей се.

Мила. Аз треперя: струва ми се, че вее. А прозореца е затворен.

Амели. Иди да вземеш шал. (*Мила излазя.*) А вие, господа, млъкнахте? Моя мъж забрави, че ние бързахме. (*Става.*)

Петрович (*сѣщо става*). Имаш право. Амел. Но аз ще кажа още две думи на Стефана.

Драгоданоглу (*се дига изтежко*).

Елисавета (*като влазя*). Прави, да си ходите? (*Към Амели.*) Боже, тия деца... На малкия никнат зѣби: не мога да разбера кога е болен, кога здрав. А големия седнал, че ми говори като баща си...

Драгоданоглу (*нервно*). Остави сега туй. Да не изкараш най-после, че и баща му говори като него!

Амели. Ние разбираме. Умно е детето.

Мила (*влазя огърната в шал и застава като статуя в дѣното*).

Петрович. Виж, Стефане... Когато те посочих на централния партиен комитет като кандидат на партията за тоя избор, аз имах пред вид следните обстоятелства: най-добрите наши хора са в Събранието и ние нямаше кого да противопоставим на Христофорова, човек с обаяние сред интелигенцията. Опозицията се готвеше изцяло да гласува за него, като застави дори и местните величия да се откажат от амбициите си... И аз помислих, че като вземем чрез тебе толкова икономически зависими от баща ти села, нашата победа ще бъде осигурена, нашата неопетнена победа...

Драгоданоглу. Значи, аз я опетних?

Амели. Марко, време е да си ходим. Нели почиваш, това е много политика за днес. (*Предупредително.*) И, струва ми се, че си много строг.

Елисавета (*някак докачено*). Аз ще кажа, че Стефан напразно си бѣхте гърдите по тия избори... Каква полза? Или ни трябва нещо? Имаме си всичко.

Петрович (*на Драгоданоглу*). Откога наемам ваше здание? Зная те оттогава – и нито можех да те помисля способен за такова превръщение... Един човек, занят само да събира наемите от имотите на баща си; един човек без особни политически интереси, съчувстваващ на всички партии – да, на всички партии... Аз се чудя как в две седмици такъв един човек се превърна на... на...

Амели. Но, mon ami, ще свършим ли?

Петрович. Да, Амели. Остави това, Стефане. Недей бърза. С време ти ще добиеш опит и ще бѣдеш друг.

Драгоданоглу. Ще имам пред очи терка на Христофорова.

Петрович. Остави. Но онуй – уволняване чиновници... и учители, не поменувай. То би било връх... (*Туна го по рамото.*) Подир няколко дни ти ще се успокоиш и щеме разбереш по-добре... Сега – у тебе има някакво раздражение срещу противника...

Драгоданоглу. Тоя противник!

Петрович. Тоя-оня, така е: има едно раздражение, което ти размътва главата. То ще мине...

Амели, да бързае! Г-жо, сварете липов цвят на мъжа си...

Амели (*на Драгоданоглу*). Така разстроен? О, как близко до сърцето си туряте всичко. Моя мъж...

Петрович (*на Мила*). Малка моме! Защо си тъй печална? Много, много бърже порасна ти. И за тебе вече трябва една партия.

Елисавета. Да пази господ!

Амели (*сесмее*). Не политическа, госпожо.

Драгоданоглу. Аз няма да ви изпращам, защото – виждате как съм.

Петрович. Е, стой си.

Драгоданоглу (*на Елисавета, пред която са излезли другите*). Подир това прати ми веднага Мила, а ти се погрижи да сложат вечерята. (*Той се разхожда един момент силно сосредоточен, дори се усмихва на мисълта си, но изведнаж тръсва глава от бодлив спомен.*)

Мила (*влиза и се спира незабелязана от брата си, който е почнал отново да ходи*). Аз ти трябам?

Драгоданоглу (*сепнато и грубовато*). Да. (*Изглежда я*). Ела тук. Седни.

Мила (*отива при канапето*). Мога и така.

Драгоданоглу (*затруднен как да почне, потръгва да се разхожда и пак спира*). Мама ме пита... Да. Тя имаше един пръстен, малък златен пръстен с тюркоаза. Дала го беше тебе, но вече много време не съм го виждал на ръката ти. Какво го направи?

Мила. Какво мога да го направя!

Драгоданоглу. Без забикалки. Никой не е ме питал. Аз видях също такъв пръстен у един човек... В начало не обърнах внимание, но одеде, когато ти подаде огън на Петровича, изведнаж нещо блесна в главата ми. Едно време у нас идваше един господин и ти дебнеше само той да посегне към цигара, за да му запалиш кибрит. Но това не е важно. Важното е, че същия този господин има днес на ръката си..

Мила. – същия пръстен, който аз му дадох. (*Сяда.*)

Драгоданоглу. Дотам ли дойде работата!

Мила (*тихо и решително*). Работата е била винаги дотам.

Мълчание.

Драгоданоглу. Значи, мене не остава освен да млъкна. Но аз – аз мисля, че имам право да говоря и ще говоря.

Мила. Слушам.

Драгоданоглу. Ще говоря. Защото съм брат. То е моя длъжност. Аз съм по-стар, мога да виждам и мисля по-добре от тебе – и ти казвам, че всичко това не е хубаво. И ти трябва да го разбереш за своя полза.

Мила. Благодаря.

Драгоданоглу. С какъв тон отговаряш!... Но слушай. Тоя господин още преди три години... не, да не отивам в подробности: ти знаеш как се отнесоха тогава към цялата история майка ни и баща ни... и какво мнение си съставиха те за него.

Мила. Ти споделяш ли го?

Драгоданоглу. Нещо повече.

Мила. Откога? Доколкото зная, макар че той престана да идва у нас, ти не престана да се срещаш с него – и то кой знае дали не от суета да го имаш пред хората между своите познати.

Драгоданоглу. Я повтори! Кога се научи да говориш тъй? Ти нареди всичко това като заучен урок.

Мила. Види се, често съм имала повод да го мисля.

Драгоданоглу. После: да го допуснеш в къщата си и той да съблазни едно дете на шестнайсет години!

Мила. Сега съм на деветнайсет, на двайсет.

Драгоданоглу. Воден не от любов, а от...

Мила. Остави аз да съдя за това.

Драгоданоглу. Развратник!

Мила. Тогава и аз съм развратница.

Драгоданоглу. Развратник е той! (*Дръвва стол и сяда срещу нея.*) Знаеш ли ти неговите...

Мила. Ти може би не знаеш всичко. Аз ще изброя имената с подробности, които той ми разказа, без да го питам.

Драгоданоглу (*слисан*). Е?

Мила. Все пак той не е развратник. За да стигне до мене, той е трябало да мине през целия този път. И най на края ще има с какво да се гордея аз.

Драгоданоглу. Това моята сестра ли е? Момиче, ще те оставя да си трошиш главата – и то ще бъде много заслужено, щом такива бръмбари са бръмнали в нея. Право да си кажа, струва ми се, че днес за първи път те виждам и слушам.

Мила (*почти усмихната*). Тими си брат, знам, че ме обичаш. Но, Стефано, през тия три години ти не забеляза, че аз раснах, мислих, зрях. Па най-сетне всеки заслужва съдбата си. Остави ме и то ще бъде най-доброто. Немога ли да разполагам вече со себе си?

Драгоданоглу. Колкото за това – не можеш. Виж, еманципацията на жената ще влезе в нашата къща последна. Поне няма да оставим да ни водиш, когото си щеш!

Мила. Сам знаеш, че Христофоров не е кой да е. Вътрешно ти го уважаваш. Когато ми се караше преди малко, аз все си оставах с впечатлението на... на някаква фалшивост от твоя страна. Не говориш ли за избора, ти дори не можеш да се разсърдиш. както трябва. И много просто: защото няма за какво.

Драгоданоглу. Ще ли млъкнеш ти! Аз зная какво говоря. И като зная мнението на нашите – и намерението им, – ще говоря и ще върша и от тяхно име.

Мила. Това ми се вижда малко загадъчно.

Драгоданоглу. Ще ти стане ясно, ако искаш, и ще ти светне. Но извади тогава от главата си. Аз не искам нито името му да се поменува в моята къща.

Мила. О, достатъчно го слушахме одеде от тебе.

Драгоданоглу. Що значи тоя език?

Мила. Ако ти се отнасяш така!

Драгоданоглу (*с ръце в джебвете*). И за кого! За един... един... Фу! Но погледни! Един човек, който е отворил адвокатско писалище не работа да върши, а рошевоглавци да събира около себе си... Той се окадява в съда да защити само някой просяк или нехранимайко. Разбира се, те единствено имат време да го търсят по кафенета, като знаят, че ще ги защитава безплатно... Тоя човек не от друго, а от мързел отказа преди два месеца едно дело, което можеше да му плати дълговете... Защото е потънал в дългове. «Не сте прави, казал, не мога да ви защитавам»!

Мила. Само за това човек да му плати дълговете!

Драгоданоглу. Може би то е в условията ви.

Мила. Не бой се. За тия неща той ми е говорил така, както не зная колко мъже са способни да говорят. И ще ти кажа, че...

Драгоданоглу. За твоите пари те обича той! Какво ще ми кажеш? За твоите пари! «Не сте прави, не мога да взема вашето дело.» О, така се печели известност, така се печели слава! Кажи, кажи да видим.

Мила. Преди минута ти изглеждаше да разбираш всичко, както трябва да се разбира. Сега няма вече какво да казвам и – мълча.

Драгоданоглу. И добре правиш. Един... Но ако той имаше някакво намерение, сериозно... неговото държане... там, пред очите на твоите родители, против твоя брат. Тоя случай как ще го обясниш? Не, говори сега. Говори, аз слушам. Защо мълчиш? Той, там, с пръстена на ръка, с твоя пръстен – пред стотини народ... Но то е нечувано, немислимо, аз цял се потръсвам – разбираш ли ти! Да ме нарече той полицейски кандидат и да ме блъсне в гърдите с пръст, на който носи пръстен от сестра ми... И тоя човек да ми стане близък, да го нарека почти брат! Че ти обезумяла ли си? Кажи, кажи... (*Подига главата и с ръка.*) А, сковаха ли ти устата! Безумна, ти знаеш ли какво вършиш? (*Тя*

прави движение да излезе.) Стой, искам да те чуя сега. (Спуца се върху нея с дигната ръка.) Ти!...

Мила (*оттласва ръката му*). Остави ме. Иди направи още един избор с тоя юмрук – и се върни два пъти депутат! (Излазя.)

Драгоданоглу (*остава като прикован на мястото си, и гледа смаян към вратата*).

ДЕЙСТВИЕ ВТОРО

КАРТИНА

Терасата пред главния вход на градското казино в София.

Слънчев ден, между 1 и 2 часа след пладне.

Христо Христофоров и трима събеседници около една маса. Четирима души около друга маса, на противоположен край. Един чиновник от Министерството на външните дела, при трета маса, по средата, чете френски вестник. Двама малки чиновници и един артист от Народния театър при четвърта маса, вътрешна. Двама прислужници шетат около масите. Посетители, единични или на групи, неколцина со жени, минават през терасата, мнозина влизат, други излизат от казиното, като се поздравяват помежду си или разменят нечути думи. Едно циганче ваксва обувката на артиста и като свършва, забикаля някои маси и излазя.

Христофоров (пуши). Кажете ми тогава, господа: с какво ще оправдае своето съществуване тоя микроскопически народ между народите? Ние трябва да го знаем! Инак – ще съжалим, че Дибич не е заседнал някога на Балканите и че България не е днес една руска губерния...

Първи събеседник. О!

Христофоров. Без прекалена патриотическа чувствителност. Ние едва ли ще можем да раз-вием някаква особна материална култура... или поне, едва ли ще проявим значително творчество в тая посока

Втори събеседник. Белгия?

Христофоров. Белгия? Посочи я някога един наш държавник като образец за българите. И не за нейния политически живот – а за нейния икономически напредък! Ако Белгия би била достижима за нас... тя би ме вдъхновила само като условие за много по-висок обществен идеал. Аз минах в ранна младост школата на една партия, чиито икономически доктрини си останаха неопровержими за мене..

Втори събеседник (*със смях*). Вие направихте от онова време досега една значителна еволюция... назад.

Христофоров. Да, защото великите световни промени ще станат и с нас, и без нас. В това отношение по силата на нашите условия ние ще си останем готовановци. По-непосредствено служене изисква живота, който кипи около нас – народа, който се подига – обществото, което чертица по чертица добива образ...

Трети събеседник. Доколкото разбрах, ти оспори нашето право на култура...

Христофоров. Моля. Казах – материална култура. И оспорих не едно право, а отрекох една възможност. Само едрия юмрук владее източниците на богатството, което е последователно майка и рожба на всяка материална култура. Поменах Русия, руска провинция, като мислех: поне днес щяхме да бъдем членове на един велик народ и щяхме да се приобщим в неговите велики страдания и борби, велики задачи и идеали. Да, наместо да хабим всяка капка сила, като пазим – какво? – неприкосновеността на едно късче земя и правото да говорим един славянски жаргон!

Втори събеседник. Ваше мнение, подчертайте!

Христофоров (*с усмивка*). Жаргон е за мене всеки език, на който не е писал още поне един гениален човек.

Първи събеседник. Да оставим езика. Но рано или късно ние ще се разширим.

Христофоров. Колкого за патриотизъм – аз искам и Цариград, като вярвам, че той ще бъде подобре в наши ръце, но това няма да измени положението.

Драгоданоглу и д-р Чипиловски идват при масата на четиримата и след ръкувания и представяне д-ра сядат; Чипиловски сяда за драмото на Драгоданоглу, като взема стол от при една съседна маса.

Трети събеседник. Вие очертахте един магесан кръг, из който, бога ми, аз не зная как може да се излезе.

Христофоров. Магесан кръг? Когато аз работя, господа, не лично за себе си, а за другите, аз се стремя към един идеал, който в своята същност не може да не бъде от чисто духовно естество. Мрели са хора на огън, под секира, по бесилки – за какво? Не за търбуха на народа! Народното материално подигане не е цел, стремежакъм него е стремеж към условия за нещо по-високо. И една материална култура не служи за нищо, щом не е условие за реализирането на духовни цели...

Трети събеседник. И вие казвате?

Христофоров. Казвам (*към втори събеседник*) и подчертавам: има една област, дето юмрука е гавра, дето количеството е лошо качество и дето нашия народ може да разгърне всичката си амбиция: областта на духа. Ние можем да прескочим направо там – в обетованата земя на всички човешки стремежи... Дайте ми просвещение, но така, че да се разцъфти цялата народна душа. Тя е един многоцветник на способности и дарования, всестранен гений спи в нея: нека го разбудим! Аз искам наука, литература, всички изкуства....

Първи събеседник. И това, изглежда, да не вирее там, дето няма другото... онуй, в което аз вярвам, а ти не вярваш, когато е въпрос за България: голямата държава и икономически силния народ.

Христофоров. Стремете се – но без самоизмама, без излишни жертви. Велика сила на духа – ето какво мечтая за България и ето в осъществяването на кое вярвам аз. Погледнете скандинавските държавици и народи... Но у нас ние трябва да искамеот държавата една много по-определена и разширена културна политика...

Трети събеседник. Народния театър отсреща се подига на пръсти и слуша.

Христофоров. Характерно: зоологическата градина е по-стара от него. Запрели сме зверове, които изядат седмично може би повече, отколкото харчим годишно за откупуване картини от наши художници. Ако има вече нещо направено у нас, то не е резултат на съзнание, а на подражание. И затова е почнато с онова, което трябаше да бъде последно, за да не е само едно парадно украсение.

Втори събеседник (*внезапно*). Но истина ли е, че вашата партия или поне главатарите не били много доволни от вашето поведение през последните избори? Говорят, че в публично събрание при едно запитване сте се изказали против задължителното упражнение на избирателно право. Нели тая задължителност е в партийната ви програма.

Христофоров. Задължително право!...

Чиновника от М-вото на външните дела става да си ходи и се отбива към масата на Драгоданоглу.

Драгоданоглу. Можете да бъдете уверени, приятели, че нашата партия ще изпълни своя дълг: война – война, мир – мир! Но не позорен мир, колкото той и да е скъп на гешефтарска Европа и на някои луди в България. Чакайте... (*Ръкува се с чиновника от М-вото на външните дела.*) Благодаря, благодаря, как сте? Хм, я ми кажете, тъкмо за това говорим, какви са последните новини от Цариград, отговора на Портата?

Чиновника. Позволете, какъв отговор?

Драгоданоглу. Отговора на постъпките, които нашия представител направи по последните събития отгатак. Нели за това пишат и всички вестници!

Чиновника. Постъпките... Аз не съм в политическото отделение. Постъпките... Аз – о, г-н Драгоданоглу, от работа не можем да си отворим очите! Обядвам и отивам... Отбивам се половин час тук само да не пропусна подлистника на *Le petit parisien* « Един политически роман – Отрова или склероза ». Знаете, касае се до загадъчната смърт на Феликс Фор. На сцената – маса политически лица, вече умрели или още живи. И мене не може да не ме интересува: знаете, външна политика...

Първия от четиримата (*на третия*). Хи-хи-хи. Слушай, слушай.

Драгоданоглу. Аз пък рекох да научим нещо. Може да намина към министъра, ако ми остане време.

Третия от четиримата (*на първия*). Но тоя ваш... кога яхна, кога крака замаха.

Чиновника. Извинете, аз трябва да бързам. Г-н Драгоданоглу! Господа... (*Отива си.*)

Втория от четиримата. И тоя си го биваше!

Първия и втория се смеят високо, третия поддържано, четвъртия само се озърта. Д-р Чипиловски се хилва изведнъж, без да разбере защо другите се смеят, и пак става сериозен.

Драгоданоглу. Той е добър момък. Срещал съм го у министъра, трябва да му е роднина. Па знаете, мълчи – така му прилича. Или да разнася държавните тайни по кафенета!

Първия от четиримата. Но с тоя Феликс Фор – съсипа ме. Ха-ха-ха, външна политика.

Д-р Чипиловски. Аз съм го виждал в Женева, там държа реч пред едно работническо събрание. Всички отидоха да го слушат, отидох и аз.

Втория от четиримата. Кого, Феликс Фор?

Д-р Чипиловски. Да, преди шест години. Беше...

Третия от четиримата. Но той умря в Париж, има десет години.

Четвъртия от четиримата (*скромно*). Нели той бе председател на френската република?

Третия от четиримата. Г-н доктора трябва да говори за Себастиан Фор, анархистически агитатор, той обикаля тъй.

Д-р Чипиловски. А-а...

Първия от четиримата. Их и ти докторе, намери... ха-ха-ха, намери... И-и, днес тоя смях! Ох, ох, ох, с *est tres fort* тия господа Фор.

Третия от четиримата. Но Фор тук не значи силен. Не помня как се пишете името на Себастиан Фор, но Феликс Фор се пише: еф-о-ер-ьо, на края с «е», а не «те».

Втория от четиримата. Тодор ли пишеш, или Богдан – все едно значи.

Драгоданоглу. Едно ли значи?

Втория от четиримата. Едното на гръцки, другото на български. Нели съм свършил класически гимназия! Твоето име – Стефан, стефанос – значи венец.

Чудомир Чипиловски (*влязъ со широка стъпка*). А Драгоданоглу – чалма!

Първия от четиримата. У-уф-ха-ха-ха. Сва-свали я бе, Стефане... Щял си да се биеш с Турция-и ти!...

Другите се смеят по-въздържано.

Драгоданоглу (*сериозно на Чудомира*). Ти отде изпъкна?

Чудомир (*му подава вестник*). Ето – което снощи обещах. Но аз търся един човек, защото хубаво са ме сгрели.

Първия от четиримата. Чакайте, къде! Седнете малко при нас, да се посмеем...

Чудомир. Тряба ми адвокат. Ха, ето там един... Стражарите съставят актове на хората за нарушаване нощната тишина, а никои не закача тях за нарушаване хорското спокойствие. (*Към първия.*) Добро веселие! (*Пътем и тихо на д-р Чипиловски.*) Как си, гълъбче? Не е ли минал продавач, да си вземеш семки? (*Отминава.*)

Първия малък чиновник. Два часа без три минути. Ще дигнат присъствената книга.

Втория малък чиновник (*на артиста*). Ти няма ли да вървиш към театъра?

Артиста от Народния театър (*се движи лениво*). Какво ще правя-я. Пет месеца не съм видял роля-я. Гонят ме. Оня черния...

Чудомир. (*се извръща*). Ба. Като не играеш остави си поне мустаци, да види и майка, че е мъжко родила.

Артиста (*станал*). Правилника не позволява-а. Ти няма ли да дойдеш към «Жална Македония»? (*Сбогува се знаком, с двамата чиновници.*) Там играя... табла без пари – и пия кафе за петаче. (*Отива си.*)

Чудомир. Много здраве. (*Отива при Христофорова и му шепне.*)

Двамата малки чиновници, отивайки си, минават край масата на Драгоданоглу. Първия малък чиновник поздравява почтително.

Втория малък чиновник. Че ти не се познаваш с тогова?

Първия малък чиновник. Та какво! Ще ме опознае.

Те отминават.

Христофоров (*отива с Чудомира към една празна маса*). Разказвай.

Чудомир. Утре едва ли ще можете да се видите. Работата е усложнена. (*Те сядат.*) Аз отидох да занеса един вестник. Стефан беше излязъл – и по-добре, защото подир снощи, надали щеше да ме остави да я видя. А може би щеше и да ме изпъди.

Христофоров. Разказвай, какво се е случило! Кафе, нели? (*Права знак на служителя.*) Момче, едно кафе. (*Предлога цигара; запушват и двамата.*)

Чудомир. Чакай, и аз се обърках. Ще казвам поред. Върнал се-Стефан-съвсем озлобен от избора. Спомнил си, че видял на ръката ти един пръстен. Ето повода.

Христофоров. Пръстен? Да, тоя. Е?

Чудомир. Запитал я и тя признала.

Христофоров. Защо ще крие!

Чудомир. И тя снощи казваше: какво ще крия. А може би нямаше дабъдезде, ако се криеше още малко.

Христофоров. Пръстена... но как тъй, кога?

Чудомир. Там на публичното събрание, когато сте се... когато ти си го блъснал в гърдите, както той разказвал.

Христофоров. Блъснал съм го в гърдите, аз? Е, после, после: как се е отнесъл той към всичко?

Чудомир. Както към твоята кандидатура при избора. Само че сега той ще действа за чужда сметка.

Христофоров. Нищо не разбирам.

Чудомир. За оня там, дето... дето е кацнал зад гърба му като врана на ветропоказател.

Христофоров. Е? Кой е той?

Чудомир. Мой първи братовчед, негов и неин- втори, твой съперник, а в собствената си кожа – ибрик.

Христофоров. Предложение?

Чудомир. Не още. Но кандидат на родителите, на брата, на снахата, на всички.

Христофоров. Снощи, снощи... повече подробности?

Чудомир. Подробностите – тия: мъчил я на два пъти: преди и след вечеря. По твой адрес – можеш да си въобразиш. Най-после настоял, щото тя още днес-утре да замине при родителите си.

Христофоров. А Мила?

Чудомир. Каза, че тя и тук е у дома си, в бащина къща, и че след станалото по-скоро ще се хвърли под влака, отколкото да тръгне за негде.

Христофоров. Значи – храбро се държи.

Чудомир. Доколкото разбрах, снощи е била доста храбра, но днес изглежда паднала духом. Особно снахата трябва да и ломи нервите с езика си.

Христофоров. Тя пък защо!

Чудомир. Тя си я мрази открай. Ей такваз: завистлива, суетна, дребна. Мила каза: дори всяка моя нова шапка я прави да туря по един разрязан лимон на челото си и да ходи по два дни с превързана глава.

Христофоров. А все пак, казваш, тя – снахата – поддържа или ще поддържа «кандидатурата» на оня там?

Чудомир. От завист – каза днес Мила: тя не иска за нея мъж, по-значителен от Стефана.

Христофоров. Женски работи. Но по-важното: сега?

Чудомир. Сега... остава ти да действуваш.

Христофоров. Мила какво поръча?

Чудомир. Тя – нищо. Аз я съжалих. Бедното дете.

Христофоров. Как нищо!

Чудомир. Така. Попитах я на тръгване: какво да му кажа? Тя подхвана: кажи му... кажи му, па изведнъж се заплака: нищо недей му казва!

Христофоров. Всъщност, положението не е толкова трудно, само малко търпение и решителност.

Чудомир. Аз и казах: ела с мене у Христофорова още сега. Защото, в моите очи...

Христофоров. А тя?

Чудомир. Тя каза няколко думи, от които нищо не разбрах. В същото време снахата влезе – и ние не можахме вече да говорим.

Първия и втория от четиримата се сбогуват и на отиване разменят думи с тримата събеседници на Христофорова. Един вестникарски сътрудник идва откън и отива при Драгоданоглу, с когото говори.

Христофоров. Можеш ли да отнесеш до довечера едно писмо?

Чудомир. Ще се опитам, например... например чрез стриковото момченце...

Христофоров. Защо не лично?

Чудомир. Мисля, казах: Стефан се догадил, че и аз играя роля в тая история. Той рекъл, че ще ме прогони. От държането на жена му днес и от погледа, който той ми хвърли одеде, разбрах, че няма да бъде шега. Па и като ме гледа с тебе сега, макар да казах там, че те диря по едно дело... Христофоров. Ой, ой. Всичко тъй сериозно!

Чудомир. А ти какво мислиш?

Христофоров. Остави се. Още не мога да се опомня от шемета на изборите. Сякаш трябва да ми се приказва много, много високо, за да проумявам. Някаква оглъхналост на съзнанието...

Чудомир. Боя се, тия избори да не бъдат фатални.

Христофоров. Казах ти, всъщност положението не е толкова трудно. Ей сега ще видиш. Дра-годаноглу трябва да има достатъчно сваят, за да погледне на тая работа по-иначе, по човешки...

Чудомир. Кой знае.

Христофоров. Ще искам да говоря с него.

Чудомир. Кога?

Христофоров. Още сега.

Чудомир. Дали ще приеме?

Христофоров. Надявам се. Но именно за избягване някоя неприятност ще му пратя карта.

Чудомир. Тогава аз ще се махна оттук. Неловко ще ми бъде, защото той веднага ще се сети, че аз рапортирах. Писмото, за което говореше?

Христофоров. Намини у мене след час, два. Че сега и аз не зная какво ще бъде. *(Подава ръка на Чудомира и се оттегля на по-ранешното си място.)*

Драгоданоглу е извадил донесения му от Чудомира вестник и нервво обяснява нещо по него на вестникарския сътрудник. Чудомир на тръгване съзира едно циганче, което събира остатъци от цигари.

Пред буфета... неколцина
за политика се пак препират,
и две плахи циганчета татък
угарки цигарени събират.

Вестникарския сътрудник (*напуща Драгоданоглу и се упътва към Христофорова.*) О, Чудак, аз не знаех, че си бил и поет. Ти декламираш поезиите си по градините... Скоро ли ще стигнеш до списанията? Чудомир. Хлевоуста журналистика! Ти си била винаги скарана с литературата.

Вестникарския сътрудник. Но с тебе аз съм сключил съюз за нападателни и отбранителни нощни походи. Тия дни ще има един: къде се навърташ повече, да те предизвестя...

Чудомир. Само да не прескачаме плета на поезията, другаде – ако щеш и в църква! Ху-у! (*Излиза бърже, като плясва ръце върху циганчето, което отскача уплашено.*)

Вестникарския сътрудник, смеещ се, отива при масата на Христофорова, който държи написана вече карта.

Драгоданоглу. (*се сбогува с вторая и третия от своите събеседници, които си отиват*) Ти какво млъкна, докторе? Да платим, че да ходим... Видя ли нашия с кого беше?

Д-р Чипиловски. Видях: с Христофорова.

Драгоданоглу. Ддаа. (*Мълчание.*) Ако нямаш работа, ела да идем у дома. Ще видиш малкия. Пак нещо, от зъбите навярно... Мм, где живееш сега?

Д-р Чипиловски. Избрах един по-спокоен хотел. До Шарения мост.

Драгоданоглу. У-у, къде си се блъснал. Дядо ти може да бъде спокоен в гроба си... Няма да му разпилееш парите.

Д-р Чипиловски. Само за спокойствие, ако вярваш.

Драгоданоглу. А че като обичаш така спокойствието, ела у мене: имам толкова излишни стаи. (*Един служител му подава картата на Христофорова и прибира чашите от масата.*) Какво е това?

Вестникарския сътрудник. Е, г-н Христофоров, ще обичате ли да ми отговорите на няколко въпроса? Нашия вестник иска да даде едно «последно ехо» от допълнителните избори.

Христофоров през това време е нащрек. Драгоданоглу прочита картата му и след малко размисъл се обръща, поздравява и се понадига от мястото си с намерение да стане.

Христофоров (*се изправя и посочва да тръгне нататък*). Извинете, сега съм твърде зает. Ако можете по-после, наминете към мене.

Вестникарския сътрудник. Непременно, г-н Христофоров. Довиждане.

Драгоданоглу. Докторе, моля ти се, почакай ме при някоя маса, додето свърша с тогава.

Д-р Чипиловски се отстранява, вижда явил се продавач и си купува семки.

Вестникарския сътрудник (*към събеседниците на Христофорова*). Гледайте противниците: вчера на нож, а днес... Омекнаха нашите нрави. (*Влазя в казиното.*)

Христофоров и Драгоданоглу след мигновение на обоюдно колебание си подават ръка и сядат.

Христофоров. Тук съм, г-н Драгоданоглу, за да изпълня един дълг... пред съвестта си – и към един много близък вам...

Драгоданоглу. Да? Судоволствие слушам. То се касае за сестра ми? (*С усмех.*) След като моя братовчед е бил вече дома...

Христофоров. Все едно. И без туй скоро може би щях да се явя при вас.

Драгоданоглу. Позволете, г-н Христофоров. Ще говоря без забикалки – и ще ме извините, надявам се, защото работата силно ме засяга.

Христофоров. Като брат.

Драгоданоглу. Именно. И още – защото аз ви въведох някога в къщата си и пр. Поменахте дълг. Ето на, какво да направя: аз тъй мисля – и ще ви кажа откровено...

Христофоров. Говорете без стеснение.

Драгоданоглу. Понеже поменахте дълг... Вие трябаше, бяхте длъжен да помислите за него, за дълга, още преди три години. Съобразете: един човек, как да кажа... ви въвежда в семейството си...

Христофоров. Кажете направо: аз не трябаше да злоупотребявам с доверието?

Драгоданоглу. Ако вие употребявате тия думи..

Христофоров. Аз мисля, че днес, в тоя момент, когато съм при вас с намеренията на честен човек, не бива да гледате така.

Драгоданоглу. Какво да направя, много обстоятелства не ми позволяват да се отнеса в случая другояче. Помните ли, едно време аз почти не се намесих в разпрата и ние си останахме познати. Тогава баща ми, който беше тук, ви изпрати заловените писма во Франция, да – или бе Швейцария? – и аз счетох историята приключена, като я отдадох на временно увлечение. И вчера, изведнаж, можете да си въобразите моето... моето удивление...

Христофоров. Но, нели ако историята е продължила въпреки вашето знание и дори желание... нели то значи, че нямаме работа с едно, както казахте, временно увлечение,...ас едно дълбоко чувство, което, мисля, заслужава да бъде уважено.

Драгоданоглу. Хм, не искам да ви противореча. Но да бъде то, чувството ви, одобрено, на всеки случай – не. Защото-о...

Христофоров. Защото?

Драгоданоглу. Аз не виждам разума в тая работа, г-н Христофоров!

Христофоров. Наистина не ви разбирам.

Драгоданоглу. А че какво е вашето положение най-напред.

Христофоров. Моето положение... Аз трябва да мисля за него, при една тъй решителна стъпка

Драгоданоглу. А пък аз трябва да мисля и за сестра си. И не е само това. Понеже говоря открито, вашето интимно минало...

Христофоров. В моето минало няма нищо, което не би могло да бъде известно на цял свят, и нищо, за което би трябало да се срамувам.

Драгоданоглу. Еднаж вие бяхте дори годеник!

Христофоров. Сгодиха ме хорските езици, за да обяснят горещината, с която бях подел толкова своеобразния процес на оная жена. Делото заслужаваше моята страст, показаха го принципиалните спорове, които поникнаха около него в нашия юридически печат... Но какво приказвам: никой по-добре от вас не знае безосновността на всички слухове по тоя повод.

Драгоданоглу. Кой знае! Тогава вие ми говорехте едно, а хората – друго.

Христофоров. Г-н Драгоданоглу, вие ме поставяте в смешното положение на обвиняем, който се оправдава. Аз ще свърша с две думи: вески от нас носи в душата си едно собствено предопределение по силата на своя характер, темперамент и тъй нататък по-едри или по-дребни неща. За миналото, за своето минало, аз нито се хваля, нито съжалявам: то е било такова, каквото само е могло да бъде, и нищо повече. Имайте го, ако щете, пред вид – забравете го, ако можете: то е ваша работа. Мене днес интересува само една дума, която – и да говорим, и да не говорим по-дълго – зная, че е готова отнапред. Кажете я.

Драгоданоглу. Прав сте. Ще ви я кажа веднага. Благодаря за честта. Ще съобщя на родите-лите си и нека те решават: в такива случаи решителната дума принадлежи тям. Колкото се отнася до мене, аз ще ви кажа... повечето ще ви посъветвам... като зная какво ще отговорят родителите ми и като съм готов да се съглася с тях... Вие обичате преките думи...

Христофоров (*глухо*). Добре, добре?

Драгоданоглу. Оставете сестра ми на мира! Това ще бъде най-почитното от ваша страна. Родителите ми няма да се съгласят. Аз не казвам нищо лошо за вас, пази боже! Но, знаете, те са хора с малко по-стари, да не кажа, и по-здрави понятия. Те ще ви съдят, бъдете уверени, много по-строго от мене.

Хрыстофоров (*страда*). Те ще ме съдят, вие също ме съдите... Г-н Драгоданоглу, недейте ме прави да се червя пред самия себе си.

Драгоданоглу. О, никой не мисли да ви оскърбява. Но аз говоря за моите родители. Те, знаете, на много неща гледат по своему. Например, през в реме на последната избирателна борба: някои случаи, на които аз не отдадох никакво значение, за тях бяха такива страшни събития!

Хрыстофоров. Но там, доколкото помня, нема нищо особно. Ако имаше някой... някой по-неделикатно притиснат, не бяхте вие.

Драгоданоглу. Е да, опозицията е винага права.

Хрыстофоров. Когато съм ви атакувал като политически противник в идейните позиции на вашата партия, ако случайно съм ви засегнал и като частно лице, сам не бих си го простил.

Драгоданоглу. Да оставим! (*Удря с ръка върху вестника, оставен на масата, и мрачно дига глава.*)

Хрыстофоров. Ето какво, г-н Драгоданоглу. Не зная как ще се отнесат вашите родители, но, струва ми се, че вие не преценявате работата со всичките и възможни последствия. Драгоданоглу. Как тъй!

Хрыстофоров. Очевидно. Едно чувство еднакво споделяно, едно чувство, чиито корени са дълбали по всичките посоки на две души – едно такова чувство има своите права! Често пъти то е и набрана енергия, която избухва съответно на натиска.

Драгоданоглу. Нека призная, всичко това ми звучи твърде странно, като го слушам от вашите уста, при вашата възраст. Вие не сте на двацет години, г-н Хрыстофоров, опомнете се! Хрыстофоров. Моля...

Драгоданоглу. Колкото за сестра ми, не бойте се. Няколко думи, два-три комплимента и нашата кукла изгубва глава. Едно дете – което не знае какво прави... Вижте и само ума! (*С оскърбително намерение.*) Тя снощи ми каза, че иска да ви плати дълговете – че щяла да ви плати дълговете.

Хрыстофоров. Тя, моите дългове?

Драгоданоглу. То се знае, от зестрата. Но тя забравя, че баща ми съвсем не е от модерните бащи и че нито пък има намерение скоро да мре.

Хрыстофоров. Тук има нещо, което не мога да разбера. Почакайте, моля ви се. (*Като на себе си.*) Моите дългове – тя говори за тях, – и какви дългове имам аз! Зестра... (*Искрено.*) Г-н Драгоданоглу, аз не вярвам, че искате да ме обидите. После, вашият интерес към моето минало и вашата памет могат да ви помогнат. Вие знаете моите случаи, вие сам преди малко намекахте... Аз никога не дирих богатство благодарение не само на вярата в себе си, на безкрайната вяра в себе си, но и на нещо по-друго...

Драгоданоглу. Их, едното не бърка на другото. Па и вие не сте вече на ония години, живота трябва да ви е понаучил на нещо... Дори, казал го бих, тъкмо за ваша чест е, ако живота ви е научил на нещо.

Христофоров. Моля ви се...

Драгоданоглу. Ще го повтора и потрета – не, с увереност ще го кажа: по всичко се вижда, че живота ви е научил на нещо. И много просто: без солидно материално положение вие едва ли бихте могли да играете широката обществена роля, за която се тъкмите.

Христофоров. Но аз забранявам!

Драгоданоглу. Забранявате... Забранете на себе си да давате поводи! Един такъв език от ваша страна – при онуй, което направихте в къщата ми...

Христофоров. Господине, в името на вашата сестра...

Драгоданоглу. Вие говорите в името на сестра ми! Вие се осмелявате да говорите в името на сестра ми! И какво е това на ръката ви? (*Хвоица го.*) Чий е тоя пръстен на ръката ви? (*Христофоров става, Драгоданоглу също, без да му пусне ръката.*) Ще свалите ли тоя пръстен от ръката си!

Христофоров (*ниско, но енергично.*) Не е тук място да мерим силите си. Както правите, всички нас гледат...

Драгоданоглу. Нека гледат, нека те познаят. Един съблазнител си ти и нищо повече. Дай тоя пръстен, пръстена на майка ми... Аз ще повикам да те арестуват, крадец.

Христофоров освобождава ръката си, удря една плесница на Драгоданоглу и се отместя настрана.

Един глас. Бият се, хей! Гласове на вестникопродавци. «Камбана-а», вестник «Камбана-а», отговора на турското правителство-о...

Христофоров (*закрива с ръка очите си*). Какво безумие!

Един гражданин и един служител се изправят на местопроизшествието, за да попречат на нова схватка.

Драгоданоглу подига от земята падналата си шапка и бърбе закани, от които нищо не се разбира.

Група приятели забикалят Христофорова с проявление на съчувствие.

Д-р Чипиловски се спира плах върху стълбата на казиното.

Вестникарския сътрудник (*след като се е сблъскал с доктора, оглежда терасата и вади часовника си*). Два и половина. Нашия вестник излиза на четири. Има време. Последно ехо от изборите!... (*Хуква навън.*)

6.3.2. Балада

Христо Ботев

ХАДЖИ ДИМИТЪР

Жив е той, жив е! Там на Балкана,
потънал в кърви лежи и пъшка
юнак с дълбока на гърди рана,
юнак във младост и в сила мъжка.

На една страна захвърлил пушка,
на друга сабля на две строшена;
очи темнеят, глава се люшка,
уста проклинат цяла вселена!

Лежи юнакът, а на небето
слънцето спряно сърдито пече;
жътварка пее нейде в полето,
и кръвта още по-силно тече!

Жътва е сега... Пейте, робини,
тез тъжни песни! Грей и ти, слънце,
в таз робска земя! Ще да загине
и тоя юнак... Но млъкни, сърце!

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалеят
земя и небе, звяр и природа
и певци песни за него пеят...

Денем му сянка пази орлица,
и вълк му кротко раната ближи;
над него сокол, юнашка птица,
и тя се за брат, за юнак грижи!

Настане вечер – месец изгрее,
звезди обсипят сводът небесен;
гора зашуми, вятър повее, –
Балканът пее хайдушка песен!

И самодиви в бяла премена,
чудни, прекрасни, песен поемнат, –
тихо нагазят трева зелена
и при юнакът дойдат, та седнат.

Една му с билки раната върже,
друга го пръсне с вода студена,
третя го в уста целуне бърже, –
и той я гледа, – мила, зесмена!

«Каж ми, сестро де – Караджата?
Де е и мойта вярна дружина?
Каж ми, пък ми вземи душата, –
аз искам, сестро, тук да загина!»

И плеснат с ръце, па се прегърнат,
и с песни хвъркнат те в небесата, –
летят и пеят, дорде осъмнат,
и търсят духът на Караджата...

Но съмна вече! И на Балкана
юнакът лежи, кръвта му тече, –
вълкът му ближе лютата рана,
и слънцето пак пече ли – пече!

6.3.3 Ода

Иван Вазов

ЛЕВСКИ

Манастирът тесен за мойта душа е.
Кога човек дойде тук да се покае,
трябва да забрави греховния мир,
да бяга съблазни и да търси мир.
Мойта съвест инак днеска ми говори.
Това расо черно, що нося отгоре,
не ме помирява с тия небеса
и когато в храма дигна си гласа
химн да пея богу, да получа раят,

мисля, че той слуша тия, що ридаят
в тоя дол плачевни, живот нестърпим.
И мойта молитва се губи кат дим,
и господ сърдит си загуля ухото
на светата песен и херувикото.

Мисля, че вратата на небесний рай
на къде изглеждат никої ги не знай,
че не таз килия извожда нататък,
че из света шумен пътят е по-кратък,
че сълзите чисти, че вдовишкий плач,
че потът почтенний на простий орач,
че благата дума, че правото дело,
че светата правда, изказана смело,
че ръката братска, без гордост, без вик
подадена скришно на някой клетник,
са много по-мили на господа вишни
от всичките химни и тропари лишни.

Мисля, че човекът, тук на тоя свят
има един ближен, има един брат,
от кои се с клетва монахът отказа,
че цел по-висока Бог ни тук показва,
че не с това расо и не с таз брада
мога да отмахна някоя беда
от оня, що страда; мисля, че канонът
мъчно ще направи да замлъкне стонът;
че ближний ми има нужда не в молитва,
а в съвет и помощ, когато залитва;
мисля ази още, че овчарят същ
с овците живее, на пек и на дъжд,
и че мойте братя търпят иго страшно,
а аз нямам нищо, и че туй е грешно,
и че ще е харно да оставя веч
таз ограда тиха, от света далеч,
и да кажа тайно две-три думи нови
на онез, що влачат тежките окови.
Рече и излезе.

Девет годин той

скита се бездомен, без сън, без покой,
под вънкашност чужда и под име ново
и с сърце порасло и за кръст готово,
и носи съзнание, крепост, светлина
на робите слепи в робската страна.
Думите му бяха и прости и кратки,
пълни с упование и надежди сладки.
Говореше често за бунт, за борба,
кат за една ближна обща веселба,
часът на която беше неизвестен;
изпитваше кой е сърцат, сиреч честен,
участник да стане във подвига свят;
всяк един слушател беше му и брат.
В бъдещето тъмно той гледаше ясно.
Той любеше своето отечество красно.
Той беше скиталец и кат дете прост
и като отшелник живееше в пост.
Горите, полята познати му бяха;
всичките пътеки кракът му видяха,
пустинята знайше неговия глас,
хижата го знайше и на всеки час
вратата ѝ за него отворена беше.
Той се не боеше, под небето спеше,
ходеше замислен, сам-си без другар.
Тая заран млад е, довечера стар,
одеве търговец, сега просяк дрипав,
кога беше нужно – хром, и сляп, и клипав;
днес в селото глухо, утре в някой град
говореше тайно за ближний преврат,
за бунт, за свобода, за смъртта, за гробът,
и че време веч е да възстане робът;
че щастлив е оня, който дигне пръв
народното знаме и пролее кръв,
и че трябва твърдост, кураж, постоянство,
че страхът е подлост, гордостта – пиянство,

че равни сме всички в големия час –
той внасяше бодрост в народната сваят.

И всякоя възраст, класа, пол, занятъе
зимаше участвъе в това предприятъе;
богатий с парите, сюрмахът с трудът,
момите с иглата, учений с умът,
а той беден, гол, бос, лишен от имотът,
за да е полезен дал си бе животът!

Той беше безстрашлив. Той беше готов
сто пъти да умре на кръста Христов,
да гори, кат Хуса или кат Симона
за правдата сваята да мре под триона.
Смъртта бе за него и приятел и брат,
зашил беше тайно в ръкава си яд,
на кръста му вярно оръжъе висеше,
за да бъде страшен, кога нужда беше.
Той не знайше одих, ни мир, нито сън,
обърнал се беше не дух, на огън.
Думата си цяла лейше в едно слово,
понявга чело си мръщеше сурово,
и там се четеше и укор и гняв,
и душа упорна, и железен нрав.

Той беше невидим, фантом, или сянка.
Озове се в черква, мерне се в седянка.
Покаже се, скрий се без знак и без след,
навсякъде гонен, всякъде приет.
Веднъж във събранъе едно многобройно
той влезна внезапно, поздрави спокойно,
и лепна плесница на един подлец,
и излезе тихо из малкий градец.
Името му беше знак зарад тревога,
властта беше вредом невидима, строга,
обсаждаше дваисет града изведнъж,
да улови тоя демон вездесъщ.
От лице му мрачно всички се бояха,

селяните прости светец го зовяха
и сбрани, сдушени във тайни места
слушаха със трепет, с зяпнали уста
неговото слово сладко и опасно,
И тям на душата ставаше по-ясно.

.....

.....

И семето чудно падаше в сърцата
и бързо растеше за жътва богата.

Той биде предаден, и от един поп!
Тоя мръсен червяк, тоя низък роб,
тоз позор за Бога, туй пятно на храма
Дякона погуби чрез черна измама!
Тоз човек безстиден със ниско чело,
пратен на земята не се знай защо,
тоз издайник грозен и божий служител,
който тая титла без срам бе похитил,
на кого устата, пълни с яд и злост,
изрекоха подло: «Фанете тогоз!»
На кого ръката не благословия,
а издайство сърши, и гръм не строши я,
и чието име не ще спомена
от страх мойта песен да не оскверна,
и кого родила една майка луда,
който равен в адът има само Юда
фърли в плач и жалост цял народ тогаз!
И тоз човек йоще живеи между нас!

Окован и кървав, във тъмница ръгнат,
Апостолът беше на мъки подвъргнат
ужасни. Напразно! Те нямаха власт
над таз душа яка. Ни вопъл, ни глас,
ни молба, ни клетва, ни болно стенанье
не издаде в мрака туй гордо страданье!
Смъртта беше близко, но страхът далеч.
И той не пошушна предателска реч.
И на вси въпроси – грозно изпитанье –

едн ответ даде и едно мълчанье
и казваше: «Аз съм Левски! Ей ме на!»
И никое име той не спомена.

Но тиранът люти да убий духът
една заран Левски осъди на смърт!
Царете, тълпата, мръсните тирани
да могат задуши гордото съзнание,
гласът, който вика, мисълта, що грей,
истината вечна, що вечно живеи,
измислиха всякой по една секира
да уморят всичко, дето не умира:
зарад Прометея стръмната скала,
ядът за Сократа с клеветата зла,
синджир за Коломба, кладата за Хуса,
кръста на Голгота за кроткий Исуса –
и по тоя начин най-грозный конец
в бъдещето става най-сяен венец.

Той биде обесен.

О, бесило славно!

По срам и по блясък ти си с кръста равно!
Под теб ний видяхме, уви, да висят
много скъпи жъртви и да се тресят
и вятърът южни с тях да си играе,
и тиранът весел с тях да се ругае.
О, бесило славно! Теб те освети
смъртта на геройте. Свещено си ти.
Ти белег си страшен и знак за свобода,
за коя под тебе гинеше народа,
и лъвът, и храбрий: и смъртта до днес
под тебе, бесило, правеше ни чест.
Защото подлецът, шпионът, мръсникът
в ония дни мрачни, що «робство» се викат,
умираха мирни на свойто легло
с продадена съвест, с позор на чело,

и смъртта на тебе, о, бесилко свята,
 бе не срам, а слава нова на земята
 и връх, от където виждаше духът
 към безсмъртието по-прекия път!

6.3.4. Сонет

Д. Дебелянов

ПЛОВДИВ

Как бяха скръбни мойте детски дни!
 О, колко много сълзи спотаени!
 Тук първи път се моя взор стъмни
 и безпощадна буря сви над мене.

Тук първи път чух гласа възглас: – Престани
 да вярваш и да дириш – забранен е
 на любовта плодът – и в зли страни
 мечтите ти навек ще бъдат пленни.

И днес аз бродя в тоя скръбен град –
 едничък дом на мойта скръб бездомна –
 аз бродя за утехата нерад –

и кат загубен в пустошта огромна.
 И толкоз черни мисли ми тежат,
 че аз не искам нищо да си спомна.

6.3.5. Лирическа импресия

Христо Смирненски

ЗИМНИ ВЕЧЕРИ

Като черна гробница и тая вечер
 пуст и мрачен е градът;
 тъпо стъпките отекват надалече
 и в тъмата се топят.

Глѣхнат оградите, зловещо гледа всяка
с жѣлти стѣклени очи,
оскрежената топола — призрак сякаш —
в сивата мѣгла стѣрчи.

Странни струни са изопнатите жици,
посребрени с тѣнѣк пух,
и снегѣт, порѣсен с бисерни искрици,
хрупка с вопѣл зѣл и глух.

А в мѣглата — през безплѣтните и мрежи
мѣлком гаснеща от скрѣб,
младата луна незнаен пѣт бележи
с тѣнкия си огнен сѣрп.

*

Вѣрвя край смѣлчаните хижи,
в море непрогледна мѣгла,
и вечната бедност и грижа
ме гледат през мѣтни стѣкла.

В стѣклата с десница незрима,
под ледния дѣх на ноцта,
чертала е бялата зима
неземни сребристи цвѣта.

Но ето кѣщурка позната;
в прозореца детска глава;
и грубо гѣрмят в тишината
пияни хрипливи слова.

Завѣрнал се в кѣщи — безхлебен,
пиян пак — бацата ругай:
и своя живот непотребен,
и своята мѣка без край.

Завесата мръсна, продрана,
и едър мъглив силует
размахва ръцете в закана,
от помисли странни обзет.

Децата пищят и се молят,
а вълна, привела глава,
сред своята скръб и неволя
жена проридава едва.

*

Сякаш плачът и дочули са,
сякаш са ехо в снега —
звъннаха в сънната улица
песни на скрита тъга.

Трепка цигулка разплакана,
сепна тя зимния сън,
мигом след нея, нечакано,
хукнаха звън подир звън.

Пак ли са старите цигани?
Пак ли по тъмно коват?
Чукове, сърчно издигнати —
сърчно въртят се, гърмят.

Трепна в бараката сгушена
пламък разкъсан и блед;
а от стрехата опушена
спускат се змийки от лед.

Пламва стомана елмазена,
вие се, съска, пълзи —
с тежките чукове смазани,
пръска тя златни сълзи.

Синкави, жълти и алени
снопчета пламък трептят,
в огнен отблясък запалени,
черни ковачи коват.

*

А навън мъглата гъста тегне,
влачи своя плащ злокобно сив,
и всуе се мъчи да пробегне
остър писък на локомотив.

Мяркат се незнайни силуети,
идат странни — странни гинат пак:
електричен наниз морно свети,
през завесите от черен мрак.

И в мъглата жълтопепелява,
в нейното зловещо празненство,
броди тежко, неспокойно плава
някакво задгробно същество.

Той е — слепия старик се връща,
с него натоварено дете,
потопени в хаоса намръщен,
бавно, бавно се разтапят те.

Братя мои, бедни мои братя —
пленници на орис вечна, зла —
ледно тегне и души мъглата, —
на живота сивата мъгла.

Тежък звън като в сън надалеч прозвъни.
Полунощ ли е пак?
В уморения мрак
като копия златни пламтят светлини
и се губят по белия сняг.

Струят се без ред бледожълти петна
от прозореца в скреж,
и — разкъсващ, зловещ —
през стъклата процежда се плач на жена,
и горят и трептят свещ до свещ.

*

Сред стаята ковчег положен,
в ковчега — моминско лице,
и жълти старчески ръце
у дъсченото черно ложе.

Проточено ридай старуха,
нарежда горестни слова,
в миг потреперва и едва
сподавя кашлицата суха.

Неясно по-стените голи —
пробягват сенките завчас;
пред мъничък иконостас
детенце дрипаво се моли.

В прозореца свещите бледни
целуват ледени цветя,
и, в своята кратка красота,
цветята се топят безследно...

*

И пак край смълчаните хижи
вървя в бледосиня мъгла
и вечната бедност и грижа
ме гледат през мътни стъкла.

Като че злорадствени песни
напяват незнайни беди,
и трепнат, угаснат и блеснат
над затвора двете звезди.

А спрели за миг до фенеря,
чувалчета снели от грѣб,
стоят две деца и треперят
и дреме в очите им скрѣб.

И сякаш потрошена слюда,
снежинки край тях се въртят;
и в някаква смѣтна почуда
децата с очи ги ловят.

А бликат снежинки сребристи,
прелитат, блестят кат кристал,
проронват се бели и чисти
и в локвите стават на кал.

6.3.6. Лирическа поема

Пенчо Славейков

РАЛИЦА

Като оназ вечерница в небото,
една бе в село Ралица девойка,
и цяло село лудо бе по нея.
Сиротно чедо беше тя. Отколя
замина нейний татко по гурбет –
замина и ни вест, ни кост от него;
а майка й отведоха с дене
кахъри в гроба. Ралица остана
при леля си, като свое чедо
я тя отгледа – гърлицата както
отглежда своя рожба, докато
се на крила самичка тя възмогне.
От Бешбунар ли с пълни бели менци
тя привечер се връщаше с другарки,
спреваряха се кой през кой вода
да й напий; а в празник на хоро,
кой не луди до нея да се хване? –
Че модрия й поглед бе западнал,
като мъгла, на всички на душата

и мислите им все около нея
се вияха, кат сърмений колан
о кръшната й тънка половина...
«Блазе й с хубост» – казваха едни.
«Блазе, комуто на честта се падне» –
обаждаха се други. А с глава
посвиваха пък трети, век живели,
свят опознали – шепнейки изниско:
«Блазе й... Ех, кабил ни край не е
на хубаво да води тая хубост.»
За Ралица залиташе най-вече
Стоичко Влаха, заможен и личен
ерген, един на майка и баща.
Но ней сърцето беше дало вест
и тегнеше душата й към други;
примамили я бяха со дене
на Ива Бойкин ваклите очи
и думите му благи, като ранна
роса при пролет. Вреди ли невреда,
че сиромах е Иво!... Двама лика
и прилика, един за друг родени –
един у друг залюбени не чудом.
Той беше строен явор столоват,
тя тънка, вита, кършена лоза:
лоза се окол явора обви –
около Ива Ралица девойка!

Кръстовден мина. По поля и дома
се работа привършваха. Ей острий
горняк повя: гората пожелтя;
напуснати, посърнаха полята.

У Ралица ходиха китни свати.
И чу се вест низ селото, че наскоро
ще е и сватба. Дружки и недружки
у Ралица на добър час вървяха;
и всички тя посрещаше засмяна,
и тънки дари стелеше пред тях,

и охолно разпавяше на всички,
що й лежеше драго на сърце.
Сърце прелива, като пълна чаша.
У лелини й дворове широки
като че слънце грееше – и всички,
що Ралица споходиха, оттам
излазяха, като че ли и тях
да бе огряло слънце...

Ала слънце,
що за едни тѣй драголюбно греи,
на други мрак сгѣстява на душата.
И мрак обзе душата на Стоичка.
Ни сѣн за него имаше, ни одих;
и скиташе се все навѣсен той,
на целий свят като че гневен. Вред
той Ралица все дебнеше да срещне.
Ей привечер веднѣж му падна сгода
на Бешбунар. Той излеком пристѣпи
и се запря зад чучура – когато,
приведена над поставѣт, сама
там Ралица си писаните стомни
изплакваше. Тя втора стомна сложи
под чучурчето – пѣрвата, веч пълна,
изправи се да сложи отстрана –
и тѣй застава в миг, като вкопана.
Обади се тогаз оттам Стоичко:
«Отколя тѣрся слука да ти дам
скѣп армаган – огѣрлица рубета,
а, Ралице?...» И тутакси извади
из пазвата си златен наниз той
и го подаде. Очи не възведе
да го погледне пребледняла тя
и не пророни, слисана, ни дума.
«Наречени са те за теб» – отново,
пристѣпвайки към нея, той повтори.
– Не всичко, мен наречено, за мен е! –
отвѣрна тихо Ралица и сегна
препълнената стомна да отнеме.

Ръката ѝ тогава залови
и я устреля с тъмен поглед той,
и троснато отново тъй подзе:
«За теб така... така ли е за мен?
На мене е обречено сърце ти:
то ще е мое – или ничие!»
– Пусни!... Сърцето силом се не зема.
Не е то пита, то се не ломи! –
извика тя – изви се, отърва се
и спусна се набързо низ брега.
След нея дълго, дълго гледа той
и недобър гореше плам в очи му.
И паметта му мисли зли обзеха.
Зашло бе вече слънце и бързом
вечерни сенки падаха... Въз бряг
възпираха отдолу закъснели
за Бешбунар девойки и далеч
разпръскваше се охолний им смях.
Из друг път сви Стоичко и полека
към село се упъти.

Много дни

се оттогава минаха – и много
неща през тия много дни. Ей вече
великденските пости преваляха;
разтиквяше се зимата. И всичко
миришеше на млада пролет... Само
мъглива есен гнездеше се още
в душата на Стоичко Влаха, че
отдавна вече Ралица и Иво –
мъж и жена – живеяха честито.

Зовеше я той «мое пиле», поглед
от нея не отвождайки, като
от свое скъпо, ненагледно благо.
И не смъгли му щастието нищо –
ни думите на Ралица, когато
тя за Стоичко всичко му разправи,
ни тъмний негов поглед, изпод вежди

при всяка среща мятан неприветно.
А радостта на Ивовата майка
ни споделил би никої, ни постигнал.
И всякой гост у Ралица бе драг
и радушно причакан гост. На всички,
кой знае как, усмивката й крехка
допадаше – тїй ведрата зорница
допада на стопани ранобудни:
не е ли тя на ясни дни благ вестник?
Ех, хубава усмивка беше тя...

И с таз усмивка, привечер веднїж,
говореше невястата на Ива,
приседнала край огїня до него:
– Защо ли се забави майка тїй?...
Довчас ще втаса хляба и зарана
ще имаш топїл за в гората. Ранко
нал` ще излезеш? «Ранко, мое пиле;
не ще ли ти се ранко да изляза?» –
отвїрна той, с усмивка дяволита
като към нея се изви. – Пїк ти!
То вече – каза тя и причерви се
свенливо. Двама мїжкнаха завчас.
На огїня притури сїчки тя,
а той се взря в камината нагоре.
А вихїра, като пїтник закїснял,
на прозорците блїскаше, виеше
и свиреше през ниския комин.
Стояха дїлго мїлком те така
и този пїт прїв Иво се обади:
«У батеви останала е майка;
ще трябва да се иде, че навїн
я чуї каква е хала разбесняла.»
– Пред вратнята завяло й до коляно –
се Ралица обади, веч когато
отвори той вратата да излезе.
Но той не чу, набїрзо дрїпнал пак
да я затвори – че го сипна буйна

виелица в очите, шепа сняг
от стрехи нейде сграбил и вкъщи
да се премъкне хукнала несвястно.
Не задържа тя Ива. С сръчен мах
от себе си отърси той снегът
и възкриви към хлява, по-напред
воловете да понагледа пътем.
«Я гледай, чак и вратнята разтворил!»
– Затрупей я с трупа си! – троснат глас
до него се обади – и докле
да се досети Иво, лют ханджар
се вби в гърди му – дигна той ръка,
изохка и се люшна на земята.
И повторно в гърди му кат вби
ханджара, викна стръвния убиец:
– Мене нейни думи – тебе моя нож!
Сърцето, що се не ломи, за мене
ще да е цяло! – и прескокна той
през трупа и изчезна в тъмнината,
зловещо дете вихъра виеше.
Нощта погълна глухий стон на Ива;
а като че ли слаб, едва досетен
ек и сърцето Ралица досегна –
неясен ек и несъзнан, тъй както
в гората гръм далечен от ловец
на птичка се в сърцето отзовава;
за миг се тя послуша и отново
я мисълта за утре пак обзе.

Седеше тя прибрана тамо в къта,
край огъня, когато се почука
на прозорчето излек. Скокна тя
и вратнята отвори. – «Добър вечер,
невясто Ралко. Мала пък вихрушка! –
бързом издума старата, чембер
като отви и го от сняг отърси. –
Ха затвори, че фтичето ще фръкне!»
– Не е ли Иво отподире? – «Иво?

Къде се е по таз вихрушка дявал?»
 И ней разправи Ралица, и плахо
 погледна я. «Ей, някъде по път
 ще бъдем се разминали» – изниско
 ней старата отвърна и повтори:
 «Отдавна ли излезе.» – Не, отскоро. –
 Спогледаха се мълком те – и мълком
 край огъня приседнаха да чакат...
 Полека-лека вятърът утихна;
 и рядко само счуваха се бързи,
 отвън из пътя, стъпки и далеч
 заглъхваха; а тропота от тях
 за дълго се откъвваше в сърца им.
 И нещо тежко, тъмно се полека
 възйемаше и таеше в душа им,
 като на лято дъжд, кога в полето
 лежат вън златни снопи неприбрани.
 Тъй мина час и друг, а все нема
 очакваний от тях да се завърне...
 И наведнъж – поджегна ли ги мисъл
 нечакана? – те скокнаха и двете
 и литнаха на потръс. Пред вратата
 те зърнаха полузавени стъпки
 и като че ли нещо ги повлече
 нататък, закривиха... В тъмнината,
 зад зиналите вратни на обора,
 на трупа Ивов Ралица се спрепна
 и с вик върху му падна во несвяст.
 Далеч и близо в глъхналата нощ
 разлаяха се псета... Глъч се дигна;
 и стекоха се оближни съседи
 на писъка у Ивови. Блещукна
 фенерче сред навалицата – слабо
 огрея то прегърчения труп,
 зад прага възнак повален, с широко
 изцъклени безжизнени очи –
 и него с писък прегръщаха жените.
 Отнесоха съседи Ива вкъщи,

а сутринта отнесоха го свои
на гробищата, в вечната му къща.
Пожалиха за чуждо чужди хора;
пожалиха за Ралица, за Ива,
окаяха и старата му майка,
погаткаха «ка`би?» и «кой ще бъде?»
па скоро и забравиха. Една
не го забрави старата му майка
и наскоро, при пролет, се помина.
При синов гроб отвори се и майчин.
Един до друг те легнаха в земята –
и на сърцето Ралици. Злочеста,
една за двама остана да жали,
на гробовете им да реди.

Начесто

западаше й мисъл за Стоичка;
западаше й: «Божичко, нима!?»
И морници побиваха я хладни.
(А сам Стоичко, заради когото
и хората пошушноваха нещо,
след Ивовата смърт, на два-три пъти
се по кръчмите мярна – и без вест
подир това на някъде забягна.)
През сълзи тя не видя пролетта,
в тъга не сети лятото как мина
и дойде есен. Есента доби тя
момчана рожба – радостна сълза
во пороя на скърбите й падна.

Дни минаха и много мина с тях.
Тъй както свива модрия седянка
цветец, когато слънцето залезе,
и тъй сърцето Ралица се сви,
прибрало спомен скъп за ясни дни...
Живей сиротно с своето сираче
живот неволен тя сега. Радей
по чужди къщи, бърхти се весден,
и прязнощ я над хурката заваря.

Но в ваклите очи на своята рожба,
когато се тя вгледа и познай
в тях Ива – до сърце си го притисне,
и пак оная хубава усмивка
на устните ѝ цъфва, от живота
ненадломена – с несломено сърце.

6.3.7. Разказ

Йордан Радичков
Йероглиф

Йероглифът се появи неочаквано, сякаш бе паднал от небето, или бе изникнал от земята, най-активните веднага се струпаха около него, за да видят като каква ли ще е тая загадка, но спазваха известно почтително разстояние. Някои предполагаха, че е летателен апарат, дошъл от другите светове, но това предположение бе отхвърлено много скоро, защото никъде не се виждаше нито мотор, нито антена, или пък подобие на врата. Един се престаши и отиде, та почука на йероглифа, но той не издаде никакъв звук, а и никой не се обади на почукването. Не беше и звяр, щото ни дишаше, ни имаше сърцебиене.

Ама, че странна работа! — казаха най-активните и се запретнаха да разберат какво всъщност представлява това чудо. Те го пилиха с пили, опитаха да го режат с бичкия, на два пъти го взривяваха с каменарски барут, запалиха огън в основата му, но йероглифът нито се пилеше, нито можеше да се реже с бичкия, не гореше и не се взривяваше. На едного му хрумна да се покачи на върха и да го изследва педя по педя и, макар че другите го предупреждаваха да не се качва, щото може да се подхлъзне и да се пребие, той не ги чу, а се качи на върха, позхлъзна се отгоре и се преби. Чак тогава нашите се сетиха, че йероглифът не е нито летателен апарат, нито звяр, нито предмет за взривяване, а е йероглиф, който трябва да бъде разчетен.

И седнахме ние, най-активните, да разчитаме йероглифа — това беше през лятото — устата ни пресъхна да го разчитаме, а и мнозина слънчасаха от горещините, но ние не се отказвахме, защото знаехме, че много тайни са скрити в него. Подир лятото дойде есента, заваляха кратките дъждове, ние стояхме мокри до кости под кратките дъждове и все разчитяхме йероглифа. После пък заваля сняг, стана студено, появиха се страшни виелици, но никой не мръдна от мястото си. Цяла зима разчитяхме йероглифа, ушите ни измръзнаха сред фъртуните, но не отстъпихме и тъй дочакахме пролетта.

Едва през пролетта някои се сетиха, че йероглифът е обърнат наопаки и сме загубили сума време да го четем наопаки. Ама че сме глупаци! — казахме ние и

се заловихме тогава да го обърнем, та да го изправим на крака и да можем да го разчетем правилно. Много работа падна, докато поставим йероглифа на крака, но учудването ни беше безкрайно, когато видяхме, че макар и изправен на крака, той пак си оставаше йероглиф.

Трудно е да си представите в какво глупаво положение изпаднахме тогава всички ние, дето цяла година батисахме да разчетем един йероглиф. Той до такава степен се бе врязал в съзнанието ни, че каквото и да погледнехме, почна да ни се струва, че е йероглиф. Един от нашите дори стигна до крайност и почна да твърди навсякъде, че вместо с жена си нощем спи с йероглиф. Друг един разправяше, че вместо крави, впрягал два йероглифа и с тях орял нивата си, а негов съсед затвори в кочината си йероглиф и почна да го угоява за Коледа. И имаше хора, дето преди си оплакваха, че печките им не горят хубаво, че комините им не са добре направени, затуй на мястото на комините туриха йероглифи и печките почнаха да горят като луди. А на одного хрумна вместо дърва да тури йероглиф в печката си и твърдеше, че през цялата зима топлил къщата само с тоя йероглиф. Нашите хора постепенно взеха да се женят за йероглифи, да раждат йероглифи. Щом наближеше коситба, отиваха в ливадите да косят йероглифи и на реката вместо мост, туриха йероглиф, за да може да се минава по него.

Тъй, прониквайки в тайните на йероглифа, ние превърнахме всичко около нас в йероглифи и видяхме една сутрин как вместо слънцето, от изток се показва един светъл йероглиф и започна да пъпли бавно по небето. Ахай! — извикахме ние и тръгнахме към изгрева, но тогава ни серцна председателят Мао и ни каза, че не бива да четем повече йероглифа, защото човек, колкото повече чете, толкова повече оглупява. Ние се огледахме и нямате представа колко голямо беше учудването ни, когато всеки, вместо да види хунвейбин до себе си, видя по един йероглиф. Върнахме се и въодушевени от идеята на Мао, изкопахме една огромна яма, бутнахме йероглифа в нея, затрупахме го и турихме отгоре следния предупредителен надпис към поколенията: „Човек колкото повече чете един йероглиф, толкова повече оглупява и става на йероглиф.“

Дай, боже, дано бъдещите поколения не бъдат любопитни като нас, та да седнат да разчитат йероглифа!

6. 3. 8. Драма

Васил Друмев

ИВАНКУ, УБИЕЦЪТ НА АСЕНЯ I ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

Лица:

Асен, цар български
Мария, Асенюва дъщеря
Петър, Асенюв брат
Баба Кера, Мариина дойка
Иванко, главен началник на войската
Драгомир, Иванков брат и съветник на Асеня
Симо и Добрин – стари велможи
Милко, млад велможа (храненик на баба Кера)
Отец Иван, Асенюв духовник
Исак, севастократор
Тодорка, Исакова дъщеря
Драгни и Михо – слуги

Други велможи, царски телохранители, войскари, народ, стражари, калугери, певец.

Действието става в Търново

• *Действие първо*

СЦЕНА ПЪРВА

Мариина стая в царските палати.

ЯВЛЕНИЕ I

Мария и Тодорка.

Мария и Тодорка седят до един стол, на който има цветя, и вържат китки; настрана кошници с цветя.

Мария. Какво е хубаво, Тодорке! Я погледни! (*Показва ѝ едно цвете.*)

Тодорка. Ами я гледай това! (*Показва ѝ и тя цвете и го слага отпредя ѝ.*)

Мария (*засмяна*). Наистина, Тодорке... Чакай ти, хубави китки ще направиме ний, а най-хубава ще направя за чича. Та и той навреме ли дойде я!...

Тодорка. За царюва ден. Какво ли ще бъде хубаво! Аз пръв път ще гледам това тържество. Колко ли хубаво го правят тук! Каква ли е радост, какво ли е веселие?!...

Мария. А! Много хубаво става, Тодорке. Дохождат много селяни и селянки и да видиш какво хубаво са пременени и колко се радват!... Ами велможите, войводите и големците!...

Тодорка. Гледала съм и аз у нас, в Цариград, но не знам де става по-хубаво. Нашите велможи и големци като че не са тъй, както вашите... премяна имат хубава, но...

Мария. На сегашното тържество да видиш ти, Тодорке, нашите велможи и големци... Какви са хубави, Тодорке, какви са юнаци! Хеле Иванко!...

Тодорка. Виждала съм го.

Мария. Той е най-първият наш военачалник. Татко него обича най-много; обича го и чичо Петър.

Тодорка. Иванка... Та кой ли не обича Иванка? (*Силна въздишка и начева с внимание да разбърква цветята.*)

Мария (*стреснато я изглежда*). Какво ти е, Тодорке? Я гледай каква си умислена сега... Та и тъй тежко въздъхна...

Тодорка (*все разбърква цветята*). Ех – няма нищо. (*Пак въздъхва.*)

Мария. Тодорке, ти криеш нещо от мене! Ти се мъчиш от нещо си, а не ми казваш.

Тодорка (*жаловито изглежда Мария*). Моята тайна е печална, царкиньо... (*Въздиша.*)

Мария. Печална? Но досега не съм ли била аз готова да разделям твоите радости и печали? Нима ти...

Тодорка. Аз бих желала с нея да умра...

Мария (*гледа със състрадание на Тодорка*). Горка Тодорке! По лицето ти се познава, че ти се мъчиш... Пък аз мислех, че тебе ти е добре тук, че ти си забравила...

Тодорка. Не, царкиньо! Не тъжа аз за у дома. Татко е при мене и тъй му е добре тук, а пък ти с добрината си ме утеши и успокои в моята злочестина... ти обърна робството ми на царство. За какво ще тъжа? За мама ли? Но от нея всеки ден получаваме добри известия...

Мария. Но какво ти стана сега, че тъй си се умислила и така силно въздишаш? Я се погледни!...

Тодорка (*като че на себе си*). О, кешки да не бях го виждала никогаж!... (*Силно въздиша.*)

Мария. Ти ме плашиш, Тодорке, аз никога не бях те виждала т'й. За кого говориш и що значат тежките и печалните ти въздишки?

Тодорка (*свежда глава*). Ах, царкиньо! Аз наистина съм злочеста, защото съм безумна. Аз имах злочестината да помисля, че Иванко е влюбен...

Мария (*бързешком*). В кого?

Тодорка (*вдига поглед на Мария и с горчив смях*). В мене... (*Клати жаловито глава и прекъснато въздиша.*)

Мария (*стресва се и с безпокойство*). В тебе... (*Изглежда внимателно Тодорка; с въздишка.*) Да, Тодорке, ти си млада, ти си хубавица... (*Наклонява се и умислено начева да разбърква цветята.*)

Тодорка. Ех, царкиньо... (*Клати глава; жаловитно*) Но захвърлена в чужда страна, клета робиня, можах ли аз да възпра сърцето си, като виждах добротата на Иванка към мене и към татка? Той беше винаги добър към мене; той предварваше и изпълняваше и най-малките ми прищевки... А ти сама знаеш, царкиньо, че Иванко е личен, юнак и хубавец. С всеки един благосклонен поглед, с всяка една сладка дума той ми поробваше сърцето... (*Става.*) Царкиньо! Прости горката Тодора, дете не е могла да противостои на тези сладки погледи и думи и е дала воля на сърцето си... Аз не съм ти казвала досега, царкиньо, но аз обичам Иванка от цяла душа и сърце... Горко ми! Той за мене е всичко на този свят...

Мария (*стресва се и още повече се наклонява*).

Тодорка (*продължава все жаловито*). Иванко, когото аз намерих весел и безгрижен, начена да ходи дълбоко умислен и нажален; само когато се заприказваше с мене, ставаше някак весел – така ми се струваше мене – и това аз го вземах за знак на негова дълбока към мене любов. (*Воздиша силно.*) Злочеста аз! Аз забравях, че Иванко не може да залиби една робиня, че той е твърде високо от една захвърлена в чужбина и злочеста мома... Той либи друга, царкиньо, друга!... (*Затуля лице с ръце и заплаква.*)

Мария (*става и се приближава до Тодорка; смутено*). Тодорке! Какво правиш ти?

Тодорка (*без да открие лице*). Мъчно ми е, царкиньо, много ми е мъчно...

Мария (*открива ѝ лицето*). Но успокой се, Тодорке. Отде знаеш ти, че Иванко либи друга, а не тебе? Ти си млада, ти си хубавица...

Тодорка (*гледа благодарно на Мария*). Колко си добра, царкиньо! Ти искаш да ме утетиш и успокоиш, но (*въздиша*) сърце ми ми казва, че Иванко не може да обича и не обича една робиня, че той...

Мария. Остави се от тези мисли, Тодорке, сърце ти може да те лъже... Може Иванко... Успокой се... (*Сяда умислена.*)

Тодорка (*с въздъхване*). Дай, боже! Но не, царкиньо, не! Аз знам хубаво, че Иванко не ме либи, че той... Но какво правя аз? Прости ме, царкиньо, аз със своите глупавини и на тебе докарах мисъл и жалост... Ох-ох! (*Сяда.*)

Мария (*дълбоко умислена и като че отговаря на себе си*). Затова ти тъй често биваш умислена...

Тодорка (*гледа на Мария и сдържано се поусмихва*)

ЯВЛЕНИЕ II

Прежните и Баба Кера.

Баба Кера (*влиза и още от вратата се залава да разтребва и да си хортува*). Я гледай, я гледай...

Тодорка (*начева да отбирва цветя*).

Баба Кера. Дето да погледнеш, се цветя...

Мария (*малко стреснато подига глава*). Ти ли си, бабо? Какво има?

Баба Кера (*поема отдолу едно цвете, изправва се и охка*). Няма нищо, пиленце.

Мария. Ами чича вижда ли?

Баба Кера. Виждах ами... Слава, боже! Защо ли ги разпилявате тъй?... (*Свежда се настрана и земва цвете.*)

Мария. Де беше той?

Баба Кера. Отиваше при татка ти, пиле.

Мария. Не пита ли за мене?

Баба Кера. Та аз за то дойдох я... Рече и ти да отидеш там... (*Пак се свежда и земва цвете отдолу. Изправва се.*) Ох!... Я гледай колко са (*показва си престилката*), току ги разпилявате...

Тодорка (*става*). Ето и китките, царкиньо, станаха. (*Показва на китките.*)

Мария. Къде, Тодорке?

Тодорка (*усмихнато*). Заседях се, царкиньо, а пък татко трябва да се безпокои вече... Ти го знаеш я какъв е той...

Баба Кера (*показва пак престилката си*). Какво да ги правя?

Тодорка. Хвърли ги, бабо, те не са хубави.

Мария. Само, Тодорке, пак скоро да дойдеш, че имаме още много работа за празника. И чувай, не мисли толкова...

Тодорка (*усмихва се и с въздишка*). Ще гледам, царкиньо. Остани си със здраве. (*Тъгнува.*)

Мария. Със здраве, Тодорке! Много здраве и на татка си, чу ли?
Тодорка (*покланя се засмяна и си отива*).

ЯВЛЕНИЕ III

Прежните без Тодорка.

Мария (*стои до масата умислена*).

Баба Кера (*гледа с недоволство към дето измина Тодорка*). Да ги хвърля! Не са хубави... (*Сърдито изсипва цветята от престилката си в една от кошниците*.)

Мария. Ти като че си сърдита на Тодорка, бабо?

Баба Кера. Защо да ѝ съм сърдита, пиле мое? Не ѝ съм сърдита, но... знам ли аз? Няма как ми се показва тя...

Мария. Ти се мъмриш за нея, бабо; какво ти е сторила тя?

Баба Кера. Слава, боже, царичке!... Какво ще мъмря, пиле, няма какво да мъмря! Тя с татка си току ходи у Иванкови!...

Мария (*стреснато*). У Иванкови ли...

Баба Кера. Не знам, пиле, не знам... Стоянка казва. Ох, не знам, не ги хващат твърде очите ми...

Мария (*безпокойно*). Че какво ти казва Стоянка?

Баба Кера. Ех, царичке. Стоянка е добра жена... знам ли аз? И Иванко от няколко време насам съвсем друг е станал... Мисли много, не спи по цели нощи, плаче...

Мария (*още с по-голямо безпокойство*). И плаче, казваш?

Баба Кера. Че знам ли го за какво, пиле мое; Стоянка казва.

Мария. Иди си сега, бабо, аз ще те повикам, когато ми дотрябаш.

Баба Кера. (*гледа я смаяно; посвивва рамена*). Горката! Какво ли и е? Никога не съм я виждала така. (*Отива си умислена*.)

ЯВЛЕНИЕ IV

Мария сама.

Мария (*ходи умислено, поспирва се и пак ходи*). Тя го обича от цяла душа и сърце... той за нея е всичко на този свят... тя току ходи у него, а той по цели нощи не спи, мисли, плаче... (*Поспирва се и мисли; стресва се*.) Тодорка? (*Пристъпва*.) Да, Тодорка е млада, Тодорка е хубавица!... Ами... (*спира се*) ами какво ще стане тогава с мене? (*Въздиша и склучва ръце*.) И защо ми е тогава това, че съм царкиня, че съм царска дъщеря? По-добре да не живея тогава на този свят!... По-добре жива да ме заровят в студената земя!... (*Ходи, поспирва се и мисли*.) Иванко! Иванко! Колко те обичам аз! Колко ми си мил и драг!... Но ти ще ме обикнеш ли поне наполовина

толкоз, колкото аз тебе? Кой ще ми каже това? Кой ще ме увери и успокои? (Ходи.) Тодорка... Тодорка още повече ми усили страха... (Стира се и мисли.) Тя е хубавица... Тя наистина е хубавица... Но никой, Иванко, никой не би те обичал тъй много, тъй силно, както те обичам аз. Аз би жертвувала зарад тебе всичко; аз би дала живота си и би те направила най-честит на света... (Мисли.) Тодорка ли? Но той не я либи; тя сама каза, че той либи друга... (Въздиша и клати глава.) Иванко, Иванко!... (Тръгнува да си отива.)

ЯВЛЕНИЕ V

Мария и Баба Кера.

Баба Кера (*влиза и носи в една кокалена паничка вода*). Знам ли аз? Знам ли?...

Мария (*насреща ѝ*). Какво е, бабо?

Баба Кера. Ами че знам ли, пиле? Донесох ти малко водица от онази. (*Подава ѝ паничката*.) Понакваси си малко челцето... Знам ли аз? Виждам, че не ти е хубаво, пиле мое.

Мария (*усмихва се*). Добре, бабо, добре. Турни го там, че като дода. Сега отивам при татка, нали ме чака там чичо? Ти тури това там, че после, когато си дода. (*Отива*.)

Баба Кера (*гледа подиря и и съмнително клати глава*). Горкото! Какво ли му е? (*Отива към стола*.) Ох, млади са, сами не знаят какво им е... Мирно дете, обичливо дете, какво му е от няколко време насам – не знам. Господ да му дава всичко хубаво. (*Слага паничката на стола и начева да прибира цветята*.) Младини я, това гледат, на това им е умът... (*Помирисва ту една ту, друга китка*.) Какво хубаво миришат... Не знам, да не е тази гъркиня – сякаш че ще ми е полеко. Откакто са дошли тука, сякаш че всичко върви наопаки. Горката царичка! Какво ли и е? (*Разтребва и си бърбори*.)

ЯВЛЕНИЕ VI

Баба Кера и Милко

Милко (*влиза без да види баба Кера*). Тя мина и пак ми се усмихна, пак ми продума... Каква божествена усмивка! Какъв сладък, небесен глас!... Но, боже мой! Дали от захвърлено сиромашко дете аз се приех в царските палати, достигнах големи почести само и само за да страдая? Дали затова ме направиха неин пазител, неин слуга само и само да я виждам всеки ден, всеки ден да чувам сладкия ѝ говор и да нямам нито най-малката надежда?... Аз се разтрепервам като лист... аз чувствавам себе си способен да извърша най-трудните, най-

славните и най-благите подвизи, или пък най-страшните дела... Царкиньо, царкиньо! Какъв жребий ми готвиш ти? (*Със силно въздишане сяда на стола и дълбоко се замислюва.*)

Баба Кера (*поразтребва и тръгва да си отива*). Ох-ох, младини!... (*Вижда Милко и уплашено се спира.*) Да те знае господ, уплаши ме! Та и що щеш тука?

Милко (*дига глава, става и се огледва*). Наистина що ща аз тука? Ето отговор на мене, на моето пламенно чувство, на моите дързостни мисли и желания....Кой съм аз? Едно подхвърлено дете, без род и роднини от улицата и отхранено от жалост и състрадание.. Нали е така, милозлива бабо?

Баба Кера (*с безпокойство*). Господ да те пази, синко! Какво ти е?

Милко. Ти знаеш, бабо. Аз нямам майка, нямам никого освен тебе и ти знаеш болката на сърцето ми.

Баба Кера. Пак това ли, Милко? Горко ти, синко! Изхвърли ти това от главата си...

Милко. Да бъда неин телохранител, да я виждам всеки ден, всеки ден да чувам нейния сладък глас, да виждам нейния ангелски поглед, който ми пробива сърцето и ме разтреперва като лист, да виждам нейната небесна усмивка – и ти, бабо, искаш да я оставя, да я забравя!... Че може ли това?

Баба Кера. Но помисли, синко, за тебе ли е тя? Има от тебе по-големи, а че пак не смеят и да помислят за царкинята. Ами ти?

Милко. По-големи! По-знатни велможи! Ех, бабо! Само да ми рече царкинята – и аз ще надмина всичките велможи и големци... Аз ще направя всичкият свят да склони с покорност глава пред Асеня и смирено да му изпълнява заповедите...

Баба Кера (*кръсти го*). Прекръсти се, синко, ти си болнав...

Милко (*горчиво се засмива*). Болнав! Наистина, бабо, аз съм болнав и много болнав... Горко ми! Болнав! (*Смее се и си отива.*)

Баба Кера. Боже! Боже! Изумило се момчето. (*Отива подиря му.*)

Příručka pro výuku bulharské stylistiky

Elena Krejčová

Vydala Masarykova univerzita v roce 2014

1. vydání, 2014

Sazba: ASTRON studio CZ, Veselská 699, 199 00 Praha

ISBN 978-80-210-7096-7